

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

AIRIDA KARBAUSKIENĖ

**BANKŲ SISTEMOS STABILUMO VERTINIMAS
KAPITALO PAKANKAMUMO ASPEKTU**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
Doc. dr. R. J. Vaicenavičius**

VILNIUS, 2015

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

**BANKŲ SISTEMOS STABILUMO VERTINIMAS
KAPITALO PAKANKAMUMO ASPEKTU**

**Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009**

**Recenzentas
Prof. dr. E. Martinaitytė
2015.....**

**Vadovas
..... Doc. dr. R. J. Vaicenavičius
2015 04 24**

**Atliko:
FRmis2-02 gr. stud.
.....Airida Karbauskiene
2015 04 24**

VILNIUS, 2015

TURINYS

TURINYS	3
LENTELĖS	4
PAVEIKSLAI	5
ĮVADAS	6
1. BANKŲ SISTEMOS STABILUMO UŽTIKRINIMAS TEORINIU ASPEKTU	9
1.1. Finansų sistemos stabilumo apibrėžtis ir reikšmė	9
1.2. Bankų sistemos įtaka šalies finansiniam stabilumui ir centrinio banko veikla	13
1.3. Rodikliai ir veiksniai identifikuojantys bankų sistemos finansinį stabilumą	23
1.4. Finansinė krizė, kaip bankų sistemos stabilumo priežastis ir galimos pasekmės	30
2. BANKŲ SISTEMOS STABILUMO VERTINIMO METODIKA IR JOS PAGRINDIMAS ..	35
2.1. Tyrimo metodika	35
2.2. Tyrimo modelio apibūdinimas	39
3. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	41
3.1. Lietuvos bankų rodikliai 2007 – 2014 m.	41
3.2. Lietuvos bankų finansinio stabilumo rodiklių analizė 2007 – 2014 m.	47
3.3. Lietuvos komercinių bankų kapitalo pakankamumo ir rodiklių, charakterizuojančių finansinį stabilumą, tarpusavio sąsajos	55
IŠVADOS	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	62
ANOTACIJA	68
ANNOTATION	69
SANTRAUKA	70
SUMMARY	72
PRIEDAI	74

LENTELĖS

1 lentelė. Finansų sistemos stabilumo apibrėžimai	10
2 lentelė. Makroekonominis ir mikroekonominis požiūris į finansinį stabilumą	11
3 lentelė. Makroekonominiai sprendimai prieš kriziniu ir kriziniu laikotarpiais bei jų poveikis	20
4 lentelė. Centrinų bankų disponuojami finansų sistemos stabilumą užtikrinantys instrumentai.....	28
5 lentelė. Tyrimo metodai ir jų aprašymas	36
6 lentelė. Pasirinktųjų nepriklausomųjų kintamųjų: paskolų kokybės rodiklio, paskolų kokybės rodiklio, pinigų kiekio, paskolos/indėliai, vidutinės naujai išduotų paskolų litais palūkanų normos, metinio VKI pokyčio, valstybinio skolos skaitinės charakteristikos	53
7 lentelė. Banko kapitalo ir nepriklausomų kintamųjų koreliacijos koeficientai ir statistikos t reikšmės	54
8 lentelė. Swedbank banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja	55
9 lentelė. SEB banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja	56
10 lentelė. DnB banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja	56
11 lentelė. Šiaulių banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja	57
12 lentelė. Citadele banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja	58

PAVEIKSLAI

1 pav. Kriterijai vertinantys finansinį stabilumą	15
2 pav. Centrinio banko veikla užtikrinant finansų sistemos stabilumą	18
3 pav. Valstybės ekonominės politikos veiklos alternatyvos krizės metu	21
4 pav. Vietos ir pasaulio finansų sistemos tarpusavio santykiai su bankų sistema	22
5 pav. Priemonių bankų sistemos stabilumui siekti visuma	26
6 pav. Finansinio stabilumo užtikrinimas	27
7 pav. Finansų krizės formos ir bendrieji pasireišimo požymiai	31
8 pav. Finansų krizės priežastys ir pasekmės	32
9 pav. Ekonominių ciklų tarpusavio priklausomybė	33
10 pav. Koreliacinio ryšio analizės etapai	39
11 pav. Lietuvos kredito reitingai ilgalaikėms paskoloms	41
12 pav. Turto bankuose ir realaus BVP pokytis (proc.)	42
13 pav. Indėlių ir paskolų bankuose pokyčiai 2007 – 2014 m.	43
14 pav. Indėlių Lietuvos komerciniuose bankuose dinamika ir struktūra 2007 – 2014 m.	44
15 pav. Bankų paskolų dinamika ir struktūra 2007 – 2014 m.	44
16 pav. Rodiklių, charakterizuojančių bankų sistemos finansinį stabilumą, dinamika 2007 – 2013 m.	45
17 pav. Bankų rinkos pasiskirstymas pagal turtą	48
18 pav. Bankų rinkos pasiskirstymas pagal paskolas	49
19 pav. Bankų rinkos pasiskirstymas pagal indėlius	50
20 pav. Likvidumo rodikliai	51
21 pav. Kapitalo pakankamumo rodikliai	52
22 pav. Paskolų ir indėlių santykis	53

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Patikima ir stabili finansų sistema yra svarbi Lietuvos ekonomikos grandis, užtikrinanti ilgalaikį ir tvarų šalies ekonomikos augimą. Tačiau ekonomikos augimas nėra vienintelis stabilią finansų sistemą charakterizuojantis požymis. Stabili finansų sistema – tai ir finansų rinkos būklė, kuomet finansinio tarpininkavimo funkcija yra veiksminga ir atspari sukrėtimams, o finansiniai ištekliai yra efektyviai perskirstomi. Taigi, stabili finansų sistema yra glaudžiai susijusi ne tik su ekonominiais ciklais šalyje, regione, pasaulyje, tačiau ir su vidiniu finansinės sistemos dalyvių potencialu efektyviai bei veiksmingai atlikti savo tiesiogines funkcijas. Ši sistema negali būti palikta savieigai, jai reikalinga valstybės institucijų priežiūra, nuolatinis finansų sistemos dalyvių rezultatų stebėjimas ir analizė.

Finansų stabilumą šalyje prižiūri centrinis bankas. Lietuvoje centrinis bankas finansinį stabilumą užtikrina pasitelkdamas monetarinės politikos priemones, reguliuodamas pinigų pasiūlą, atlikdamas finansų sektoriaus regulatoriaus funkcijas. Kaip teigiama Lietuvos Banko finansinio stabilumo apžvalgoje (2014), „centrinio banko pagrindiniai finansinio stabilumo užtikrinimo tikslai – nustatyti sisteminės vidaus ir išorės grėsmes finansų sistemai, įvertinti jos gebėjimą atlaikyti nepalankių sukrėtimų poveikį, numatyti ir taikyti rizikų mažinimo priemones, pateikti rekomendacijas finansų rinkos dalyviams, kaip geriau suvaldyti kylančias rizikas. Iš anksto identifikuojant ir vertinant šalies finansų sistemai kylančios rizikos šaltinius, siekiama sumažinti finansų krizių tikimybę ir dėl jų galimus patirti nuostolius“ (p. 2). Taigi, centrinis bankas atsakingas už išankstinę galimų rizikų identifikavimą ir jų užkardymą. Tačiau nė viena sistema neveikia idealiai, todėl centrinis bankas susiduria su įvairiais iššūkiais: komercinių bankų ir kredito unijų bankrotai, komercinių bankų finansinė būklė, finansų krizės, finansų rinkos infrastruktūros nestabilumas, nekilnojamojo turto rinkos cikliniai svyravimai ir kt.

Per pastaruosius kelerius metus pasikeitė Lietuvos bankų veiklos sąlygos ir prioritetinės plėtros kryptys. Integravus tris skirtingas priežiūros sistemas (Lietuvos Banko, Vertybinių popierių komisijos ir Draudimo priežiūros komisijos) ir sutelkus finansų rinkos priežiūros funkcijas vienoje institucijoje – Lietuvos Banke, pasikeitė finansų rinkos dalyvių priežiūros principai, priežiūros sistema tapo pažangesnė. Priežiūra tapo labiau orientuota į ateitį, daugiausia dėmesio skiriama problemoms nustatyti ir sprendimams priimti ankstyvajame etape, neleidžiant problemoms įsisenėti, atidžiausiai prižiūrimi kiekvieno sektoriaus sistemiškai svarbūs ir rizikingiausi dalyviai, vyksta intensyvesnis dialogas su rinkos dalyviais ir užsienio šalių priežiūros institucijomis. Lietuvos Bankas iš komercinių bankų reikalauja, kad jie turėtų sukaupę papildomų kapitalo ir likvidumo atsargų, stiprintų prisiimtos rizikos ir visos finansų įstaigos valdymą, pagal naujus europinius reikalavimus parengtų įstaigos

gaivinimo planus. Be to, kelių finansų rinkos dalyvių bankrotai išryškino turto vertintojų ir išorės auditorių patikimumo ir atsakomybės svarbą. Tačiau komercinių bankų problemos aktualios ne tik dėl poreikio griežtinti ir keisti šio sektoriaus valdymo priežiūrą, bet ir dėl didėjančio bankų aktyvumo, aštrėjančios geopolitinės situacijos ES ir Rusijoje, jų pačių veiklos ypatumų.

Banko patikimumas ir stabilumas suprantamas kaip jo sugebėjimas be uždelsimo stresinėje rinkos situacijoje vykdyti nustatytus bankų veiklos riziką ribojančius normatyvus. O stabili ir patikima bankų veikla savo ruožtu padeda diversifikuoti bankų veiklą, išplėsti operacijų mastą ir efektyviau panaudoti turimus aktyvus. Efektyvesnis panaudojimas suprantamas ne tik kaip didesnis pelningumas, bet ir kaip didesnis banko aktyvų likvidumas, finansų rinkos stabilumas. Toks ir turi būti komercinių bankų tikslas, nes rūpintis tik veiklą ribojančiais normatyvais, nesirūpinant paties banko veiklos diversifikacija yra netikslinga ir žalinga visai finansų rinkai.

Tyrimo problema. Besikeičiančios makroekonominės ir mikroekonominės aplinkos sąlygos, skatina analizuoti ir vertinti veiksnius lemiančius bankų stabilumą. Svarbu išsiaiškinti, kokią įtaką bankų sistemos stabilumui turi bankų kapitalo pakankamumas?

Tyrimo objektas – Lietuvos bankų sistemos finansinis stabilumas.

Tyrimo hipotezė – lemiamą įtaką bankų sistemos stabilumui turi bankų kapitalo pakankamumas.

Tyrimo tikslas – remiantis parengta metodika, įvertinti Lietuvos bankų sistemos stabilumą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti, kaip užtikrinamas bankų sistemos stabilumas teoriniu aspektu.
2. Išanalizuoti bankų sistemos stabilumo vertinimo rodiklius ir pateikti pagrindinius komercinių bankų finansinio stabilumo vertinimo kriterijus.
3. Iširti ir palyginti bankų sistemos stabilumo rodiklius Lietuvos komerciniuose bankuose kapitalo pakankamumo aspektu.
4. Įvertinti Lietuvos centrinio banko vykdomą politiką siekiant tobulinti komercinių bankų stabilumą per kapitalo pakankamumo rodiklį.

Tyrimo metodai: rengiant magistro baigiamojo darbo teorinę dalį naudota mokslinės literatūros, teisės aktų, sisteminė, apibendrinamoji analizė. Rengiant analitinę darbo dalį, naudota statistinė, koreliacinė, regresinė, sisteminė analizė.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas: susisteminta ir pateikta metodika, kaip vertinti bankų sistemos stabilumą.

Darbo struktūra: pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje analizuojama kaip užtikrinamas bankų sistemos stabilumas teoriniu aspektu. Pateikiama finansų sistemos stabilumo reikšmė bei, kokia bankų sistemos įtaka šalių finansiniam stabilumui. Taip pat pateikiama, kokia yra centrinių bankų veikla siekiant užtikrinti finansų sektoriaus stabilumą, identifikuojami rodikliai ir veiksniai, kuriais

remiantis vertinamas bankų stabilumas. Antroje darbo dalyje aprašomos bankų sistemos stabilumo vertinimo galimybės ir metodai. Pateikiama vertinimo metodologija, kuria remiantis parengta analitinė darbo dalis. Analitinėje darbo dalyje pateikiama tyrimo rezultatų analizė. Vertinamas Lietuvos bankų sistemos rodiklių stabilumas 2007 – 2014 m., atliekama Lietuvos bankų rodiklių ir finansų stabilumo rodiklių koreliacinė ir regresinė analizė. Darbo pabaigoje formuluojamos magistro baigiamojo darbo išvados.

1. BANKŲ SISTEMOS STABILUMO UŽTIKRINIMAS TEORINIU ASPEKTU

Šiame skyriuje pateikiama finansų sistemos stabilumo samprata, apibūdinama reikšmė šalies ekonomikai. Taip pat nagrinėjama bankų sistemos įtaka šalių finansiniam stabilumui ir centrinei banko veiklai. Identifikuojami rodikliai ir veiksniai, kurie charakterizuoja bankų sistemos finansinį stabilumą. Taip pat pateikiama, kokios finansinės krizės, kaip bankų sistemos stabilumo, pasekmės bankų sistemos stabilumui. Rašant šį skyrių naudoti mokslinės literatūros analizės, sintezės, apibendrinimo metodai.

1.1. Finansų sistemos stabilumo apibrėžtis ir reikšmė

Vis didėjantis susidomėjimas bankų sistemos stabilumu kyla dėl sistemiškai svarbaus bankų vaidmens finansų sistemoje ir ekonomikoje. Tai patvirtina ir V. Deltuvaite (2009) teigdama, kad „pasauliniu mastu vykstantys spartūs procesai bankų sistemoje skatina aktyvias mokslininkų ir politikų diskusijas dėl bankų sistemos įtakos šalių finansiniam ir makroekonominiam stabilumui“ (p. 156). Kaip papildo R. Ginevičius ir A. Podviezko (2012), „finansų sistemos stabilumas tiesiogiai priklauso nuo komercinių bankų stabilumo ir patikimumo, nes komerciniai bankai sudaro besivystančių šalių finansų sistemos pagrindą, o komercinių bankų stabilumas priklauso nuo bankų klientų elgsenos“ (p. 315). Todėl bankų sistemos stabilumas, magistro baigiamajame darbe, nagrinėjamas kaip pagrindinė finansų sistemos stabilumo sudedamoji dalis.

Prieš pradėdant analizuoti bankų sistemos stabilumą ir jį lemiančius veiksniai, tikslinga pateikti finansų sistemos stabilumo koncepciją.

Finansinio stabilumo sąvoka ekonominėje literatūroje apibrėžiama labai įvairiai. Reikia pripažinti, kad vieningo ir plačiai paplitusio šio termino apibūdinimo nėra. Tai patvirtina I. Deksnytė (2010) teigdama, kad „finansų sistemos stabilumas – plati sąvoka, neturinti standartinio tarptautinio apibrėžimo“ (p. 34 – 35). Kaip teigia A. Dobravolskas ir J. Seiranov (2011), „nesutarimo buvimas dėl finansinio stabilumo apibrėžimo, kelia naujas diskusijas, ar finansų sistemos stabilumas apibrėžia finansų sistemos gebėjimą spręsti sistemines rizikas“ (p. 102). Būtina pažymėti, kad daugeliu atveju, kalbant apie finansinį stabilumą bei jo problemas, minima priešinga finansinio nestabilumo sąvoka. Taip yra todėl, kad žodis „stabilumas“ asocijuojasi su pokyčių, kitimo nebuvimu, tačiau pokyčiai nebūtinai neigiamai veikia finansines rinkas ir apskritai visą finansų sistemą.

1 lentelėje pateikiami įvairių autorių finansų sistemos stabilumo apibrėžimai. Pripažintų bei garsių ekonomistų finansinio stabilumo sąvokos apibrėžimai vyrauja nuo abstrakčių iki gana konkrečių.

1 lentelė. Finansų sistemos stabilumo apibrėžimai

Autorius (-iai)	Apibrėžimas
I. Deksnytė (2010, p. 35)	Finansų sistemos stabilumas reiškia daugiau nei vien tik krizinių situacijų nebuvimas . Finansų sistema gali būti laikoma stabili , jei ji sudaro palankias sąlygas veiksmingai paskirstyti ekonominius išteklius geografiniu ir laiko aspektu ; įvertina, įkainoja, paskirsto ir valdo finansinę riziką ; geba atlikti šias pagrindines funkcijas net tada, kai susiduria su išorės sukrėtimais ar disbalansais .
N. Sinenko ir kt. (2013, p. 88)	Finansų sistemos stabilumas yra privaloma sąlyga siekiant tvaraus ekonomikos augimo .
A. Dobravolskas, J. Seiravon (2011, p. 102)	Finansų sistema yra stabili, jei sistema yra pajėgi atlikti tris pagrindines funkcijas : 1) skirtingų laiko išteklių paskirstymas tarp taupytojų ir investuotojų bei ekonominių išteklių paskirstymas apskritai; 2) vertinimas, kainodara ir finansinės rizikos paskirstymas perspektyvoje; 3) finansinių ir realių ekonominių sukrėtimų absorbavimas.
Lietuvos Bankas (2014, p. 2)	Finansų sistemos stabilumas – tai tokia finansų rinkos būklė, kai jos dalyviai (bankai, kitos finansų įstaigos) ir infrastruktūra yra pajėgūs veiksmingai vykdyti finansinio tarpininkavimo funkciją ir atlaikyti sukrėtimus esmingai nesutrinkant efektyviam finansinių išteklių perskirstymui.
M. Leika (2008, p. 68 – 69)	Finansų sistemos stabilumas – finansų sistemos būklės , kai ji yra pajėgi sklandžiai atlikti tris pagrindines funkcijas : perskirstyti išteklius laiko ir erdvės atžvilgiu, tinkamai įvertinti galimą riziką ir atlaikyti išorės bei vidaus šokus.
R. Knutter ir kt. (2011, p. 1)	Finansų stabilumą reikia suvokti kaip neigiamą koncepciją, įtraukiant buvimą kažką nepageidaujamo .
I. Mačerisnkienė ir T. Mendelsonas (2013, p. 171)	Finansinis stabilumas – kaip pusiausvyros būseną , kai finansinė sistema yra pajėgi: pasiekti efektyvų pagrindinių funkcijų, tokių kaip išteklių prieinamumas, rizikų minimizavimas, sklandus mokėjimų sistemos veikimas, įgyvendinimą; ir efektyviai funkcionuoti ekonomikos nestabilumo laikotarpiu, kaip, tarkim, struktūrinių pokyčių metu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal lentelėje nurodytus autorius

Apibendrinant galima teigti, kad finansų sistemos stabilumas reiškia daugiau nei vien tik krizinių situacijų nebuvimas (žr. I. Deksnytės apibrėžimą). Finansų sistema gali būti laikoma stabili, jei ji sudaro palankias sąlygas veiksmingai paskirstyti ekonominius išteklius geografiniu ir laiko aspektais; įvertina, įkainoja, paskirsto ir valdo finansinę riziką; geba atlikti šias pagrindines funkcijas net ir tada, kai susiduria su išorės sukrėtimais ar disbalansais, geba užtikrinti sklandų ir efektyvų ekonomikos veikimą ir, kuri sugeba sušvelninti ekonominius ir finansinius šokus (žr. A. Dobravolsko, J. Seiravon, M. Leikos apibrėžimus). Tai reikalauja finansinių institucijų patvarumo, finansinių rinkų efektyvumo ir mokėjimo sistemos kontrolės. A. Dobravolskis ir J. Seiranovas (2011) papildė, kad „finansinis stabilumas yra glaudžiai tarpusavyje susijęs su pinigų stabilumu. Finansinis stabilumas apibūdina sklandžią lėšų apyvartą tarp skolintojų ir skolininkų, užtikrinant investicijų grąžą, įvertintus laiko ir rizikos faktorius. Pinigų stabilumas apibūdina gebėjimą išlaikyti stabilų prekių ir paslaugų kainų lygį, išlaikant priimtinus valiutų kursų svyravimus, lyginant su kitomis nacionalinėmis

valiutomis“ (p. 103). Darbo autorė finansinį stabilumą supranta kaip siektiną finansų sistemos būklę, nes toks apibrėžimo būdas tinkamesnis platesnei finansinio stabilumo analizei.

Finansinė sistema turi savo struktūrą. Anot I. Deksnytės (2010), „finansinė sistema apima keletą skirtingų, bet tarpusavyje susijusių komponentų: infrastruktūra (mokėjimų, atsiskaitymų ir apskaitos sistemos), institucijos (bankai, instituciniai investuotojai, vertybinių popierių biržos) ir rinkos (akcijų, obligacijų, pinigų), kur vienos sudėtinių dalių sutrikimai galėtų pakenkti visos sistemos stabilumui“ (p. 35). I. Mačerisnkienės ir T. Mendelsono (2013, p. 175) nuomone, finansų sistema apibrėžiama per tris jos pagrindines sudedamąsias dalis: finansinės institucijos, finansų rinkos, finansinė infrastruktūra. Taigi nepaisant to, kiek autoriai skiria finansų sistemos elementų, sudedamųjų dalių ar komponentų, visur būtina infrastruktūra, kad klientai galėtų naudotis finansinėmis priemonėmis, būtinos institucijos, kurios atstovautų finansų rinkos dalyvius ir būtinos pačios finansų rinkos, kuriose gali egzistuoti finansų sistema. Būtinės sąlygos šiems komponentams egzistuoti: stabili makroekonominė aplinka, finansinių institucijų reguliavimas ir priežiūra, efektyvi finansinių institucijų ir rinkų veikla, saugi ir patikima infrastruktūra, užtikrinti finansinio saugumo tinklai. Kaip teigia V. Šenavičius ir T. Talutis (2012), „kiekvienos valstybės finansų įstaigų veiklos veiksmingas funkcionavimas yra jos finansinio stabilumo ir efektyvaus veikimo pagrindas. Viena svarbiausių valstybinės priežiūros institucijų funkcijų – prižiūrėti finansų rinką: licenzijuoti finansų įstaigas, kontroliuoti jų veiklą, nagrinėti skundus ir taikyti poveikio priemones“ (p. 129).

Finansinis stabilumas gali būti suvokiamas skirtingai – mikro ir makro kontekste. Tai gali būti šalies, finansų sistemos, bankų sistemos, atskiro banko finansinis stabilumas. Tikslinga pateikti šių požiūrių skirtumus. Kaip teigia I. Mačerisnkienė ir T. Mendelsonas (2013), „iš esmės egzistuoja du pagrindiniai požiūriai į finansinį stabilumą: makroekonominis ir mikroekonominis“ (p. 172).

2 lentelėje pateikiami makroekonominis ir mikroekonominis požiūriai į finansinį stabilumą.

2 lentelė. Makroekonominis ir mikroekonominis požiūriai į finansinį stabilumą

	Makro požiūris	Mikro požiūris
Pirminis tikslas	Sumažinti nestabilumą sistemos lygyje	Sumažinti nestabilumą institucijos lygyje
Esminis tikslas	Išvengti makroekonominių kaštų susijusių su finansiniu nestabilumu	Vartotojo apsauga (investuotojas/indėlininkas)
Rizikos apibūdinimas	Vidinė (priklausomybė nuo kolektyvinio elgesio)	Išorinė (nepriklausomai nuo atskirų agentų elgesio)
Koreliacija ir tarpusavio ryšiai tarp institucijų	Svarbi	Nesvarbi
Apsaugos priemonių nustatymas	Mažina riziką sistemos lygyje	Mažina riziką institucijos lygyje

Šaltinis: Mačersinkienė I., Mendelsonas T. Šiuolaikinės finansinio stabilumo koncepcijos apžvalga. International Scientific Conference - „Whither Our Economies“ October 24–25. 2013. p. 172.

Plačiaja prasme literatūroje sutinkama, kad makroekonominės politikos bendras tikslas yra skatinti finansinį stabilumą. Žvelgiant į specifinius tikslus, B. Chiriacescu (2013), išskiria „siekimą

sumažinti sistemos rizikas ir finansinės krizės sukeltus nuostolius“ (p. 81). „Tarptautinių atsiskaitymų banko atlikto tyrimo metu buvo nustatyti pagrindiniai makroekonominio požiūrio principai“ (Caruana J., 2010, p. 3). „Pirma, taikomos apsaugos priemonės turi būti priderintos prie institucijų prisidėjimo prie rizikos formavimo lygio, neatsižvelgiant į institucijų teisinį statusą. Antra, reikia rasti būdus sumažinti finansinės sistemos ciklišumą. Vienas iš požiūrių yra kaupti kapitalo atsargas gerais laikais, kai tai daryti yra pigiau ir lengviau. Toks kaupimas gali vaidinti ir stabdžio vaidmenį prisiimant riziką. Trečia, reikia atidžiai analizuoti prieinamas priemones, iširti jų potencialą ir empirinį panaudojimą ir efektyvumą“ (Caruana J., 2009, p. 2). Kadangi makroekonominės finansinio stabilumo valdymo priemonės yra gana naujas reiškinys, todėl praktikoje jos naudojamos vis dar retai ir nesistemiškai.

Moderniausias, anot I. Mačerinskienės ir T. Mendelsono (2013), „kol kas dar plačiai nepaplitęs yra makroekonominis požiūris, kuriuo remiantis į finansinį stabilumą žiūrima sistemiškai ir siekiama visos bendrai finansinės sistemos stabilumo (neatsižvelgiant į pavienių sistemos dalyvių stabilumą), siekiama sumažinti ekonomikos patiriamas rizikas ir sušvelninti neigiamų makroekonominių svyravimų įtaką šalies ūkiui. Mikroekonominiu požiūriu siekiama finansinio stabilumo skatinant finansinės sistemos dalyvių stabilumą“ (p. 175). Magistro baigiamajame darbe, analizuojant ir vertinant bankų sistemos finansinį stabilumą, remiamasi makroekonominiu požiūriu, atskirais atvejais empirinėje dalyje bus išskiriamas vienas ar kitas komercinis bankas, turintis esminę reikšmę visam bankų sistemos stabilumui.

J. Chant (2003), panašiai kaip I. Deksnytė, finansinio stabilumo neįsivaizduoja be „sklandžiai veikiančios finansų rinkos bei finansinių institucijų mechanizmo“. Finansinis nestabilumas kenktų ekonomikos veikimą įvairiais būdais. Šis autorius pažymi tokius pagrindinius padarinius, iššaukusius finansinį nestabilumą:

- *nestabilumas gali pakenkti finansinės būklės nefinansiniams vienetams, tokiems kaip namų ūkiams, įmonėms ir valdžiai iki tokio laipsnio, kad finansų srautas tampa ribotas;*
- *nestabilumas ypač gali sutrikdyti finansų įstaigų ir rinkų operacijas, todėl jos tampa mažiau pajėgios toliau finansuoti;*
- *nestabilumas gali paveikti finansines institucijas tiesiogiai arba netiesiogiai per verslo įmonių, fizinių asmenų bei valdžios institucijų finansinės situacijos pablogėjimą.* (J. Chant, 2003,)

Apibendrinant galima teigti, kad finansų sistemos stabilumas tiesiogiai priklauso nuo komercinių bankų stabilumo ir patikimumo. Finansų sistema laikoma stabili, jei ji sudaro palankias sąlygas veiksmingai paskirstyti ekonominius išteklius geografiniu ir laiko aspektais, įvertina, įkainoja, paskirsto ir valdo finansinę riziką, geba atlikti šias pagrindines funkcijas net ir tada, kai susiduria su išorės sukrėtimais ar disbalansais, geba užtikrinti sklandų ir efektyvų ekonomikos veikimą ir, kuri

sugeba sušvelninti ekonominius ir finansinius sukrėtimus. Apibendrintai, finansų sistemos stabilumas – finansų sistemos būklė. Skiriami du pagrindiniai požiūriai į finansinį stabilumą: makroekonominis ir mikroekonominis. Kol kas dar plačiai nepaplitęs yra makroekonominis požiūris, kuriuo remiantis į finansinį stabilumą žiūrima sistemiškai ir siekiama visos bendrai finansinės sistemos stabilumo. Mikroekonominiu požiūriu siekiama finansinio stabilumo skatinant finansinės sistemos dalyvių stabilumą.

1.2. Bankų sistemos įtaka šalies finansiniam stabilumui ir centrinio banko veikla

Išsiaiškinus finansinio stabilumo koncepciją, tikslinga analizuoti bankų sistemos įtaką šalies finansiniam stabilumui, nustatyti centrinio banko vaidmenį šiame procese.

Bankų vaidmuo gali būti vertinamas šalies ekonomikos, finansų sektoriaus ar atskirų bankų kontekste. Vis dėl to, svarbiausias bankų poveikis šalies ekonomikai, darbo autorės nuomone, yra makro poveikis. Anot G. Dudzevičiūtės (2006), „bankai atlieka reikšmingą vaidmenį šalies ekonomikoje. Pagrindinis bankininkystės sektoriaus produktas – pinigai – lemia šalies ekonominę gerovę, vystymąsi. Pinigai, išsisklaidę smulkiomis sumomis, neturi dinaminės kūrybinės valios, tuomet jie yra tarpasmeninių ekonominių mainų tarpininkai. Tie patys pinigai, paleisti į ūkinį kūrybinį darbą, pradeda kurti naujas vertybes ir kartu jau virsta kapitalu“ (p. 128). Taigi, bankai yra svarbiausi šalies ūkio centrai, kurie leidžia pinigus į ekonominį gamybos darbą.

Vis dėl to, bankų veikla ir poveikis neapsiriboja tik rūpinimusi pinigų cirkuliacija. G. Dudzevičiūtė (2006), nagrinėdama bankininkystės sektoriaus poveikį ekonomikai, teigia, kad „finansinis tarpininkavimas – tai pagrindinė komercinių bankų atliekama funkcija. Bankai, sukaupe daug lėšų, paverčia jas paskolomis ar investicijomis ir, siekdami finansinės naudos, taikydami lėšų pasiūlos ir paklausos mechanizmą finansų rinkoje kryptingai paskirsto kapitalą bei suformuoja racionalesnę skolintų lėšų ir investavimo struktūrą, sumažindami kredito, investicijų portfelio ir likvidumo rizikas“ (p. 129). G. Dudzevičiūtė (2006, p. 129), cituodama A. Gaytan ir R. Ranciere (2001), išskiria šiuos svarbiausius bankų veiklos aspektus:

- „bankai sukuria mechanizmą, kuris didina įplaukas iš investicinės veiklos;
- bankai yra efektyvūs, valdydami likvidumo riziką;
- bankai sėkmingai valdo investicinę riziką, paskirstydami ją tarp skirtingų investicijų projektų;
- bankai, atlikdami finansų tarpininkų funkcijas, skatina specializavimąsi ir sudaro galimybę diegti naujas technologijas.“

Dėl savo fundamentalaus vaidmens bankų sektorius yra itin svarbi finansų sistemos dalis, pirmiausia dėl to, kad šis sektorius užtikrina finansinių srautų perskirstymą ir finansinio turto bei įsipareigojimų trukmės permainas. Bankai taip pat yra svarbi grandis, per kurią šalies centriniai

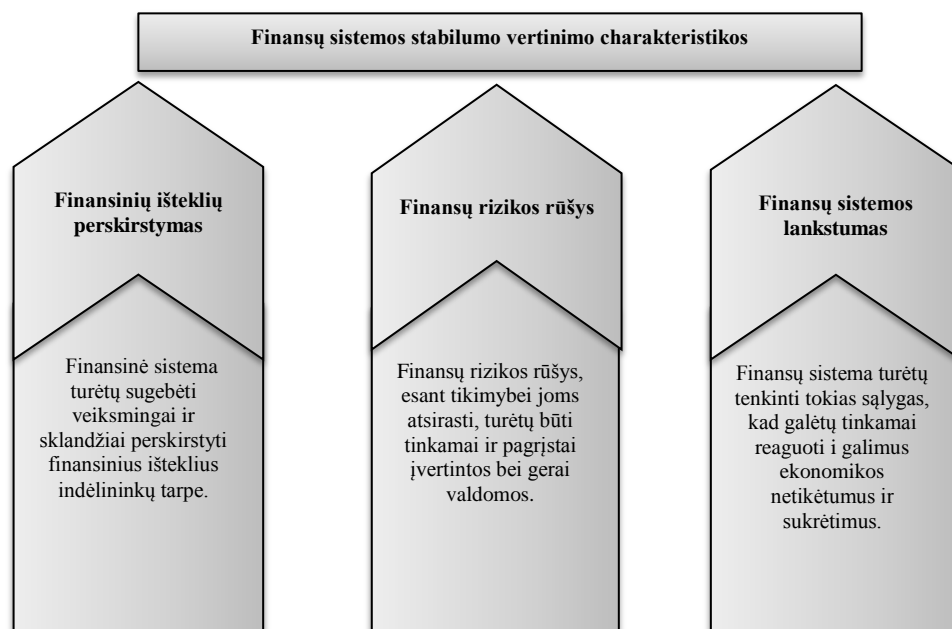
bankai ar kitos valstybinės institucijos vykdo šalių monetarinę politiką. Šios politikos dėka, kalbant apie Europos Sąjungą, Europos centrinis bankas gali vykdyti tarptautinę pinigų (monetarinę) politiką, kurios dėka, valstybės pereina prie vienos valiutos – euro ir bendrai ima vykdyti monetarinę politiką. Be viso to, bankų sistema užtikrina šalies vidaus mokėjimų sistemos funkcionavimą bei užsienio finansinių srautų judėjimą. Visos šios bankų sektoriaus funkcijos yra labai svarbus veiksnys, kuris lemia nuoseklų šalių ekonominį vystymąsi (Vyšniauskienė A., 2014, p. 19 – 20).

Bankų sektorius yra sietinas su valstybės finansų sistemos stabilumu ir jam skirtina daug dėmesio, kadangi šiuo metu tai yra svarbiausia finansinio tarpininkavimo grandis, turinti didžiausią svorį finansų sektoriuje. O. Gerasymeno (2012) manymu, jog apskritai kalbant apie praeitus laikotarpius, „finansų sistemos ir bankinio sektoriaus priklausomybės problema ir veiksmingas mechanizmas tarpusavyje, finansų sistemos balansavimui bei tuo pačiu finansų sistemos padėčiai nebuvo skirta pakankamai dėmesio iki šiol“ (p. 17).

Galima teigti, kad bankų sistemos įtaka šalių finansiniam stabilumui pasireiškia per gebėjimą tinkamai paleisti pinigus į ekonominę gamybos darbą, efektyvią finansinio tarpininko veiklą, gebėjimą valdyti riziką. Pastarasis bankų veiklos aspektas – gebėjimas valdyti riziką, atskleidžia bankų sistemos gebėjimą reguliuoti rinkos ydas. Anot A. Dobravolsko ir J. Seiravon (2011), „rinkos ydos turėtų būti reguliuojamos. Finansų rinkos, dėl savo specifiškumo, reikalauja konkrečių reguliavimo formų, siekiant surasti optimalų balansą tarp reguliavimo, konkurencijos, efektyvumo, inovacijų ir stabilumo“ (p. 111). „Finansų sistema gali atrodyti stabili, bet veikti neefektyviai. Joje gali „kauptis“ rizika. Paprasčiausias rizikos „kaupimosi“ pavyzdys – bankų konkurencija teikiant paskolas didžiausios rizikos klientams. Tokie klientai jautriausiai reaguoja į ekonominius šokus: dėl jų nemokumo finansų sistema gali patirti didelių nuostolių. Siekiu išvengti tokių nuostolių ir galima paaiškinti centrinių bankų ar kitų priežiūros institucijų aktyvumą reguliuojant finansų rinkas. Centriniai bankai siekia finansų sistemos stabilumo – tokios finansų sistemos būklės, kai ji yra pajėgi sklandžiai atlikti tris pagrindines funkcijas: perskirstyti išteklius laiko ir erdvės atžvilgiu, tinkamai įvertinti galimą riziką ir atlaikyti išorės bei vidaus šokus“ (M. Leika, 2008, p. 68). Šiame kontekste išryškėja centrinio banko vaidmuo, kurį tikslinga nagrinėti teoriniu aspektu detaliau.

Bankas finansų sistemos stabilumą apibrėžia kaip sąlygą, kada finansų sistema, tai yra finansų rinkos, finansų tarpininkai ar finansų rinkų infrastruktūra, gali atlaikyti įvairius ekonominius sukrėtimus. Tokiu būdu sumažindama galimybę atsirasti sutrikimų tikimybei, atliekant finansų tarpininkavimo funkciją, kai pastebimai pablogėja išteklių perskirstymas iš lėšas taupančiųjų link pelningų investavimo galimybių (Financial stability review, 2009). „Finansinio stabilumo užtikrinimo ir stiprinimo politika yra grindžiama nuolatine situacijos rinkoje priežiūra“ (Lietuvos centrinis bankas, 2012). Tokia situacijos nuolatinė kontrolė yra grindžiama išankstiniu galimų rizikų identifikavimu bei stebėseną. Finansinio stabilumo sąvoka iš esmės panaši į Tarptautinio valiutos fondo (TVF)

ekonomisto Schinasi pateikiama apibrėžimą, kad šalies finansinė veikla yra pakankamai tvirta. Europos centrinis bankas vadovaujasi keletu pagrindinių kriterijų, įrodančių stabilią finansų sistemą. Finansų rinkų sistemos bei jos dalyvių stabilumo įvertinimo charakteristikos pavaizduotos grafiškai (1 pav.).

Šaltinis: adaptuota pagal Financial stability review, 2009

1 pav. Kriterijai vertinantys finansinį stabilumą

Šalies finansinį stabilumą parodo trys pagrindinės charakteristikos: gebėjimas tarp indėlininkų tinkamai paskirstyti finansinius išteklius; tinkamas finansinių rizikos rūšių identifikavimas, įvertinimas bei gebėjimas jas sumaniai valdyti; finansų sistemos pajėgumas lanksčiai prisitaikyti prie ekonominių pokyčių. Kaip galima pastebėti iš 1 pav., jei bent vienos iš šių sąlygų nėra, tikėtina, jog finansų sistema juda mažiau stabilia kryptimi ir tam tikru metu gali įvykti finansų sistemos suirimas ir būti pažeistas finansų tvarumas, svarbu, kad sistema veiktų sklandžiai. Todėl, kaip pastebi Europos Komisijos taryba (2012, p. 3), finansų sistemos stabilumas ir geras veikimas – būtina sąlyga siekiant išvengti lėto euro zonos ekonomikos augimo scenarijaus (prarastojų dešimtmečio scenarijaus) ir užtikrinti didesnę investuotojų pasitikėjimą. Kadangi reikia toliau mažinti bankų finansinį įsiskolinimą, svarbu užtikrinti, kad šis procesas vyktų tvarkingai, o realiajai ekonomikai būtų teikiami reikiami kreditai. Siekiant sustabdyti naują finansų rinkų suskaidymo tendenciją reikia toliau integruoti priežiūros struktūras ir praktiką, taip pat tarpvalstybinį krizių valdymą.

Centrinis bankas yra vienas iš aktyviausių finansų sistemos dalyvių, kuris perskirsto didžiąją dalį laisvųjų lėšų, siekdamas kuo efektyviau rasti didelės grąžos. Dėl to vienas iš stabilios finansų sistemos veiklos rodiklių yra sklandi bankininkystės sektoriaus veikla. Bankai priskirtini prie komercinių

subjektų, kurie savo ruožtu ieško būdų kaip ir kuo efektyviau valdyti savo išteklius bei kuo mažesnėmis išlaidomis gauti didesnę naudą savo akcininkams, o šie gali sukelti nepageidaujamų pasekmių visam finansų sektoriui. L. Novickytė (2010) neabejotinai sutinka, kad „vienas svarbiausių bankų veiklos optimizavimo tikslų yra siekti masto ekonomijos įvairiose veiklos srityse“.

Centrinio banko tikslai – finansų sistemos stabilumas ir kainų stabilumas – neatsiejami nuo šalies ekonomikos ypatybių. „Pavyzdžiui, centrinis bankas, priimdamas pinigų politikos sprendimus, turėtų atsižvelgti į turto kainų poveikį ateities visuminei paklausai bei pasiūlai, infliacijos lūkesčiams. Finansų sistemos stabilumo užtikrinimas, kaip centrinio banko pinigų politikos įgyvendinimo funkcija, gali būti vykdomas trejopai: maksimaliai, kai siekiama stabilizuoti turto kainas (į kainų indeksą įtraukiant ir turto kainas); minimaliai, kai siekiama palaikyti likvidumą finansų rinkoje (teikiant likvidumo paskolas); nuosaikiai, kai lanksčiai interpretuojamas ekonomikos nuosmukis, t. y. įvertinami galimi finansų krizės nuostoliai, bet reaguojama tik į staigius kainų pokyčius. Skirtingų šalių centriniai bankai renkasi skirtingas finansų sistemos stabilumo užtikrinimo strategijas: nuo paskutinio skolintojo funkcijos vykdymo iki turto kainų stabilizavimo“ (Leika M., 2008, p. 80). R. Knutter ir kt. (2011) taip pat išskiria, kad „centrinio banko svarbiausias tikslas - palaikyti šalies stabilią finansų sistemą bei įgyvendinti ne mažiau svarbesnį produkcijos ir infliacijos stabilizavimo palaikymo tikslą“.

Pasak Schinasi (2006), „centrinis bankas siekia finansų sistemos stabilumo – tokios finansų sistemos būklės, kai ji yra pajėgi sklandžiai atlikti tris pagrindines funkcijas: perskirstyti išteklius laiko ir erdvės atžvilgiu, tinkamai įvertinti galimą riziką ir atlaikyti išorės bei vidaus šokus“. Kaip teigia V. Pilsuma (2013), „nacionalinis centrinis bankas yra ir visada bus labai susirūpinęs ir suinteresuotas finansiniu stabilumu, kuris yra vienas centrinių bankų įsipareigojimų“ (p. 119). Anot V. Pilsuma (2013), „nacionaliniams centriniams bankams pavesti tikslai yra dvejopi, apimantys pinigų stabilumą ir finansinį stabilumą. Tačiau šiais laikais plačiai pripažinta, kad pagrindinis finansinių įstaigų tikslas yra siekti užtikrinti kainų stabilumą, kuris taip pat daro netiesioginį poveikį finansiniam stabilumui. NCB turėtų aktyviai stebėti finansų sektoriaus pokyčius ir atkreipti dėmesį tiek į pinigų politikos perdavimo mechanizmą, tiek į tarpininko funkciją tarp skolintojo ir skolininko“ (p. 118).

Kainų stabilumo tikslas yra susijęs su bendroju kainų lygiu ekonomikoje. Tai reiškia, kad yra stengiamasi išvengti tiek užsitęsusių infliaciją, tiek defliaciją. Kainų stabilumas padeda pasiekti aukštą ekonominę veiklą ir užimtumą, gerinant kainų mechanizmo skaidrumą. Pagal kainų stabilumą subjektai gali atpažinti pokyčius santykinų kainų (t.y. kainas tarp skirtingų prekių). Tai leidžia jiems priimti pagrįstus vartojimo ir investavimo sprendimus ir efektyviau paskirstyti išteklius, mažinti infliacijos riziką, palūkanų normą. Tai sumažina realias palūkanų normas ir didina paskatas investuoti; išvengti neproduktyvios veiklos apsidraudžiant nuo neigiamos infliacijos ar defliacijos; užkirsti kelią

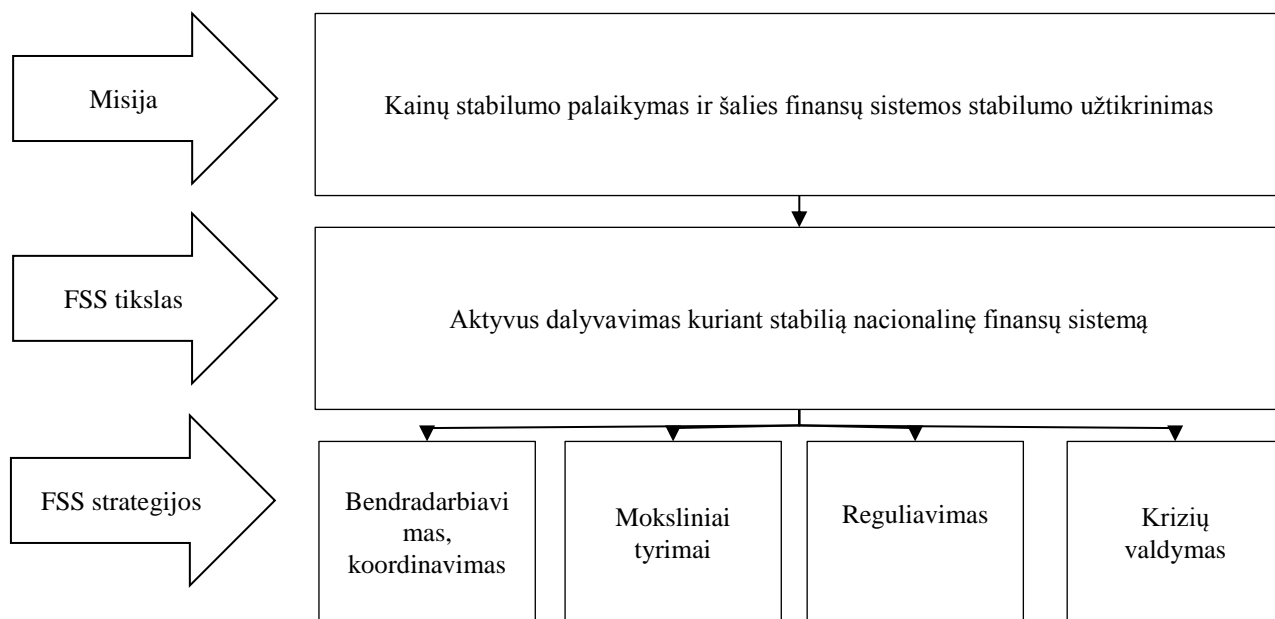
savavališkai perskirstyti turtą ir pajamas ir taip prisidėti prie šalies finansinio stabilumo (Benefits of price stability, 2014).

„Centriniai bankai privalo palaikyti ir įvertinti finansų sistemos būklę dėl šių priežasčių:

- finansinės institucijos, ypač bankai, atlieka svarbų finansinio tarpininko vaidmenį, kasdien susidurdami su didžiule rizika. Taigi finansinės institucijos turi didžiulį poveikį finansų sistemos stabilumui šalyje.
- finansų krizės turėjo katastrofišką poveikį pasaulio ekonomikai, o visa tai paveikė ir socialinę žmonių gerovę. Be to, verčia susimąstyti ir didžiulės kiekvienos finansų krizės sąnaudos, skiriamos jai suvaldyti.“ (I. Deksnytė, 2010, p. 34)

Nors yra plačiai pripažinta, kad centrinis bankas yra labai svarbi institucija, siekiant užtikrinti finansinį šalies stabilumą, tačiau daug mažiau yra žinoma, kaip minėta institucija turėtų pasiekti šį tikslą. Centrinio banko svarbi funkcija – pinigų (monetarinė) politika, kurios tikslai paprastai yra kainų stabilumas, taip pat produkcijos ar užimtumo stabilizavimas. Akivaizdu, kad monetarinės politikos įgyvendinimas taip pat yra glaudžiai susijęs su finansų sistemos stabilumo palaikymu. Garcia-Herrero (2007) kalbėdamas apie monetarinės politikos vaidmenį užtikrinant finansinį stabilumą, pažymi, kad svarbu numatyti tinkamą monetarinės politikos strategiją. Jei ji veda prie pernelyg griežtos pinigų politikos, infliacija bus linkusi į nepastovumą, kas turės įtakos turto kainoms. Labai griežta pinigų politika veda iki labai žemo infliacijos lygio, taigi ir labai mažos palūkanų normos, todėl pinigų ūkiai patrauklesni nei palūkanos indėliams. Tai gali sukelti išlaisvinimą nuo tarpininkų ir tokiu būdu sukelti finansinį nestabilumą. Bernanke ir Mark Gertler (2001) teigia, kad centrinis bankas turi kreipti dėmesį į grėsmę finansų sistemos stabilumui tik tada, kai tam tikri veiksniai didina infliaciją (pavyzdžiui, akcijų kainų svyravimai). Nors autoriai ir sutinka, kad akcijų ir nekilnojamojo turto kainos didina investuotojų turtą ir vartojimo išlaidas, jie daro išvadą, kad infliacijos tikslo strategijos besilaikantis centrinis bankas neturėtų skirti daug dėmesio į turto kainas. Kita vertus, kaip pastebi autoriai Oosterloo ir de Haan (2005), agresyvi monetarinė politika, kai ženkliai sumažinama pinigų pasiūla gali iškilti reali grėsmė šalies finansiniam stabilumui. Šios situacijos geriausias pavyzdys galėtų būti Didžioji depresija. Todėl apibendrinant galima teigti, kad centrino banko tikslas yra aiškus – siekti, kad jo įgyvendinama pinigų politika neturėtų neigiamo poveikio šalies finansų sistemos stabilumui. Todėl, kad tokia strategija būtų veiksminga, centrinis bankas turi iš anksto turėti aiškų bendros finansų sistemos situacijos vaizdą.

Taip pat I. Deksnytė (2010) teigia, kad „siekiant finansų sistemos stabilumo, centrinis bankas įprastai laikosi šių pagrindinių strategijų: finansinių institucijų reguliavimas, priežiūra puoselėjant rinkos discipliną; mokslinių tyrimų plėtojimas; efektyvus bendradarbiavimas su atitinkamomis institucijomis; krizių valdymas“ (p. 36). (žr. 2 pav.).

Šaltinis: Deksnytė I., 2010

2 pav. Centrinio banko veikla, užtikrinant finansų sistemos stabilumą

Trumpai apie kiekvieną veiklą (Deksnytė I., 2010):

- **Bendradarbiavimo, koordinavimo gerinimas.** Bendradarbiavimas tarp finansinių institucijų ypač svarbus siekiant tinkamai pasirengti finansų sistemos krizių valdymui. Valdant situaciją atsižvelgiama į finansų sistemos krizės kilmę ir mastą, todėl gali prireikti koordinuoti kelių šalių veiksmus ir taikyti bendras priemones. Krizinių situacijų valdymas tarptautiniu mastu yra dokumentuotas tarpusavio supratimo memorandumuose ir atskiruose bankų priežiūros institucijų susitarimuose (Deksnytė I., 2010, p. 36).
- **Mokslinių tyrimų ir priežiūros intensyvinimas.** Nuo priežiūros veiksmingumo priklauso finansų sistemos stabilumas ir finansų įstaigų veiklos efektyvumas, skatinantis šalies finansų rinkų plėtrą ir pritraukiantis kapitalo bei užsienio investicijų srautus. Rizika, kuri gali kelti pavojų finansų sistemos stabilumui, yra matuojama ir stebima naudojant bendrą finansų stabilumo indeksą ar makroekonominius rizikos indikatorius, signalizuojančius apie finansų sistemos būklę tam tikru momentu. Pasitelkus tyrimus ir stebėjimus rengiamos rekomendacijos, siekiant išlaikyti finansų sistemos stabilumą (Deksnytė I., 2010, p. 36).
- **Reguliavimo užtikrinimas.** Bankų bankrotai lemia visos ekonomikos nuostolius, o tai pateisina būtinumą reguliuoti bankų sistemas. Informacijos asimetriškumas – papildomas reguliavimo būtinumo pateisinimas. Taigi dėl bankų veiklos priežiūros būtinumo neturi kilti abejonų (Deksnytė I., 2010, p. 36 - 37).

- *Krizių valdymo tobulinimas. Praktinis pasirengimas krizėms valdyti nuolat tikrinamas ir tobulinamas rengiant vidaus ir tarptautinių finansinių krizių valdymo pratybas (Deksnytė I., 2010, p. 37).*

Apskritai finansų sistemos stabilumo užtikrinimo priemonės, kuriomis centrinis bankas gali disponuoti, priklauso nuo teisės aktuose įtvirtintų jo funkcijų, finansų rinkų priežiūros institucinės sandaros. Priemonių parinkimas priklauso ir nuo to, kaip centrinis bankas supranta savo vaidmenį, kurį atlieka vykdydamas finansų sistemos stabilumo užtikrinimo funkciją.

Kaip žinia, bankai, veikiantys vienoje ar kitoje šalyje, gali būti ir užsienio kapitalo bankų dukteriniai filialai. Anot R. Haas ir I. Lelyveld (2006, p. 1928), „užsienio bankų dukterinės įmonės nėra visiškai savarankiškos organizacijos, tačiau reikšminga banko kontroliuojančiosios bendrovės (arba: motininio banko) dalis su tarptautiniu diversifikuotu turto portfeliu. Jų veiklos politika visuomet tikru mastu yra priklausoma nuo kontroliuojančios bendrovės sprendimų. Kalbant apie teigiamus aspektus, tai motininis bankas gali veikti kaip „atsarginė priemonė“ arba skolintojas, kraštutinių ar krizių laikotarpiais. Ji taip pat gali centralizuotai valdyti vidaus kapitalo rinką ir išdo operacijas, paskirstyti kapitalą ir likvidumą per savo dukterines įmones“.

I. Deksnytė (2010) teigia, kad „finansų sistemos stabilumas yra viešoji politika, kuri reikalauja institucijų, tokių kaip Centrinis bankas, priežiūros institucijos, Finansų ministerijos ir kt. bendradarbiavimo. Centrinio banko tikslas turėtų būti stabili finansų sistema, kuri gali padidinti ekonominį efektyvumą ir gerovę, siekiant išvengti finansų sistemos trikdžių. Integracija, inovacijos finansų srityje ir finansų sistemos architektūros sudėtingumas – bruožai, kuriais pasižymi šiandieninė finansų sistema“ (p. 36). Dėl šių išteklių perskirstymo ir rizikos valdymo efektyvumas pagerėja: didina finansų sistemos jautrumą ir atveria naujus krizės plitimo kanalus, todėl išsamus pasirengimas krizinių situacijų valdymui yra labai svarbus. Centrinių bankų sistemos funkcionalumas yra glaudžiai susijęs su šalies ekonominiu augimu. Bankų sistemos nestabilumas gali neigiamai įtakoti jų plėtrą, likvidumą, padidinti per didelės rizikos prisiėmimą, kas gali privesti prie bankų ir visos šalies finansų krizės, kas kelia didelę grėsmę stabiliam šalies finansiniam tvarumui.

Ekonomikos nuosmukio ir ekonomikos augimo laikotarpiu daugelis pasaulio valstybių vyriausybių taiko įvairius makroekonomikos sprendimus (Albaitytė G., 2009; Sprendžiant ekonomikos nuosmukio problemas: ES valstybių narių ir Norvegijos viešosios iniciatyvios užimtumo srityje, 2009; Simonavičienė A., Užkurytė L., 2009):

- *centrinių bankų palūkanų normos mažinimas ir vykdoma kreditų ekspansija (centrinių bankų vykdoma kreditų ekspansija yra pagrindinė ekonomikos ciklo priežastis);*
- *ekonomikos stimuliavimas valstybės biudžeto lėšomis (ekonomikos stimuliavimas didinant valdžios išlaidas turi tik perskirstomąją galią: didinama valdžios sektoriaus ir mažinama privatius sektoriaus paklausa).*

- *protekcionizmas (protekcionizmu siekiama apsaugoti, paremti šalies ūkio subjektus konkuruojant su užsienio ūkio subjektais: draudimas importuoti, importo muitai ir kvotos, kokybiniai ar kiti reikalavimai importuojamoms prekėms);*
- *verslo sąlygų gerinimas;*
- *nedarbo lygio mažinimas (didėjantis nedarbas yra tampriai priklausomas nuo šalies ekonominių procesų, todėl vyriausybės politika ir priimami sprendimai turėtų būti nukreipti į nedarbo sukeltamų nuostolių mažinimą ir pagalbą asmenims praradusiems savo darbo vietą;*
- *užimtumo didinimas (krizei įveikti skirtos su užimtumu susijusios priemonės turi padėti išvengti masinio žmonių atleidimo, taip pat mažinti įmonių patiriamas atleidimo ir samdymo arba pakartotinio samdymo išlaidas (Sprendžiant ekonomikos nuosmukio problemas: ES valstybių narių ir Norvegijos viešosios iniciatyvios užimtumo srityje, 2009) (žr. 3 lentelė).*

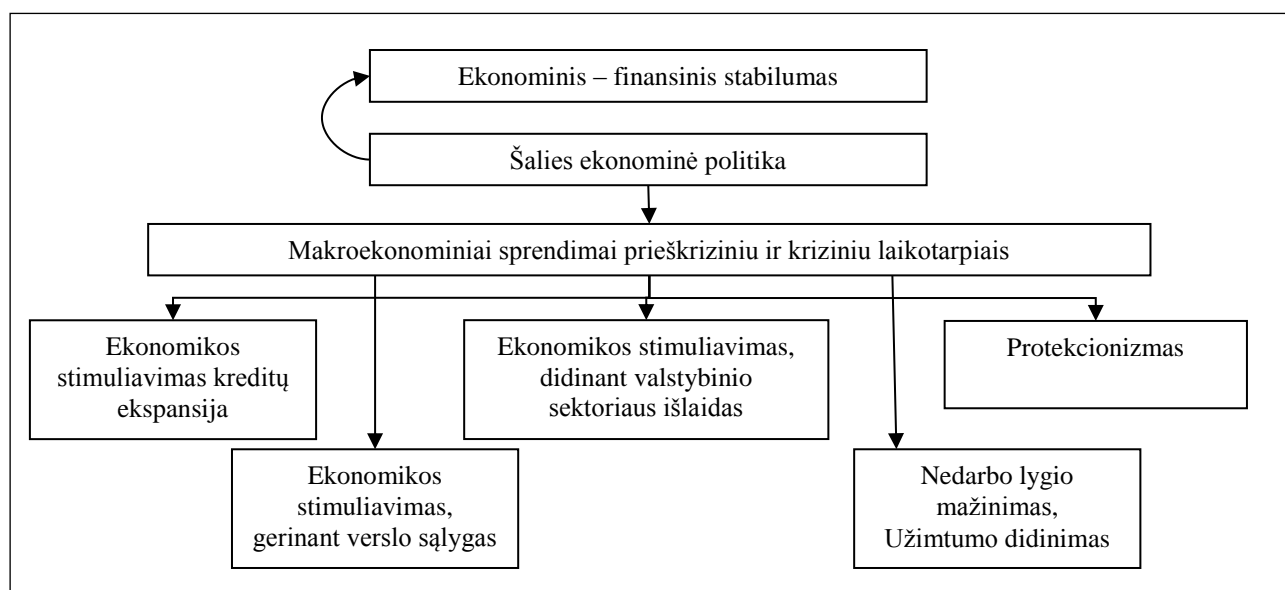
3 lentelė. Makroekonominiai sprendimai prieš kriziniu ir kriziniu laikotarpiais bei jų poveikis

	Ekonomikos nuosmukis	Ekonomikos augimas ir lėtėjimas
Ekonomikos stimuliavimas kreditų ekspansija	Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu centriniai bankai, mažindami palūkanų normą žemiau natūralaus (galimai susiklosčiusio pagal vartojimo ir taupymo santykį) lygio, skolina komerciniams bankams, kurie iš centrinių bankų pasiskolintus pinigus perskolina privačiam ar valstybiniam sektoriui. Šis centrinio banko vykdomas skolinimo apimčių didinimas yra vadinamas kreditų ekspansija.	Centriniai bankai palūkanų normą kelia spartaus ekonomikos augimo metu (kai siekiama mažinti infliacijos lygį) bei mažina ekonomikos augimui lėtėjant (siekiant mažinti nedarbo lygį).
Ekonomikos stimuliavimas, didinant valstybinio sektoriaus išlaidas	Mokesčių didinimas ekonominio nuosmukio laikotarpiu gali ne padidinti, o sumažinti valstybės biudžeto pajamas. Ekonomikos nuosmukio sąlygomis būtina stiprinti mokesčių administravimo sistemas, siekiant užtikrinti biudžeto pajamas, būtinas valstybių funkcijoms vykdyti.	Mokesčių mažinimas ekonominio augimo laikotarpiu, skatina ekonomikos plėtrą.
Protekcionizmas	Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu taikomas protekcionizmas. Protekcionizmas yra žalinga ekonomikos stimuliavimo priemonė, jis prieštarauja laisvos prekybos principams, riboja vartotojo pasirinkimą, pažeisdama vartotojo interesą, skatina nekonkurencingas įmones, stabdo reikalingus šalies ūkio struktūrinius pasikeitimus.	Ekonomikos augimo laikotarpiu protekcionizmo priemonės netaikomos, neribojamas vartotojo pasirinkimas.
Ekonomikos stimuliavimas, gerinant verslo sąlygas	Ekonomikos nuosmukio sąlygomis greitas ir žymus verslo sąlygų pagerinimas, didina patrauklumą užsiimti ekonomine veikla, skatina verslą, leidžia ekonomikai greičiau atsigauti.	Mokesčių, administracinės, verslo reguliavimo naštos reguliavimas ekonomikos augimo metu yra tolimesnis ekonomikos atsigavimo postūmis
Nedarbo lygio mažinimas	Profesinio mokymo priemonės, siekiant suteikti kvalifikaciją arba ugdyti profesinius gebėjimus ir įsitvirtinti darbo rinkoje.	Bedarbių perkvalifikavimo finansavimas, viešųjų darbų organizavimas, įdarbinimo įstaigų veiklos tobulinimas ir kt.
Užimtumo didinimas	Užimtumui palaikyti skirtos prevencinio pobūdžio priemonės (sutrumpinto darbo laiko tvarkos taikymo ar laikino atleidimo skatinimas, darbuotojų mokymo pagalba arba su darbo užmokesčiu nesusijusių išlaidų mažinimas ar atidėjimas); darbo vietų kūrimo priemonės (tinkamo darbo parinkimas, paskatos įmonėms priimti į darbą papildomų darbuotojų, mokymai, stipendijos ir parama savisamdai); finansinės paramos priemonės reiškia taisyklių dėl bedarbio pašalpų mokėjimo pakeitimą.	Apriboti pensinio amžiaus žmonių, gaunančių pensijas, darbo jėgos pasiūlą, didinant pensijas; skatinti priešpensinio amžiaus žmones anksčiau išeiti į pensiją; pratęsti mokymosi laiką ir kt.

Šaltinis: G. Albaitytė., 2009, p. 67; A. Simonavičienė, L. Užkurytė, 2009, p. 941

Vienas iš pagrindinių šiandieninėje ekonomikoje naudojamų ekonomikos stimuliavimo būdų yra centrinio banko palūkanų normos mažinimas ir vykdoma kreditų ekspansija. Ekonomikos stimuliavimas kreditų ekspansija iškreipia natūralaus vartojimo ir taupymo apimtis, dar labiau išbalansuoja ekonomiką, sukelia trumpalaikį pakilimą, vėliau – gilesnį nuosmukį. Taigi, finansų sistemos stabilumo užtikrinimo priemonės, kuriomis centrinis bankas gali disponuoti, priklauso nuo teisės aktuose įtvirtintų jo funkcijų, finansų rinkų priežiūros institucinės sandaros. Priemonių parinkimas priklauso ir nuo to, kaip centrinis bankas supranta savo vaidmenį, kurį atlieka vykdydamas finansų sistemos stabilumo užtikrinimo funkciją.

Pateikiamas susistemintas modelis, kuris atskleidžia valstybės ekonominės politikos veiklos gaires, kurios taikomos finansų krizės metu (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis moksline literatūra

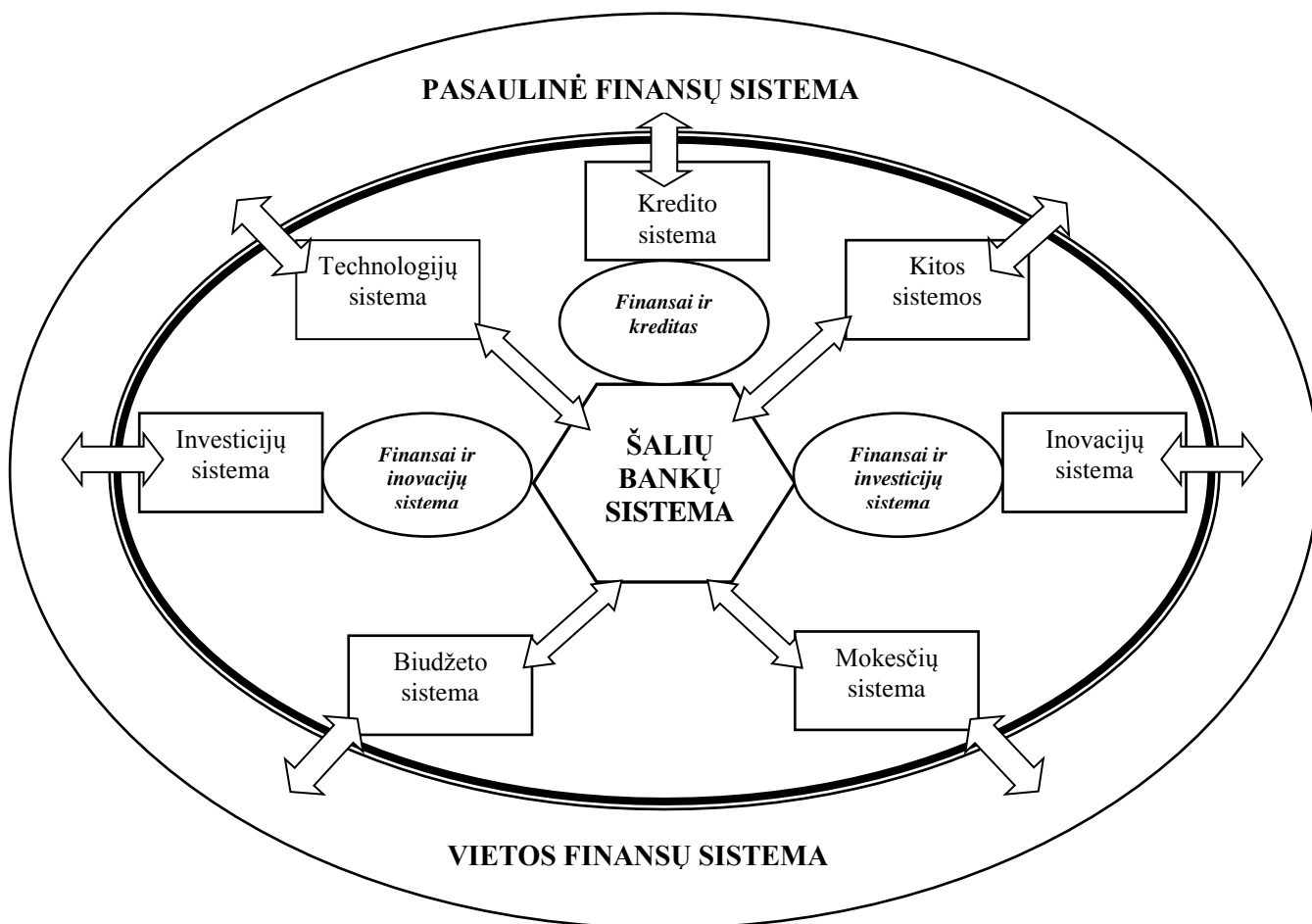
3 pav. Valstybės ekonominės politikos veiklos alternatyvos krizės metu

Finansų sistemos stabilumas reiškia daugiau nei vien tik krizinių situacijų nebuvimas. Valstybės įtaka ekonominei politikai krizės metu reiškiasi per: ekonomikos stimuliavimą kreditais, didinant valstybinio sektoriaus išlaidas, vykdant protekcionistinę politiką, gerinant verslo sąlygas, mažinant nedarbo lygį, didinant užimtumą. Pažymėtina, kad finansų sistema gali būti laikoma stabili, jei ji sudaro palankias sąlygas veiksmingai paskirstyti ekonominius išteklius geografiniu ir laiko aspektais; įvertina, įkainoja, paskirsto ir valdo finansinę riziką; geba atlikti šias pagrindines funkcijas net ir tada, kai susiduria su išorės sukrėtimais ar disbalansais.

Be to, kaip teigia A. Žvirblis ir V. Rimkevičiūtė (2012, p. 112), finansų rinkose globaliu mastu siekiama stabilizuoti ne tik bankų, bet ir nebankinių finansinių institucijų, ypač investicinių fondų, draudimo bendrovių, kitų finansinių tarpininkų veiklą.

Būtina sutelkti dėmesį į tai, jog šalyje svarbus finansų sistemos balansavimo mechanizmas, kurio veikimas sunkiai įsivaizduojamas be vietos (valstybinės) ir pasaulio šalių finansinių sistemų

tarpusavio bendradarbiavimo. Priklausomybės mechanizmo schema, kurioje vaizduojama valstybės ir pasaulio finansinės sistemos ryšys su šalių bankų sistema, pateikiama 4 paveiksle.

Šaltinis: adaptuota pagal Gerasymenko, 2012, p. 18

4 pav. Vietos ir pasaulio finansų sistemos tarpusavio santykiai su bankų sistema

Sistema, kuri yra laikoma bet kuriuo momentu kaip visiškai subalansuota tarp vietos (šalies) ir pasaulinės finansų sistemos tiesiogiai susiję su atskiros valstybės bankine sistema nebūtinai yra tuo pačiu metu stabili. Todėl galima prieiti prie tokios išvados, jog subalansuotas bet kokios sistemos procesas akivaizdžiai prieštarauja pagrindiniams tvarumo principams, kurie yra numatyti atskiros valstybės įstatymuose.

Tiek anglosaksiškas (kapitalo rinkos), tiek kontinentinis (bankinė rinka) finansų sistemos modeliai turi savitų privalumų ir trūkumų. Nepaisant trūkumų pradinuose finansų sistemos raidos etapuose paprastai dominuoja bankai. Šiuo aspektu Lietuva neišsiskiria iš pereinamosios ekonomikos valstybių, kadangi bankai tapo šalies finansų sistemos branduoliu. Nes bankinės veiklos principus visuomenė priima ir suvokia nesunkiai, o be jų teikiamų paslaugų nebeįsivaizduojama kasdieninio gyvenimo dalimi. Kita dalis finansinio tarpininkavimo formos (tokios kaip draudimas, vertybinių popierių rinka ir kt.) savo svarba finansų rinkose atsilieka nuo bankų, tačiau svarbu paminėti, jog jų

reikšmė vis labiau tampa didesnė ir svarbesnė sklandžiai šalies finansų sistemos veiklai (Garbaravičius T., Kuodis R., 2002, p. 18).

Bankų sektoriaus vaidmuo šalių finansų sistemose taip pat labai priklauso nuo to, ar finansų sistemos yra anglosaksiško (kapitalo rinkos), ar kontinentinio (bankų) tipo. Daugelyje Europos Sąjungos šalių, kartu ir Lietuvoje, bankai yra finansų sistemos šerdis, tik Jungtinėje Karalystėje dominuoja anglosaksiškas modelis. Apskritai ES šalyse bankų valdomo turto apimtis ryškiai viršija kapitalo rinkų valdomo turto apimtį. J. Caruana (2005, p. 14) įsitikinęs, jog reikėtų daugiau dėmesio skirti testavimui esant nepalankiausioms (stresinėms) sąlygomis finansų sistemos analizei bei svarbiausia persvarstyti kapitalo apimtį poreikį sistemai, kad tas kapitalas galėtų jautriai reaguoti į rizikos veiksnius. Mokslininko nuomone, analizuojant kapitalo kiekio poreikį šalies finansų sistemai, reikia vadovautis pagrindiniais principais bankų priežiūros srityje.

Apibendrinant galima teigti, kad finansų sistemos stabilumo palaikymo klausimas turėtų būti vienas pagrindinių modernaus centrinio banko tikslų. Integracija, inovacijos finansų srityje ir finansų sistemos architektūros sudėtingumas – bruožai, kuriais pasižymi šiandieninė finansų sistema. Dėl šių išteklių perskirstymo ir rizikos valdymo efektyvumo didėja finansų sistemos jautrumas ir atveriami nauji krizės plitimo kanalai, todėl išsamus pasirengimas krizinių situacijų valdymui yra labai svarbus. Siekiant finansų sistemos stabilumo, centrinis bankas turėtų laikytis šių pagrindinių strategijų: finansinių institucijų reguliavimas, priežiūra puoselėjant rinkos discipliną; finansų sistemos mokslinių tyrimų plėtojimas; efektyvus bendradarbiavimas su atitinkamomis institucijomis; krizių valdymas. Kaip parodė priklausomybės mechanizmo schema, kurioje vaizduojama valstybės ir pasaulio finansinės sistemos ryšys su šalių bankų sistema, natūralu, kad bankų sistemos efektyvumas bei stabilumas didžia dalimi lemia kitų sistemų veiklą, kurios savo ruožtu lemia visą finansų sistemos stabilumą.

1.3. Rodikliai ir veiksniai identifikuojantys bankų sistemos finansinį stabilumą

A. Dobravolskas ir J. Seiranov (2011), teigia, kad „veiksniai, pažeidžiantys finansų sistemos stabilumą, gali būti skirstomi į dvi dideles grupes: išorės (egzogeniniai) ir vidaus (endogeniniai) veiksniai. Pirmoji veiksnių grupė vienija įvairius makroekonominis veiksnis, kurie atsiranda dėl disproporcijų gamybos, suvartojimo, taupymo ir investiciniuose procesuose, kuriuose globalizacijos poveikis tampa vis svarbesnis. Antrosios grupės veiksniai kyla iš netobulo finansų rinkų pobūdžio“ (p. 103).

Lietuvos Respublikos bankų įstatyme (2004) yra nustatyti bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai, kuriuos privalo vykdyti visi Lietuvos komerciniai bankai. Normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodiką nustato Lietuvos Bankas. Tai:

- **kapitalo pakankamumo** (banko skaičiuotino kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal riziką santykis, turi būti ne mažesnis kaip 8 procentai);
- **likvidumo** (banko likvidžiojo turto ir einamųjų įsipareigojimų santykis negali būti mažesnis negu 30 procentų);
- **maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais** (leidžiamas bendrosios (išskyrus eurus) atviros pozicijos dydis – yra ne daugiau kaip 25 procentai banko kapitalo, o vienos valiutos (išskyrus eurus) ar tauriųjų metalų atviros pozicijos dydis – ne daugiau kaip 15 procentų banko kapitalo);
- **maksimalios paskolos vienam skolininkui** (paskolų suma vienam skolininkui neturi būti didesnė kaip 25 procentai banko kapitalo. Paskolų suma, suteikta jį patronuojančiajai įmonei, kitoms šios patronuojančiosios įmonės patronuojamosioms įmonėms arba savo patronuojamosioms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali būti didesnė kaip 75 procentai banko kapitalo, jeigu Lietuvos Bankas vykdo konsoliduotą visos finansinės grupės priežiūrą. Jeigu Lietuvos Bankas nevykdo konsoliduotos visos finansinės grupės priežiūros, paskolos suma, banko suteikta jį patronuojančiajai įmonei, kitoms šios patronuojančiosios įmonės patronuojamosioms įmonėms arba savo patronuojamosioms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali būti didesnė kaip 20 procentų banko kapitalo);
- **kiti** priežiūros institucijos teisės aktų nustatyti **normatyvai**.

Pagrindiniai banko rodikliai, pasak Vaškelaičio (2003, p. 88), yra likvidumo, kapitalo pakankamumo ir pelningumo. Visi jie susiję, nes vieno didėjimas lemia kito mažėjimą ir atvirkščiai. Akivaizdu, kad komercinių bankų grupavimas pagal jų pelningumo rodiklius yra atvirkščias jų grupavimui pagal kapitalo pakankamumo ar likvidumo rodiklį. Potencialiam investuotojui, kurio tikslas – kuo pelningiau investuoti, geriau pasirinkti banką, kurio pelningumo rodiklis aukštas. Tačiau investuotojui, kuris rūpinasi maksimaliu savo lėšų patikimumu (mažiausia rizika), labiau tiks bankas, kurio kapitalo pakankamumo ar likvidumo rodiklis yra aukštas.

Galima teigti, kad „banko likvidumas ir kapitalo pakankamumas atlieka šias funkcijas: leidžia įvertinti banko vykdomos veiklos rezultatus bei riboja banko veiklos riziką, leidžia prognozuoti įvairias banko veiklos strategijas“ (Pranevičius H., Pranevičienė I., Snieškaitė J. 2002, p. 69).

Finansų sektoriuje, ypatingai bankų veikloje, kapitalas yra vienas pagrindinių priežiūros elementų. Pakankamas bankų kapitalas yra būtina sąlyga norint užtikrinti investuotojų apsaugą ir pasitikėjimą jo veikla bei atliekamomis operacijomis. Tai bankų ilgalaikio stabilumo ir sėkmingos plėtros pamatas. A. Fight (2003, p. 111) išskiria pagrindines priežastis, kodėl bankai privalo turėti

pakankamą kapitalą: „padengti kredito nuostolius, užtikrinti indėlininkų ir kreditorių apsaugą, patenkinti priežiūros institucijų reikalavimus, skirtus apsaugoti bankų sistemos stabilumą, padengti nuostolius patyrus nenumatytų sukrėtimų, išsaugoti operacinį lankstumą“. Dėl šių priežasčių kapitalo pakankamumas užima svarbią vietą priežiūros sistemoje. Banko turimas kapitalo dydis turi užtikrinti nuolatinės bankų operacijas, nuolatinę veiklą; šis dydis priklauso nuo banko prisiimamų ar jo veiklą nulemiančių rizikų lygio. Komercinių bankų kapitalą sudaro nuosavas ir skolintas kapitalas. Nuosavo kapitalo sudėties pagrindiniai straipsniai: įstatinis kapitalas, atsargos kapitalas, privalomasis, turto perkainojimo ir kiti rezervai, privilegijuotosios akcijos su kaupiamuoju dividendu, nepaskirstytas pelnas arba nuostolis.

Kapitalo pakankamumo rodiklis rodo banko mokumą, kuriam įtakos turi veiksniai, susiję su politine ir ekonomine situacija šalyje, pinigų bei vertybinių popierių rinkų plėtotės ir banko valdymo kokybės lygiu. Tradiciškai yra naudojamos dvi kapitalo pakankamumo įvertinimo sistemos – banko savų ir skolintų lėšų santykis ir aktyvų, įvertintų pagal rizikos laipsnį, santykis. Bankų likvidumui užtikrinti labai svarbus yra Lietuvos Banko nustatytas kapitalo pakankamumo normatyvas. Jo tikslas – apriboti bankų veiklos riziką. Išreiškiamas banko kapitalo ir turto, įvertinto pagal riziką, santykiu. Šis santykis turi būti ne mažesnis kaip 8 proc.. Kapitalo pakankamumo normatyvu siekiama sumažinti kredito, rinkos bei operacinę riziką ir apsaugoti tiek indėlininkus, tiek investuotojus, taip pat didinti bankų veiklos stabilumą.

Vertinant bankų kapitalo pakankamumą, reikia būtinai atsižvelgti, kaip vykdomi kiti rizikos reikalavimai, nes bankai tą patį kapitalą naudoja kelis kartus, kelioms rizikoms atsverti, labai pageidautinas būtų skaidresnis ir operatyvesnis visapusiškų bankų rizikų viešas atskleidimas, kuris pats savo ruožtu paskatintų bankus protingai ir atsargiai žiūrėti į prisiimamas rizikas. Pirminėje kapitalo pakankamumo sutartyje Bazelis I numatyti tik minimalaus kapitalo reikalavimai, neįtraukiamos esminės rizikos, su kuriomis susiduria bankai. Šiuolaikinėje bankininkystėje toks kapitalo skaičiavimas nėra patikimas. Naujasis susitarimas apima kapitalo pakankamumo, rizikų, įtraukiant pagrindines rizikas, valdymo, priežiūros proceso bei informacijos atskleidimo, siekiant užtikrinti rinkos drausmę, reikalavimus. Esminis skirtumas, jog naujoji kapitalo sutartis įtraukia platesnį rizikų spektrą, numato galimybę bankams taikyti vidinių reitingų metodus.

Kapitalo pakankamumas yra itin svarbus bankų priežiūros elementas, tačiau ne vienintelis.

V. Vaškelaitis (2003, p. 103) teigia, kad „likvidumas – tai banko sugebėjimas įvykdyti savo įsipareigojimus (grąžinti skolas), suėjus nustatytam terminui“.

Banko likvidumo rodiklis reikšmingas tiek klientams, tiek kitais komerciniais bankais, kurie palaiko su banku dalykinius ryšius. Kuo šis rodiklis didesnis, palyginus su praėjusiais ataskaitiniais laikotarpiais bei kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo daugiau banko veikla yra padengta nuosavo

kapitalo ištekliais, tuo labiau indėlininkai ir kiti kreditoriai gali pasitikėti jo stabilumu (Vaškelaitis V., 2003, p. 103).

V. Vaškelaitis (2003, p. 105) be minėtųjų likvidumo rodiklių dar išskiria tokius rodiklius:

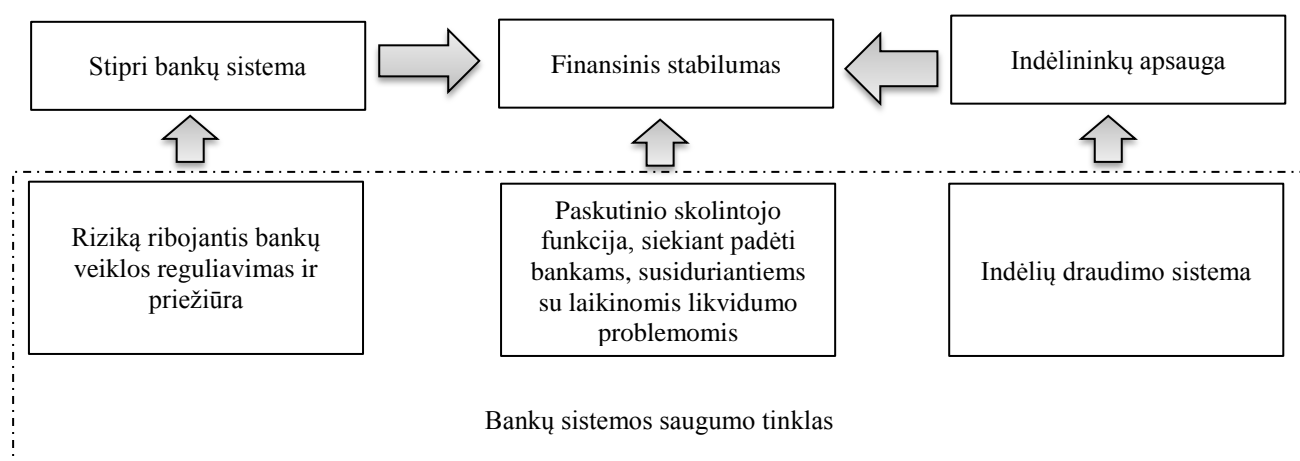
- likvidžių banko aktyvų santykis su įsipareigojimais iki pareikalavimo. Šis rodiklis parodo, kokių mastu banko likvidžių aktyvų dalis užtikrina įsipareigojimus pagal mobiliąsias (pagal išėmimo galimybę) bendrą indėlių dalį. Minimali leidžiama rodiklio reikšmė 20-30 proc.;
- grynųjų pinigų ir indėlių iki pareikalavimo santykis;
- banko trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis.

Taigi likvidumas bankams svarbus dėl šių priežasčių (Vaškelaitis V., 2003, p. 104):

- leidžia bankui vykdyti savo įsipareigojimus;
- suteikia bankui galimybę visiškai patenkinti paskolų paklausą;
- leidžia bankui vengti brangių lėšų įsigijimo.

Anot V. Deltuvaitės (2008, p. 107), indėlių draudimas yra vis dažniau šalių vyriausybių naudojama priemonė, siekiant bankų sistemos stabilumo ir indėlininkų apsaugos nuo potencialių nuostolių, žlugus vienam ar keliems bankams. Indėlių draudimo sistema stiprina šalies visuomenės pasitikėjimą bankų sistema, kas itin svarbu šalies vyriausybei, siekiant bankų sektoriaus finansinio stabilumo.

Bankų sistemos saugumo tinklą sudaro trys pagrindiniai elementai (žr. 5 pav.). Dažniausiai visos bankų sistemos saugumo tinklo funkcijos deleguojamos šalies centriniam bankui, kadangi saugumo tinklo funkcijų ir atsakomybės išskaidymas skirtingoms institucijoms dažniausiai būna problemiškas (Deltuvaitė V., 2008, p. 108).

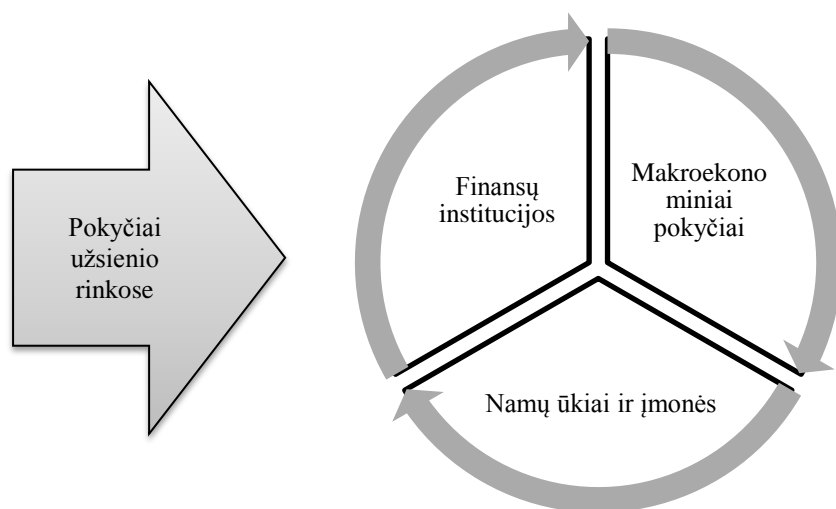
Šaltinis: Deltuvaitė V. Indėlių draudimo sistemos svarba bankų sistemos stabilumo kontekste // Ekonomika ir vadyba, 2008, Nr. 13, p. 108

5 pav. Priemonių bankų sistemos stabilumui siekti visuma

Kadangi indėlių draudimo sistema yra viena iš bankų sistemos stabilumą užtikrinančių priemonių, svarbu išskirti pagrindines indėlių draudimo sistemoje dalyvaujančias šalis ir identifikuoti tikslus, keliamus indėlių draudimo sistemai. Pagrindiniai indėlių draudimo sistemos tikslai yra indėlininkų interesų apsauga ir bankų sistemos stabilumo palaikymas, kilus indėlininkų panikai (Deltuvaitė V., 2008, p. 108).

Kaip teigia J. Stankevičienė ir A. Bernatavičienė (2012, p. 406), investicinių fondų veiklos efektyvumui įvertinti dažniausiai analizuojami rizikos bei pelningumo kriterijai. Lietuvių mokslinėje literatūroje investicinio fondo neapibrėžtumo lygiui bei grąžai įvertinti atlikti tik keli tyrimai. Kone visuose jų, investicinių fondų efektyvumui vertinti, siūlomi investicijų pelningumo, koreguoto pagal riziką, metodai (Jokšienė, Žvirblis, 2011; Stankevičienė, Gavrilova, 2012 ir kt.). Anot A. Žvirblio ir V. Rimkevičiūtės (2012, p. 112), analizuojant investicinius fondus (kaip ir kitų finansinių priemonių) ir jų rizikingumą daugiausia skiriamos šios rizikos rūšys: infliacijos rizika, pasirinkimo rizika, investavimo laiko pasirinkimo rizika, perinvestavimo rizika, rinkos rizika, kredito rizika, likvidumo rizika, valiutos rizika ir teisinis reguliavimas.

Atsižvelgiant į magistro baigiamojo darbo temą, remiantis J. Stankevičienės ir A. Bernatavičienės (2012, p. 414) pateikiamu daugiakertiniu investicinių fondų veiklos efektyvumo vertinimu, vertinant investicinių fondų poveikį bankų sistemos stabilumui, bus analizuojami šie veiksniai: investicinių fondų turto apimtis, investicinių vienetų, esančių apyvartoje, vidutinis skaičius, fondo vieneto kainos (GAV) vertė.

Šaltinis: Lietuvos Bankas, 2015

6 pav. Finansinio stabilumo užtikrinimas

Integracija, inovacijos ir finansų sistemos struktūros sudėtingumas – tai bruožai, kuriais pasižymi šiandieninė finansų sistema. Tai leidžia efektyviau perskirstyti finansinius išteklius ir valdyti kylančias rizikas, tačiau tuo pat metu didina finansų sistemos jautrumą sisteminiams sukrėtimams.

Finansų sistemos krizės sutrikdo sklandžią mokėjimų sistemų veiklą, mažina įmonių galimybes finansuoti investicinius projektus ir gali sukelti nepasitikėjimą finansų institucijomis. Dėl šios priežasties finansų sistemos krizių prevencija ir valdymas yra neatsiejamos šiuolaikinio centrinio banko funkcijos.

Ekonominėje literatūroje dažniausiai yra sutinkamos dvi pagrindinės centrinių bankų naudojamos instrumentų rūšys, siekiant užtikrinti finansinį stabilumą šalyje: prevenciniai ir reakciniai instrumentai. Prevenciniai instrumentai dažniausiai naudojami siekiant sumažinti tikimybei įsivyrauti finansiniam nestabilumui šalyje bei neigiamoms pasekmėms. Reakciniai centrinio banko instrumentai naudojami tam, kad būtų imtasi priemonių likviduoti ar bent jau sumažinti esamus finansinio nestabilumo sukeltų padarinių nuostolius. Būna atvejų, kad kai kurios priemonės gali būtų priskirtos prie abiejų tipų instrumentų (pavyzdžiui, banko indėlių draudimo schemas).

Prevenciniai instrumentai yra skirstomi į du lygmenys: mikro bei makro. Prie mikro lygmens prevencinių instrumentų yra priskiriami operatyviniai bankų riziką ribojantys instrumentai. Sekiuritizacija bei kiti pažangūs bankų rizikos valdymo instrumentai leidžia padidinti bankų perskirstomų lėšų kiekį nepadidinus bendros paskolų portfelio rizikos. Prie operatyvinių instrumentų, varžančių bankų riziką, taip pat priskiriama reguliari ir visapusiška finansinių duomenų palyginamoji analizė, rizikos kategorijų stebėseną, vidinių kontrolės sistemų stebėseną, kapitalo pakankamumo reikalavimų vykdymas ir likvidumo bei mokumo globaliems bankinio sektoriaus pokyčiams įvertinimas ir analizė.

4 lentelėje pateikiamas centrinių bankų disponuojamų priemonių, skirtų kiek galima labiau sumažinti šalių finansų sistemos krizės tikimybę ar atstatyti finansinį stabilumą susiklosčius krizinei situacijai, grupavimas.

4 lentelė. Centrinų bankų disponuojami finansų sistemos stabilumą užtikrinantys instrumentai

Prevenciniai instrumentai		Reakciniai instrumentai
Mikro	Makro	1. Privataus sektoriaus sprendimai; 2. Likvidumo palaikymo priemonės; 3. Viešojo sektoriaus intervenciniai instrumentai; 4. Finansinių institucijų likvidavimas.
1. Bankų rizikos valdymo sistemos; 2. Finansinių institucijų įspėjimas; 3. Formalios sankcijos.	1. Efektyvi bankų priežiūros sistema; 2. Ankstyvo perspėjimo sistemos; 3. Monetarinė politika; 4. Mokėjimo sistemos efektyvus veikimas; 5. Tarptautinės finansų sistemos stebėjimo programos.	
Monetariniai instrumentai		
1. Pinigų pasiūlos reguliavimas; 2. Bazinės palūkanų normos reguliavimas.		

Šaltinis: adaptuota pagal S. Oosterloo ir Haan, 2005, Jakutis ir kt., 2007, Žukauskas, 2009, Samkus, 2012.

4 lentelėje susisteminti centrinių bankų naudojami įvairūs instrumentai. Dalis centrinių bankų naudoja ne visas minėtas priemones. Tai priklauso, mano nuomone, nuo instrumentų pasirinktos vykdomos veiklos strategijos bei nuo pačios šalies ekonominės politikos ar dėl tam tikrų teisinių

apribojimų. Dauguma prevencinių instrumentų yra teisiškai apibrėžti, o pagrindiniai reakciniai instrumentai, kaip, pavyzdžiui, privataus sektoriaus sprendimai nėra apibrėžti įstatymuose dėl savo pobūdžio, bet praktikoje yra dažnai disponuojami. S. Krėpšta (2008, p. 10) remdamasis minėtų instrumentų visuma, patikina, jog kai bankas juos ištiria ir išnagrinėja, gali iš anksto nustatyti finansinio nestabilumo požymius dar pakankamai ankstyvoje stadijoje, kada dar yra įmanoma užkirsti kelią galimai finansinei krizei. Taip pat prie mikro lygmens instrumentų priskirtini konfidencialūs arba vieši finansinių institucijų įspėjimai dėl neatitikimo tam tikroms rizikos valdymo kategorijoms. Jei šis metodas tampa neveiksmingas, vėliau gali sekti formalios sankcijos finansinėms institucijoms, tokios veiklos laikinas sustabdomas, finansinių institucijų vadovų veiklos apribojimas ar veiklos licenzijos panaikinimas. Šie instrumentai yra naudojami rečiau, susiklosčius kritinei situacijai.

Kaip teigia A. Lakštutienė (2008, p. 17), sėkmingai funkcionuojantis finansų sektorius kiekvienoje šalyje yra svarbi ekonomikos augimo sąlyga. Anot A. Lakštutienės ir kt. (2009, p. 24 – 25), atviros ekonomikos sąlygomis veikiančių valstybių, tarp jų ir Lietuvos, bankinės sistemos stabilumas daugiausia priklauso nuo pasaulinės ekonomikos ir finansų rinkų būklės. Vykstantys procesai finansų rinkose buvo labai naudingi tiek šalių nacionalinei ekonomikai, tiek ir atskiriems investuotojams bei taupytojams, tačiau kartu ji pakeitė rinkų struktūrą sukurdamą naujas rizikos rūšis rinkos dalyviams.

Susisteminus C. A. Gonzalez (2009), M. Liefert, M. Shane (2009), E. G. Corrigan (2009), E. Vaiginienės (2009), I. Skruibytės (2010), A. Sabonienės, Ž. Štuopytės (2007), M. Kaluzos (2010), A. Lakštutienės (2008), E. Račicko, A. Vasiliauskaitės (2010), J. Mackevičiaus ir O. Molienės (2009), A. Normantienės (2009) ir kt. darbus, pateikiami makroekonominiai ir finansiniai rodikliai, kuriais remiantis galima identifikuoti situaciją šalyje ir tiksliausiai apibūdinančius šalies ekonominę būklę. Išskiriami šie, dažniausiai pateikiami, makroekonominiai rodikliai: BVP, infliacijos lygis, nedarbo lygis, vidutinė tarpbankinė palūkanų norma, akcijų indeksas, biudžeto balansas ir kredito reitingas.

Kaip teigia R. Bagdonas ir D. Klimašauskas (2005, p. 25), ekonominiai veiksniai veikia visų rinkos dalyvių būklę. Anot J. Deksnienės (2010, p. 26), valstybės finansų padėties tvarumą apsprendžia šie rodikliai: valdžios sektoriaus (valdžios biudžeto) deficitas (negali sudaryti daugiau kaip 3 proc. BVP arba jis turi sparčiai ir nuosekliai artėti prie šio lygio) ir valdžios sektoriaus skola (turi būti ne didesnė kaip 60 proc. BVP arba ji turi sparčiai ir nuosekliai mažėti). Anot M. Jasienės ir A. Paškevičiaus (2010, p. 111), valstybei didinant skolą, paklausa šalies pinigų rinkoje padidėja, o kartu auga ir palūkanų norma. Ir atvirkščiai, mažėjantis valstybės skolinimasis sumažina pinigų rinkoje paklausą, o kartu ir palūkanų normas.

Kaip teigia A. Lakštutienė ir kt. (2009, p. 25), finansinio stabilumo problemoms spręsti sukurta nemažai ekonometrinių modelių, kurie leidžia įvertinti tiesioginį ryšį tarp esminių makroekonominių reiškinių ir tam tikrų rizikos matų, tokių kaip finansinio stabilumo rodikliai. M. Sorge (2004, p. 5)

teigia, kad finansų rinkos testavimas nepalankiomis sąlygomis gali būti įmanomas tada, kai kiekviena bankų sistema ir laikas, tam tikri krizę nusakantys rodikliai (paprastai tai bankų specialieji atidėjimai paskoloms, probleminės paskolos ar jų nurašymai) yra įvertinami kaip tipinė tiesiogiai susijusių makroekonominių rodiklių (BVP, infliacija, palūkanų normos ir įsiskolinimo lygis) istoriškai susiklostanti vektoriaus funkcija. J. Delgado ir J. Saurina (2004, p. 135) savo tyrimuose taikė kointegravimo metodus, siekdami nustatyti tiek trumpojo laikotarpio, tiek ilgojo laikotarpio ryšį tarp specialiųjų atidėjimų paskoloms bei probleminių paskolų ir tam tikrų makroekonominio aktyvumo indikatorių, nedarbo, palūkanų normų, įsiskolinimo. Kritiniam testavimui priskiriant finansinio stabilumo indikatorių analizę ir makroekonominių prognozių sudarymą, galima suformuoti labai veiksmingą finansų sektoriaus ar atskiros finansų institucijos ateities veiklos politiką. Finansinio stabilumo indikatorių analizė gali padėti įvertinti nepalankios ekonominės situacijos susiformavimo tikimybę ateityje, o kritinis testavimas – įvertinti galimą šios nepalankios situacijos neigiamą poveikį finansų sistemos stabilumui.

1.4. Finansinė krizė, kaip bankų sistemos stabilumo priežastis ir galimos pasekmės

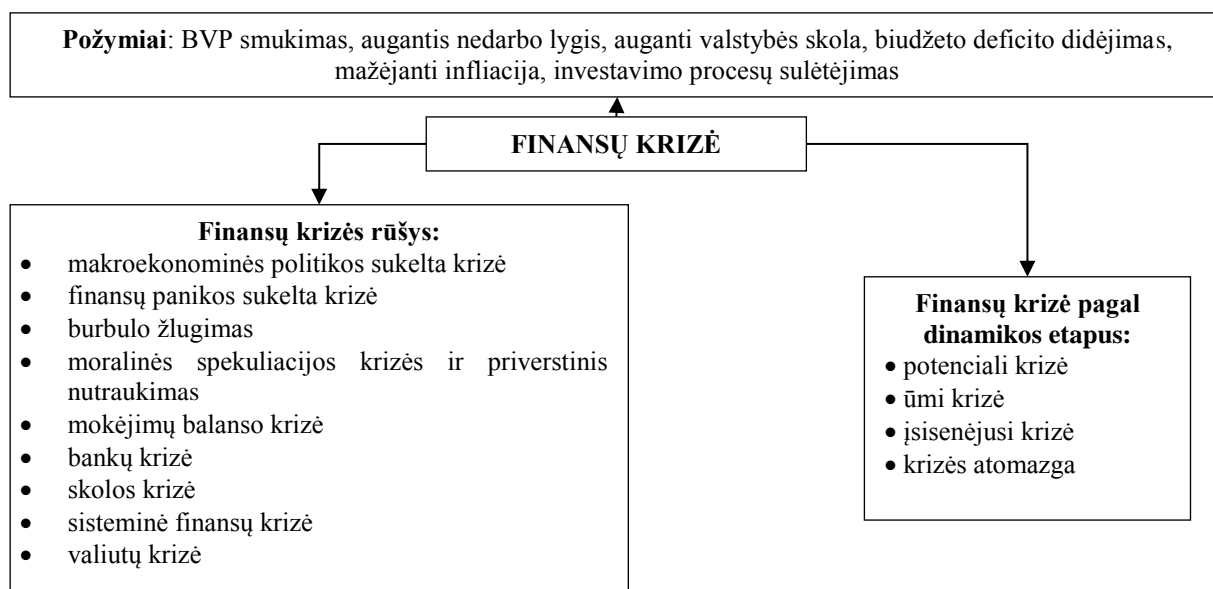
Gana nemažai autorių analizuoja finansinio stabilumo palaikymo problemas, detaliau nagrinėdami finansines krizes ir jų atsiradimo priežastis. Užsienio šalių patirtis rodo, kad problemų finansų sektoriuje gali atsirasti netikėtai ir labai greitai plisti. Krizės plitimo sparta priklauso nuo bankų ir kitų finansų institucijų tarpusavio priklausomybės lygio: kuo jis didesnis, tuo didesnė sisteminės krizės tikimybė. Siekiant sumažinti krizių poveikį, svarbu laiku nustatyti krizių kilmės priežastis, numatyti jų eigą bei galimus padarinius. Lietuvos Bankas nuolat tobulina finansų sistemos analizės modelius, o bankų sisteminei rizikai įvertinti taiko pažangiausius testavimo nepalankiausiomis sąlygomis metodus.

Anot R. Ginevičiaus ir A. Podvezko (2012, p. 315), „išsivysčiusi finansų sistema skatina ekonomikos augimą, tačiau finansų krizės gali niveliuoti pasiekimus ar sustabdyti augimą“. Kaip teigia A. Podvezko (2013, p. 1), „galimybės finansų sistemai plačiau dalyvauti ekonomikos plėtroje bei jos evoliuciniame vystyme atsiveria, kai šalies ekonomika yra liberalizuota. Tačiau su finansinio liberalizavimo privalumais atsiveria erdvė finansų krizėms, neigiamam reiškiniui, kuris dažnai stabdo ar niveliuoja ekonomikos pasekimus, tiesiogiai neigiamai atsiliepia finansiniam stabilumui“. Kaip papildoma I. Mačerinskienė ir T. Mendelsonas (2013, p. 170), „krizė daro didelę neigiamą įtaką šalies ekonomikai ir socialinei gerovei. Jos padariniai išlieka ilgą laikotarpį. Atstatyti ekonominį stabilumą ir paskatinti ekonomiką pradėti augti kainuoja daug pastangų ir išteklių. Dėl šios priežasties finansinis stabilumas turi didelę reikšmę kiekvienos šalies ekonominiuose procesuose“. D. Kiyak ir kt. papildoma (2012, p. 57), kad „globalaus pasaulio šalių finansų sistemos glaudžiai susijusios, todėl finansinio

sektorius problemos vienoje šalyje gali gerokai paveikti ir kitas šalis. Tačiau tiek vietinių, tiek regioninių, tiek globalių krizių poveikis šalių ekonomikoms nėra vienodas“.

Gana nemažai autorių analizuoja finansinio stabilumo palaikymo problemas, detaliau nagrinėdami finansines krizes ir jų atsiradimo priežastis. Finansinės krizės sąvoka yra pakankamai homogeniška, ją kur kas paprasčiau apibrėžti skaitine forma, todėl jos yra žymiai dažniau nagrinėjamos empiriniuose tyrimuose.

Peržvelgus Lietuvos ir užsienio mokslininkų literatūrą (Sakalas A. ir Savanevičienė A., 2003; Kiyak D. ir kt., 2012; Urniežius R., 2006; Pocius J., 2008; Simonavičienė A., Užkurytė L., 2009; Blümle G., Goldschmidt N., 2006; Rötheli F. T., 2007; Tornell A., Westermann F., 2002; Paliulytė R., 2004; Račickas E., Vasiliauskaitė A., 2012; Razauskas T., 2009; Kiyak D. ir kt., 2012; ir kt.), pateikiamas susistemintas modelis, kuris atskleidžia finansų krizių formas ir bendruosius finansų krizės pasireiškimo požymius, kaip tarpusavyje susiję finansų krizės formos, tipai ir etapai (žr. 7 pav.).

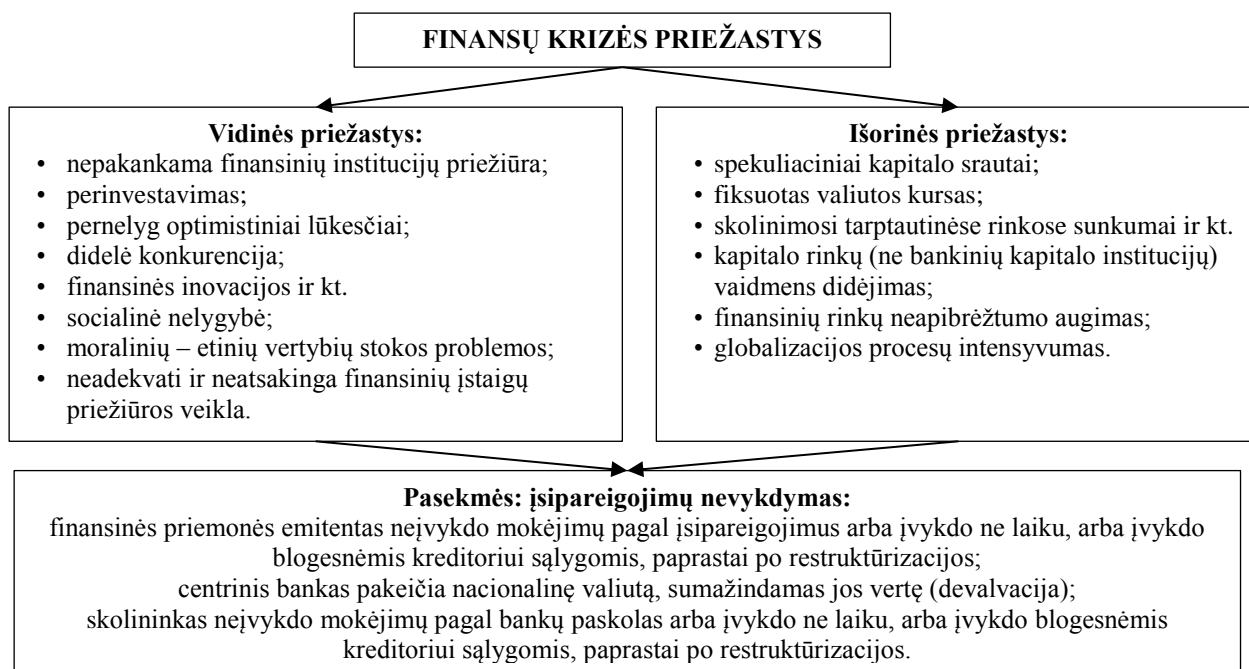
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis moksline literatūra

7 pav. Finansų krizės formos ir bendrieji pasireiškimo požymiai

Finansų krizė pasireiškia BVP smukimu kelis periodus iš eilės, augančiu nedarbo lygiu, valstybės skolos ir biudžeto deficito didėjimu dėl mažiau surenkamų mokesčių iš įmonių ir gyventojų bei didesnių socialinių išmokų darbą praradusiems asmenims, mažesniu įmonių pelningumu, krentančiomis akcijų kainomis, mažėjančiu infliacijos lygiu, investavimo procesų sulėtėjimu. Krizės rūšių ir tipų yra daug. Finansų krizė – tai visuomeninė, ne industrinė, nekonfliktinio pobūdžio krizė, galinti įgauti finansinės ir ne finansinės krizės bruožus. Autoriai skiria krizės tipus, kurie gali būti tarpusavyje susiję: makroekonominės politikos sukelta krizė, finansų panikos sukelta krizė, burbulo žlugimas, moralinės spekuliacijos krizės ir priverstinis nutraukimas, mokėjimų balanso krizė, bankų

krizė, skolos krizė, sisteminė finansų krizė, valiutų krizė. Taip pat krizė turi keturis dinamikos etapus: potenciali, ūmi, įsisenėjusi krizė ir krizės atomazga.

Perskaičius E. Račicko ir A. Vasiliauskaitės (2012), R. Kuodžio (2008; 2011), S. Girdzijausko (2009), G. Nausėdos (2009), O. G. Rakauskienės (2009), M. Leikos (2008), V. Aleknavičienės (2005) mokslinę literatūrą, pateiktas susistemintas modelis, kuris atskleidžia, kokios yra finansų krizių priežastys ir galimos pasekmės (žr. 8 pav.).

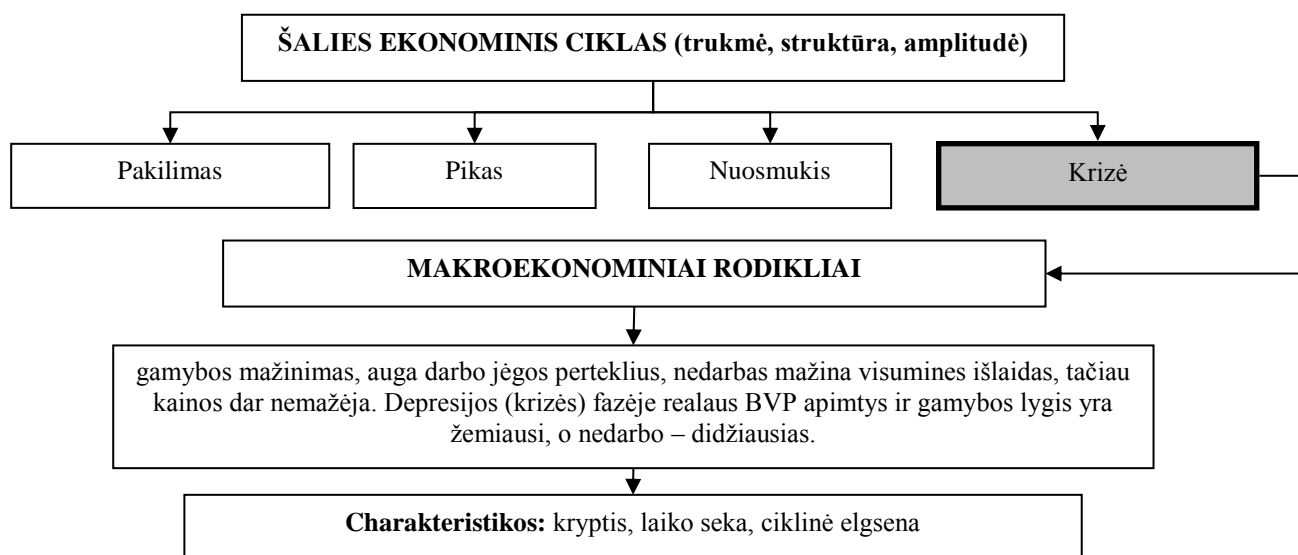

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis moksline literatūra

8 pav. Finansų krizės priežastys ir pasekmės

Susisteminant pasaulinių finansų krizių priežastis, galima teigti, kad pasaulinių finansų krizių priežastis, galima skirstyti į išorines ir vidines. Išorinės finansų krizių priežastys susijusios su kapitalo srautais, valiutos kurso svyravimais, skolinimosi tarptautinėse rinkose sunkumais, globalizacijos procesų intensyvumu. Vidinės finansų krizės priežastys nulemtos finansų sistemos nestabilumo, socialinių problemų paaštrėjimo, konkurencijos padidėjimo ir kt. Pagrindinė ir esminė finansų krizės pasekmė – įsipareigojimų nevykdymas. Kitos pasekmės tai pastarosios pasekmės išvestinės. Aiškinant finansų krizės pasekmes, išskiriami šie veiksniai: bloga ir neįgyvendinama ekonominė politika; finansų sistemos struktūros silpnumas; globalios finansų sistemos sąlygos; valiutų kursų pervertinimas; politinis nestabilumas; prekybos sąlygų pablogėjimas; nepalankūs palūkanų normų pokyčiai.

Išanalizavus A. Baleženčio, J. Vijeikio (2010), J. Čepinskio, E. Bendoraitienės (2012), G. Bliume, N. Goldschmidt (2006), A. Kuodžio (2011), Džikevičiaus A., Zamžicko M. (2009), Beržinskienės D., Virbickaitės R. (2006), Buškevičiūtės A. (2006), M. Jasienės, G. Čapsko (2008), R. Paliulytės (2009) literatūrą, pateikiamas susistemintas modelis, kuris atskleidžia, kokia finansų krizės ir ekonominių ciklų priklausomybė (žr. 9 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis moksline literatūra

9 pav. Ekonominių ciklų tarpusavio priklausomybė

Kaip teigia I. Mačerinskienė ir T. Mendelsonas (2013, p. 170), „Kiekviena valstybė ar regionas siekia išlaikyti finansinį stabilumą ekonomikos ciklų metu ir taip minimizuoti patiriamus ekonominius ir socialinius kaštus“. Anot M. Leikos (2008, p. 68), „poreikis imtis priemonių ekonominei pusiausvyrai, konkrečiai – finansiniam stabilumui palaikyti yra pagrįstas prielaida, kad finansų rinkos ne visada jį užtikrina, t. y. jos gali veikti neefektyviai. Kita vertus, žinoma ir tai, kad nemažai finansų krizių kilo būtent dėl finansų rinkų reguliavimo priemonių (palūkanų normų nustatymas, investavimo ar kreditavimo apribojimai ir pan.) neefektyvaus panaudojimo“. Vadinasi, mažinant finansų rinkų ydų poveikį, svarbu nesukurti papildomų finansų rinkų iškraipymų.

Bankų indėlininkų staigus noras atsiimti didžiąją dalį savo indėlių jau tampa dažna išsivysčiusių valstybių finansinių krizių priežastimi, todėl kad daugelis šalių įdiegė pažangias indėlių draudimo schemų technologijas. Gerai išplėtotose finansų rinkose viena svarbiausių finansinio nestabilumo priežasčių tapo likvidumo problemos. Tačiau, kaip teigia S. Krėpšta (2008, p. 10), viena iš pagrindinių finansinio stabilumo ar nestabilumo apibrėžimų įvairovės priežasčių yra nuolatos besikeičiantys veiksniai, kurie nulemia nestabilumą, tokie kaip: finansinės inovacijos, nauji produktai, žymiai pakeičiantys šalių finansų sistemas, finansinių krizių pobūdį ir atsiradimo priežastis. Tarptautinių tarpbankinių rinkų stabilus veikimas bei vietinių ir tarptautinių mokėjimo sistemų sklandus darbas tapo itin svarbiu veiksmu. Minėtas veiksnys taip pat užtikrina bendrą šalių finansinį stabilumą.

Apibendrinant galima teigti, kad ekonominis ciklas nuolat kinta, jis iš aukščiausio aktyvumo lygio smunka žemyn, o pasiekęs žemiausią ekonomikos aktyvumo tašką pradeda kilti. Ciklo (atskirų fazių) kaitos trukmė skiriasi, bet visi ciklai susieti tarpusavyje: vieno pabaiga sutampa su kito ciklo (fazės) pradžia. Pagal makroekonominių kintamųjų ciklinę elgseną, ekonominiai rodikliai, skirstomi į procikliškus, kontracikliškus ir acikliškus, o pagal kintamojo lūžio taško laiką į sutampančius,

išankstinius ir atsiliekančius. Ekonominio ciklo fazei nurodyti rodikliai kinta jiems būdinga kryptimi ir cikline elgsena. Krizė – ekonomikoje išreiškiama kaip sumažėjęs ekonominio aktyvumo lygis, BVP smukimas kelis periodus iš eilės. Krizė yra lydima šių pagrindinių reiškinių: augančiu nedarbo lygiu; valstybės skolos ir biudžeto deficito didėjimu; mažesniu įmonių pelningumu; krentančiomis akcijų kainomis; mažėjančiu infliacijos lygiu; investavimo procesų sulėtėjimu. Vis dažnėjančios pasaulyje ekonomikos krizinės situacijos rodo, kad finansinis stabilumas yra itin svarbus finansų sistemai ir visai ekonomikai. Didėjant dviejose šalyse ar dviejuose žemynuose veikiančių finansų įstaigų skaičiui, pasaulio finansų stabilumas tapo dar svarbesniu faktoriumi.

2. BANKŲ SISTEMOS STABILUMO VERTINIMO METODIKA IR JOS PAGRINDIMAS

Apibrėžus finansų sistemos stabilumo sampratą ir reikšmę, išnagrinėjus bankų sistemos įtaką šalies finansiniam stabilumui, centrinio banko veiką, identifikavus rodiklius ir veiksnius charakterizuojantis bankų sistemos finansinį stabilumą ir išaiškinus finansų krizės, kaip bankų sistemos stabilumo priežastis ir galimas pasekmes, pateikiama bankų sistemos stabilumo vertinimo metodika ir jos pagrindimas.

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo problema. Atlikus teorinę bankų sistemos stabilumo užtikrinimo analizę, pateikiama bankų sistemos stabilumo vertinimo metodika. Bankų sistemos stabilumo vertinimas gali būti atliekamas dinamikos rodiklių, koreliacinės, regresinės analizės metodais. Taip pat akcentuojama, kad bankų sistemos stabilumo vertinimas yra individualus kiekvienai šaliai, nes priklauso nuo daugelio faktorių, tokių kaip vertinamasis objektas, vertinimo tikslas, vertinimo laikotarpis, vertinimui reikalingos informacijos ir duomenų prieinamumas, vertinimo periodas, vertinimo rezultatų vartotojai ir kita. Konstatuotina, kad bankų sistemos stabilumo vertinimo rezultatų informacijos pagrindiniai vartotojai yra šalies gyventojai, ekonomikos ir finansų srities specialistai.

Rodiklių, identifikuojančių bankų sistemos finansinį stabilumą, kompleksinis vertinimas reikšmingas tuo, jog sukuriama metodika šiam vertinimui atlikti. Pasitelkiant pasirinktą analizės tyrimo metodiką atliekamas Lietuvos bankų sistemos stabilumo rodiklių vertinimas 2007 – 2014 m.

Tyrimo tikslas – įvertinti *kapitalo pakankamumo* poveikį Lietuvos bankų sistemos stabilumo rodikliams ir ekonominiams politikos sprendimams 2007 – 2014 metais.

Tyrimo uždaviniai:

1. atlikti Lietuvos bankų sistemos stabilumo rodiklių vertinimą 2007 – 2014 m.;
2. pateikti kapitalo pakankamumo rodiklio, turinčio įtakos Lietuvos bankų sistemos stabilumo rodikliams, vertinimo rezultatus;

Tyrimo imtis. Rodiklių, identifikuojančių bankų sistemos stabilumą, dinamika 2007 – 2014 m.

Tyrimo seka. Siekiant atskleisti temą, pirmiausia analizuoti rodikliai, kurie atskleidžia, kaip kito Lietuvos bankų sistemos stabilumas, kokia buvo tų rodiklių dinamika. Lietuvos bankų sistemos stabilumas vertinamas naudojant šiuos pagrindinius metodus: statistinė duomenų analizė, dinamikos rodiklių analizė. Toliau buvo pateikiami atskirų Lietuvos bankų veiklos rodikliai. Pasitelkus

koreliacinę analizę, sekančiame etape išnagrinėtas rodiklių, identifikuojančių bankų sistemos stabilumą, įtaka Lietuvos bankų sistemos stabilumo rodikliams.

Tyrimo duomenų laikotarpis: rodiklių, identifikuojančių bankų sistemos stabilumą, dinamika ir eiga 2007 – 2014 m. Šis laikotarpis pasirinktas, nes 2008 m. Lietuvoje įvyko ekonominis nuosmukis, pasireiškė finansinė krizė. 2010 m. ir 2011 m. Lietuvoje bankrutavo du dideli komerciniai bankai. Todėl laikotarpis tinkamas analizuoti, kaip veikė komerciniai bankai iki finansinės krizės ir po jos, kokie Lietuvos Banko veiksmai buvo atliekami.

Tyrimo metodai. Rodikliams įvertinti bus pasirinkti šie metodai (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Tyrimo metodai ir jų aprašymas

Tyrimo metodas	Tiriamoji sritis	Apskaičiavimas	Gautų rezultatų reikšmė
Statistinė duomenų analizė	Atliekama Lietuvos bankų rodiklių statistinė duomenų analizė	Pateikiamos dinaminės eilutės, kaip kito pasirinkti bankų rodikliai per tiriamąjį laikotarpį	Statistinė duomenų analizė atskleidžia, kaip per tiriamąjį laikotarpį kinta pasirinkti rodikliai
Koreliacinė analizė	Atlikta koreliacinė analizė – statistinių ryšių tarp požymių tyrimo instrumentas.	Savybių arba požymių tarpusavio stiprumą nusako koreliacijos koeficientas r . Jis kinta nuo -1 iki $+1$. Jo įvertinimui naudojama tokia skalė.	Koreliacija atsako į klausimą, ar yra ryšys tarp požymių, kokia jo kryptis ir stiprumas. Dviejų požymių ryšys gali būti tiesioginis ir atvirkštinis.
Daugianarė regresinė analizė	Tai dvinarės logistinės regresijos apibendrinimas, kai modeliuojamas kintamasis gali įgyti daugiau nei dvi kategorines reikšmes.	Detaliau pateikiama žemiau.	Reikalinga, siekiant nustatyti, kaip kis priklausomasis kintamasis, kintant nepriklausomiesiems kintamiesiems.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Statistinė duomenų analizė buvo atliekama remiantis aprašomosios statistikos metodais. Statistinė analizė buvo pasitelkta siekiant išsamiau paaiškinti surinktus duomenis. Pasirenkami aprašomosios statistikos metodai – dažnių lentelė, grafinis duomenų vaizdavimas (dažnių lentelės pateiktos linijiniu arba stulpelinio grafikai). Dažnių lentelė laikoma svarbia aprašomosios statistinės analizės pirmąja dalimi, kuri svarbi tiriant, kaip kiekvieno tiriamojo dalys yra pasiskirsčiusios duomenų dalyje, atrinktoje tyrimui. Jei stebimų reikšmių yra pakankamai daug, tuomet duomenų lentelės tampa nenaudingos. Didelės apimties lenteles patogiau analizuoti sugrupavus turimus duomenis. Sugrupuotus duomenis daug paprasčiau atvaizduoti grafinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, stulpelinėmis ar skritulinėmis diagramomis. Taip pat informacijai pateikti naudojami ir sukaupieji bei santykiniai sukaupieji dažniai. Atliekant įvairius statistinius skaičiavimus dažniausiai yra skaičiuojamos duomenų sklaidos ir padėties charakteristikos. Prie pagrindinių padėties charakteristikų yra priskiriamas vidurkis, moda ir mediana, apibūdinantys duomenų „centrą“ bei kvantiliai, o prie sklaidos – dispersija ir standartinis nuokrypis. Darbe aprašant nepriklausomus kintamuosius naudojami sumos, vidurkio ir dispersijos rodikliai.

Koreliacinė ir regresinė Analizė atliekama dviem žingsniais:

- apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas;

- įvertinamas jo reikšmingumas Stjudento koeficiento pagalba;

Daugelyje praktinių uždavinių, kur naudojami vykstančių procesų kiekybiniai rodikliai, svarbu kaip jie veikia vieni kitus. Tie ryšiai tarp kintamųjų gali egzistuoti iš tikrųjų ar būti tik įtariami. Tokiu ryšiu gali būti paprastas funkcinis ryšys, kai kiekvienai nepriklausomojo kintamojo reikšmei galima vienareikšmiškai nurodyti priklausomo kintamojo (funkcijos) reikšmę. Tačiau daugelyje fizinių bei ekonominių procesų tai greičiau išimtis. Dažniausiai šie ryšiai labai sudėtingi, o rezultatyviniai rodikliai priklauso nuo daugelio veiksnių vienu metu ir sudėtinga pasakyti, nuo ko labiausiai.

„Koreliacinė regresinė analizė naudojama sudėtingiems ekonominiams ir fiziniams reiškiniams tirti“ (Pabedinskaitė J., 2007, p. 3). „Koreliacijos analizė yra statistikos metodas, kuris tiria požymių tarpusavio ryšio stiprumą“ (Kasiulevičius, Denapienė, 2008). Dėl to šioje analizėje, kuri parodo ryšio stiprumą tarp kintamųjų: nepriklausomojo x ir priklausomojo y , esminis rodiklis – koreliacijos koeficientas r , svyruojantis nuo -1 (labai stiprus atvirkštinis ryšys), iki $+1$ (labai stiprus tiesioginis ryšys).

Koreliacijos koeficientas taikomas, kai intervalinių kintamųjų duomenys yra pasiskirstę pagal normalųjį dėsnį. Pirsono koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{(n-1) \times S_x \cdot S_y} \quad (1)$$

Čia x_i, y_i – abiejų kintamųjų imties reikšmės, \bar{x}, \bar{y} – šių kintamųjų imties vidurkiai, S_x, S_y , – kintamųjų standartiniai nuokrypiai, n – imties variantų (kintamųjų reikšmių porų) skaičius. Pirsono koreliacijos koeficientas matuoja kiekybinių kintamųjų tiesinio ryšio stiprumą.

„Regresinė analizė – statistinis metodas, nustatantis statistinio ryšio pobūdį ir aprašantis priklausomojo (pasekmės) kintamojo vidutinių reikšmių priklausomybę nuo vieno ar kelių nepriklausomųjų (priežasties) kintamųjų reikšmių. Šis metodo rezultatas išreikštas matematine formule kartu prognozuoja kintamojo reikšmes“ (Kasiulevičius, Denapienė, 2008). Atskirais atvejais yra naudojama porinė regresija: kai tiriamas ryšys tarp vieno priklausomojo (y) ir vieno nepriklausomojo kintamojo (x). Kitais atvejais remiamasi daugialype analize, kai analizuojamas ryšys tarp vieno priklausomojo (y) ir kelių nepriklausomųjų (x_1, x_2, \dots, x_6).

Tikslinga analizuoti ar bankų kapitalo pakankamumui (Y_1), daro reikšmingą įtaką pasirinkti makroekonominiu lygmeniu – ekonominiai, finansiniai rodikliai, bus nustatoma tarp priklausomojo kintamojo Y , ir nepriklausomų kintamųjų:

X_1 – paskolų kokybės rodiklis, proc.

X_2 – pinigų kiekis, P2 (mlrd. Lt)

X_3 – paskolos/indėliai, proc.

X_4 – vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)

X_5 – metinis VKI pokytis (proc.)

X_6 – valstybės skola (proc. BVP)

Reikėtų paminėti, kad X reikšmės buvo pasirinktos atlikus I darbo dalyje mokslinės literatūros analizę. Šiuos kintamuosius, analizuojant finansinį stabilumą empiriniuose darbuose, naudoja A. Gersl ir J. Hermanek (2006), J. W. Van den End (2006), M. Leika, 2008, W. R. Nelson ir R. Perli (2005), C. T. Albulescu (2008), I. Deksnytė (2010).

Kaip teigia J. Pabedinskaitė (2006, p. 23), „norint nustatyti ar egzistuoja stochastinis ryšys tarp pasirinktų veiksnių, naudojama porinė koreliacinė analizė“, tarp Y ir kiekvieno pasirinkto nepriklausomojo kintamojo X_{1-6} . Anot autorės, „stochastinė priklausomybė – tai tokia priklausomybė, kai nėra vienareikšmiškos atitikties tarp nepriklausomojo (X_n) ir priklausomojo kintamojo (Y) reikšmių, tačiau galima teigti, jog, kintant nepriklausomajam kintamajam X_n , kinta priklausomojo kintamojo Y tikimybinis pasiskirstymas“.

Koreliacijos koeficientui apskaičiuoti naudojama statistinė funkcija CORREL. Gautos koreliacijos reikšmės tarp priklausomojo kintamojo (Y) ir nepriklausomųjų kintamųjų (X_{1-6}), pateiktos.

Stjudento koeficientas pakankamai didelis, tačiau reikia įvertinti jo statistinį reikšmingumą. Tai atliekama skaičiuojant statistiką t pagal žemiau pateiktą formulę:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \quad (2)$$

čia:

r – apskaičiuota koreliacijos koeficiento reikšmė,

n – stebėjimų skaičius.

Gavus apskaičiuotąją statistiką t , apskaičiuojama kritinė reikšmė, su kuria reikia palyginti apskaičiuotąją statistikos t reikšmę, ją randame naudodami statistinę funkciją TINV. Esant reikšmingumo lygmeniui 0,05 ir 7 laisvės laipsniams $t_{kr} = 2,36$. Kai $t_{kr} < t$, tai koreliacijos koeficientas yra reikšmingas ir egzistuoja stochastinė priklausomybė.

Vienas iš svarbiausių daugialypės regresijos modelio tinkamumo matų yra determinacijos koeficientas. Jis naudojamas norint įvertinti nepriklausomų kintamųjų įtaką Y įgyjamoms reikšmėms. Determinacijos koeficientas žymimas ir apibrėžiamas santykiu:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (\hat{y}(x_i) - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} \quad (3)$$

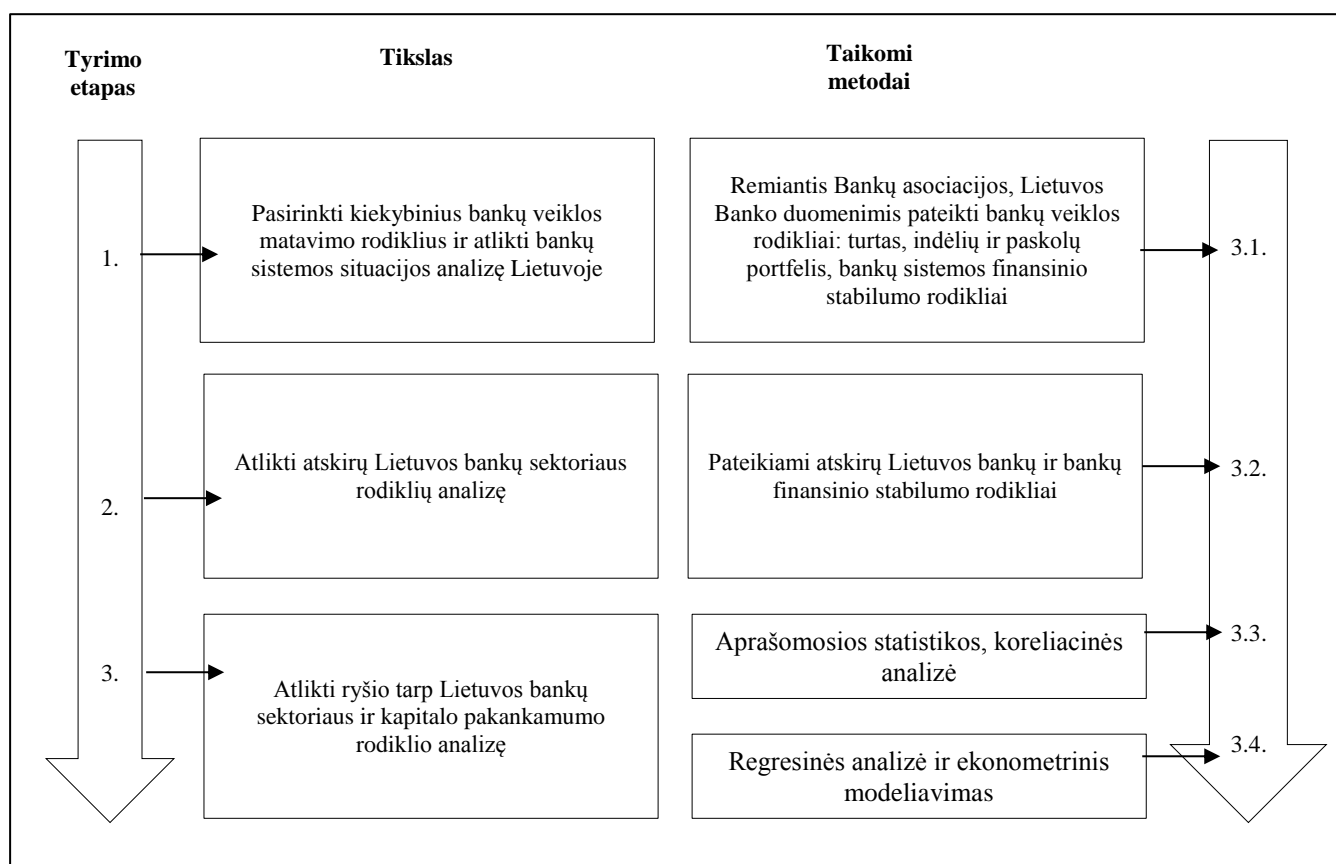
Determinacijos koeficientas $0 \leq R^2 \leq 1$. Kuo R^2 reikšmė didesnė, tuo regresinė kreivė geriau tinka eksperimentiniams duomenims, tuo daugiau informacijos apie Y reikšmes glūdi kintamuosiuose. Taigi tuo geriau tinka ir pasirinktas regresijos modelis. Tiesinis determinacijos koeficientas reiškia, kad stebėjimai yra labiau koncentruoti apie mažiausiųjų kvadratų metodu gautą tiesę. Taikant regresinę analizę dažniausiai reikalaujama, kad $R^2 \geq 0,25$. Jeigu $R^2 \leq 0,25$, labai abejotina, ar tiesinės regresijos

modelis tinka. Jeigu kintamųjų skaičius k nedaug skiriasi nuo stebėjimų skaičiaus n , tai, vien todėl determinacijos koeficientas yra arti vieneto. Todėl į R^2 rekomenduojama atsižvelgti tik tada, kai daug k kartų mažesnis už n .

Tyrimo duomenų apdorojimas. Duomenys apdorojami naudojant MS EXCEL programą.

2.2. Tyrimo modelio apibūdinimas

10 paveiksle pateikta schema, kurioje pristatomi trečioje dalyje realizuojami empirinio tyrimo etapai, jų tikslai, kurie siejami su taikomais tyrimo metodais, nurodant, kuriame darbo skyriuje jie realizuoti.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

10 pav. Koreliacinio ryšio analizės etapai

Visų pirma bus siekiama atlikti Lietuvos bankų rodiklių dinamikos analizę. Rodikliai paimti iš Lietuvos Bankų asociacijos, Lietuvos Banko skelbiamų statistinių duomenų. Analizuojama šių rodiklių dinamika: turtas, indėlių ir paskolų portfelis, bankų sistemos finansinio stabilumo rodikliai. Naudojama statistinė duomenų analizė, aprašomoji statistinė analizė, pateikiami apibendrinimai ir interpretacijos, kodėl ir kaip kito Lietuvos bankų sektoriaus rodikliai.

Siekiant įgyvendinti antrąjį tyrimo etapą, atliekama atskirų Lietuvos bankų rodiklių analizė, pateikiami atskirų Lietuvos bankų ir bankų finansinio stabilumo rodikliai. Analizuojamas bankų rinkos pasiskirstymas pagal turtą, pagal paskolas, pagal indėlius. Analizuojami atskirų bankų likvidumo rodikliai, kapitalo pakankamumo rodikliai, paskolų ir indėlių santykis. Pateikiamos pasirinktųjų nepriklausomųjų kintamųjų X_{1-6} skaitinės charakteristikos.

Trečiame tyrimo etape, atliekama ryšio tarp Lietuvos bankų rodiklių ir kapitalo pakankamumo rodiklio koreliacinė ir regresinė analizės.

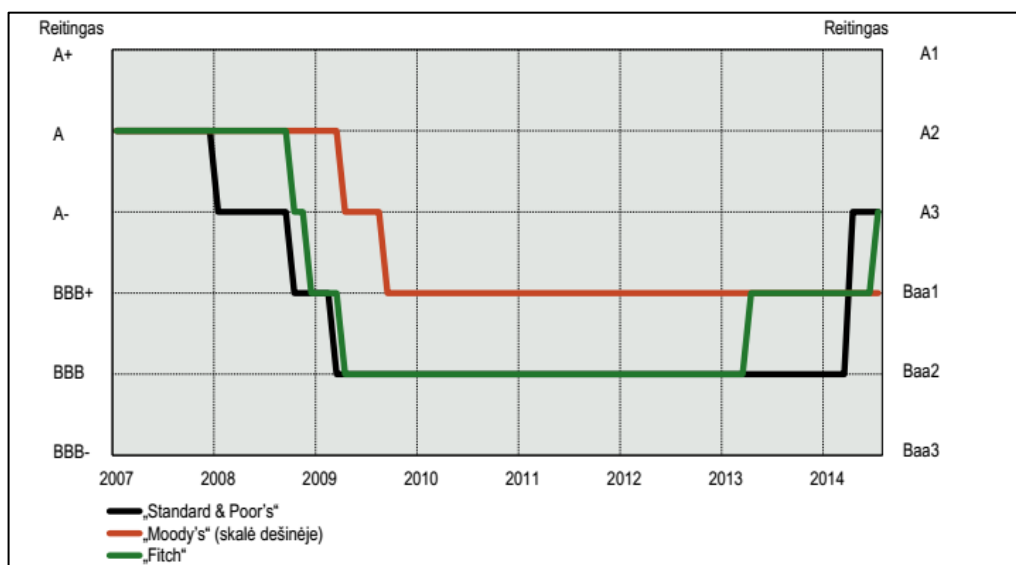
Iš esmės visi trys tyrimo etapai yra glaudžiai susiję tarpusavyje pagal loginę tyrimo seką ir jų nuoseklumą.

3. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

Trečiojoje dalyje sprendžiami paskutiniai du darbo uždaviniai. Siekiant patikrinti šio darbo įvade iškeltą hipotezę, jog lemiamą įtaką bankų sistemos finansiniam stabilumui turi institucinė finansų sektoriaus priežiūra, bankų veiklos skaidrumas. Atlikus finansinį stabilumo kitimą įtakojančių veiksnių regresinę analizę bei regresijos lygties ryšių tarp kintamųjų statistinio patikimumo bei reikšmingumo skaičiavimus, atsiranda galimybė prognozuoti finansinį stabilumą dėl kontrolės. Tyrimui atlikti naudojami duomenys, kurie skelbiami Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos Banko kitų laisvų prieigų duomenų bazės. Parodomas praktinis tyrimo rezultatų pritaikymas. Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus, daromos išvados.

3.1. Lietuvos bankų rodikliai 2007 – 2014 m.

Visų pirma analizuojami Lietuvos kredito reitingai ilgalaikėms paskoloms (žr. 11 pav.). Šie reitingai atskleidžia šalies emitento ar emisijos kreditingumą, patikimumą bei sugebėjimą įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus. Pateikiant reitingus siekiama įvertinti institucinį šalies stiprumą, finansinį stabilumą.

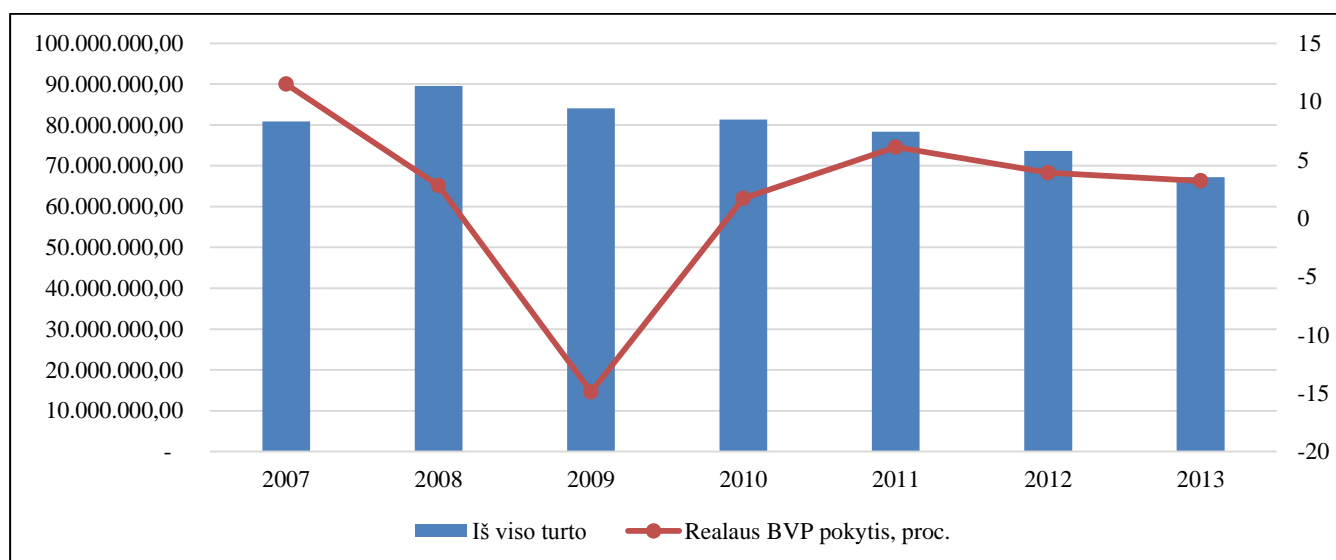
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LB finansinio stabilumo apžvalga (2014)

11 pav. Lietuvos kredito reitingai ilgalaikėms paskoloms

Kaip matyti iš paveikslo, visos trys pagrindinės kredito reitingų agentūros mažino Lietuvai skolinimosi reitingus 2008 – 2013 m. Anksčiausiai Lietuvos kredito reitingus iš A (2008) į BBB (2009) sumažino „Standard & Poor's“ agentūra. Ši agentūra vėliausiai ir padidino Lietuvos kredito reitingą iki A-. „Fitch“ kreditų reitingo agentūros reitingai pradėjo blogėti 2008 m. pabaigoje ir pradėjo

gerinti jį 2013 m. viduryje ir 2014 m. jau siekė A-. „Moody’s“ reitingų agentūra vėliausiai sumažino Lietuvai skolinimosi reitingą iš A2 į Baa1. Lyginant Lietuvos skolinimosi užsienio valiuta reitingus su kitomis ES šalimis, tai geresnius skolinimosi reitingus turi Čekija (Moody’s – A1; Standard&Poor’s – AA-; Fitch – A+), Estija (Moody’s – A1; Standard&Poor’s – AA-; Fitch – A+), Slovakija (Moody’s – A2; Standard&Poor’s – A; Fitch – A+), Lenkija (Moody’s – A2; Standard&Poor’s – A-; Fitch – A-). Blogesnius turi Latvija (Moody’s – Baa1; Standard&Poor’s – A-; Fitch – A-), Bulgarija (Moody’s – Baa2; Standard&Poor’s – BBB-; Fitch – BBB-), Rumunija (Moody’s – Baa3; Standard&Poor’s – BBB-; Fitch – BBB-). Rusijos (Moody’s – Baa1; Standard&Poor’s – BBB-; Fitch – BBB), Kazachstano (Moody’s – Baa2; Standard&Poor’s – BBB+; Fitch – BBB+) reitingai taip pat yra blogesni už Lietuvos. Galima teigti, kad Lietuvos reitingai atspindi jos ekonominę būklę, kadangi prasidėjus ekonominei krizei Lietuvoje, pablogėjo šalies skolinimo užsienio valiuta reitingai. Gerėjant situacijai šalies ekonomikoje, reitingai pradėjo gerėti, tačiau prieškrizinio laikotarpio dar nepasiekė. Tai galėjo sąlygoti išaugusi valstybės skola, aukštas nedarbo lygis, BVP augimo tempai. R. Laurinavičiūtė ir E. Valkiūnas analizavę kredito reitingą nulemiančius rodiklius nustatė, kad stipriausia priklausomybė yra tarp kredito reitingo ir importo/eksporto, bendros valstybės skolos ir BVP santykio ir nedarbo lygio. Be to, svarbu pažymėti, kad kitų valstybių kontekste Lietuvos reitingai atrodo pakankamai gerai.

Išnagrinėjus, kokia Lietuvos padėtis bendroje skolinimo užsienio valiuta rinkoje, tikslinga analizuoti Lietuvos bankų sektorių, jų rodiklius. Visų pirma nagrinėjama, kiek iš viso turto buvo sukaupta Lietuvos bankuose 2007 – 2013 m. ir koks buvo realus BVP pokytis analizuojamu laikotarpiu (žr. 12 pav.).

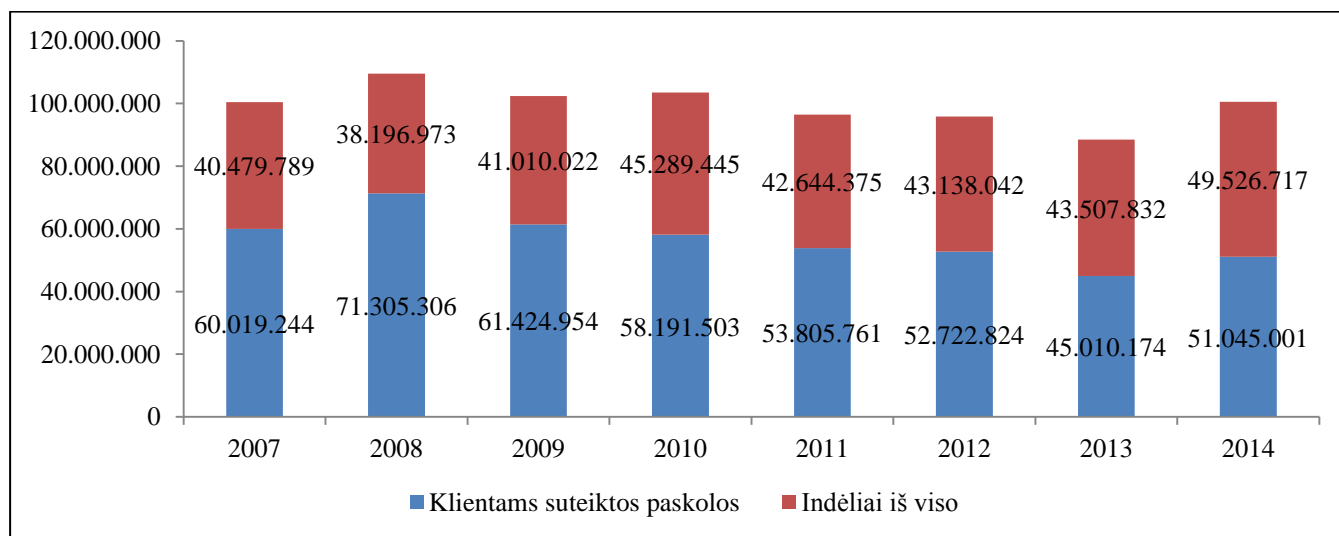
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos ir LR statistikos departamento duomenimis

12 pav. Turto bankuose ir realaus BVP pokytis (proc.)

Paveiksle pateikta, kiek iš viso turto buvo Lietuvos bankuose per tiriamąjį laikotarpį (2007 – 2013 m.). Iš pateikto paveikslo matyti, kad tiriamojo laikotarpio pradžioje turto bankuose buvo per 80

mlrd. Lt. Daugiausia turto Lietuvos bankuose buvo 2008 m. ($x_{\max} = 89,574$ mlrd. Lt), mažiausiai 2013 m. ($x_{\min} = 67,228$ mlrd. Lt). Vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį (\bar{x}) turto Lietuvos bankuose buvo 79,286 mlrd. Lt. Vidutiniškai visi rezultatai svyravo $\pm 7,22$ mlrd. Lt per metus ($\delta = 7227284,57$). Nagrinėjant turto pokytį ekonominių svyravimų kontekste matyti, kad finansų krizės metu (2009 m.) turto apimtis Lietuvos bankuose sumažėjo 6,2 proc. Kaip matyti iš paveikslo, bankų turto apimtis mažėjo iki 2013 m. Lyginant 2013 m. su 2008 m. Lietuvos bankų turtas sumažėjo 24,9 proc. Nors 2011 m. pabaigoje buvo apribota AB „Snoras“ veikla, 2013 m. pradžioje buvo nutraukta AB „Ūkio bankas“ ir AS „UniCredit Bank“ Lietuvos skyriaus veikla, „reikšmingos sisteminės įtakos Lietuvos finansų sistemai neturėjo: neigiamas poveikis buvo trumpalaikis, o sukauptos pakankamos likvidaus turto atsargos leido sėkmingai atlaikyti reikšmingą sukrėtimą“ (Lietuvos Bankas, 2015). Būtent šių trijų bankų pasitraukimas iš Lietuvos bankų rinkos, sąlygojo turto apimčių pokyčius Lietuvos bankų sistemoje. Vis dėl to, galima teigti, kad šalies finansų sistema turto valdymo problemų neturi, ir taip sukuria stabilią sistemos veikimą.

Taip pat svarbu analizuoti, kaip kito indėlių ir paskolų apimtys Lietuvos bankuose. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 13 paveiksle.

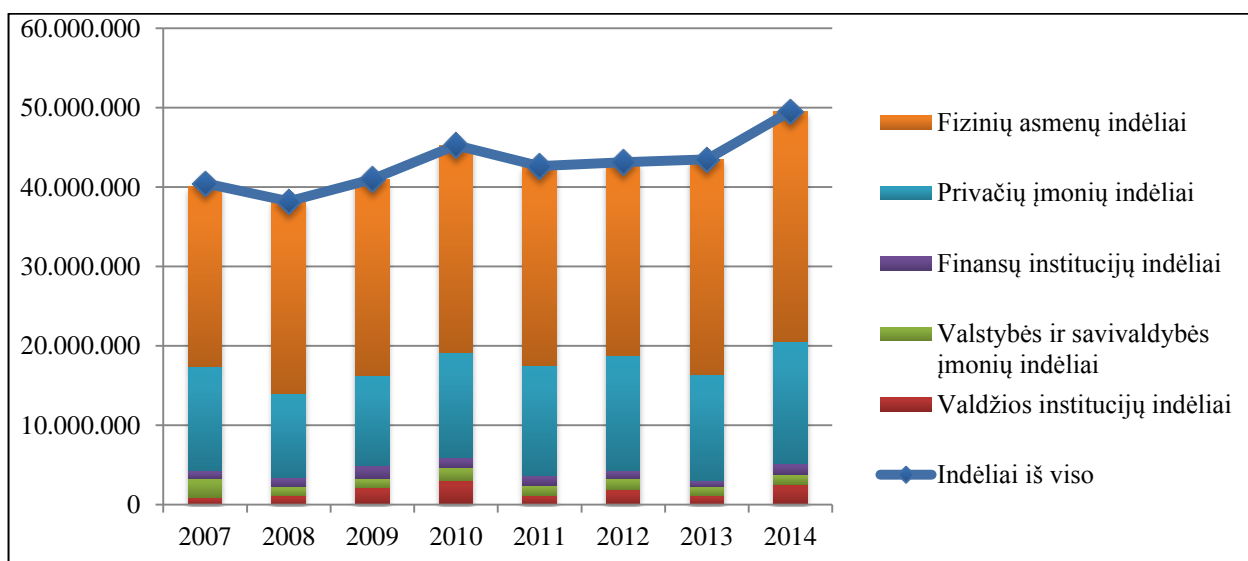

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

13 pav. Indėlių ir paskolų bankuose pokyčiai 2007 – 2014 m.

Kaip matyti iš paveikslo, per analizuojamąjį laikotarpį, klientams suteiktų paskolų dalis bendroje struktūroje visuomet viršijo indėlių portfelio apimtį. Didžiausias skirtumas tarp paskolų ir indėlių portfelių buvo 2008 m., kuomet paskolos sudarė 65 proc. o indėliai 35 proc. bendros portfelių struktūros. Mažiausiais santykis tarp suteiktų paskolų ir indėlių buvo 2013 – 2014 m., kuomet paskolos bendroje struktūroje sudarė 51 proc., o indėliai 49 proc. Analizuojant kaip kito paskolos ir indėliai 2007 – 2014 m. iš paveikslo matyti, kad daugiausia išduota paskolų ir priimta indėlių buvo 2008 m., mažiausiai 2013 m.

Taip pat svarbu išnagrinėti, kokio tipo indėlių buvo Lietuvos bankuose 2007 – 2014 m. daugiausia ir, kurių mažiausia (žr. 14 pav.).

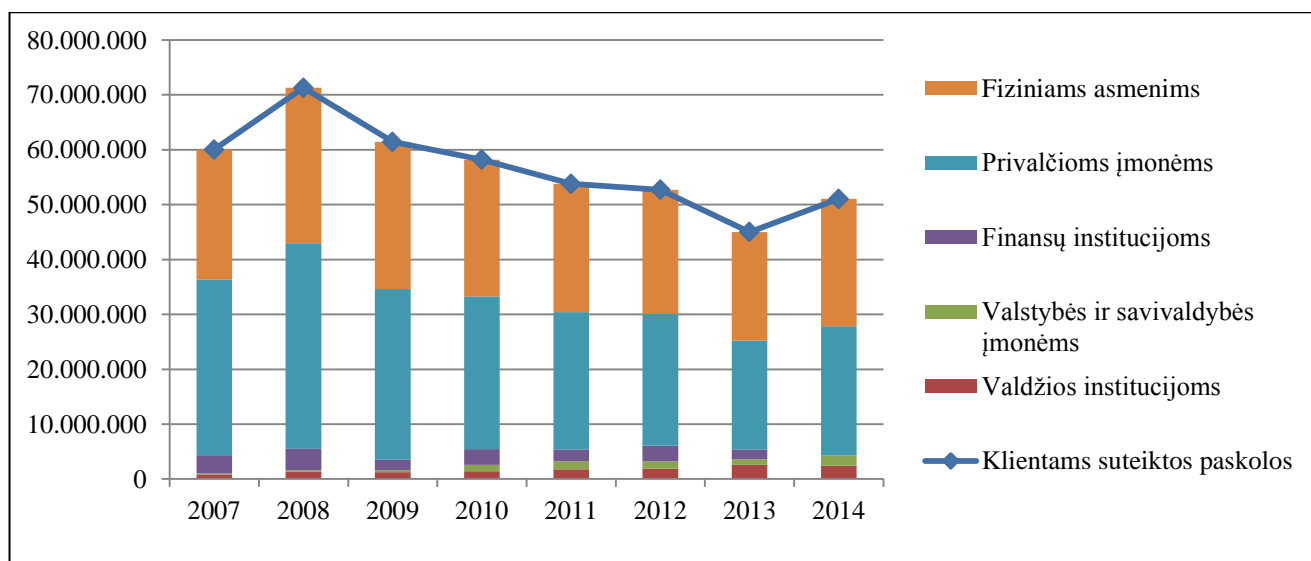

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

14 pav. Indėlių Lietuvos komerciniuose bankuose dinamika ir struktūra 2007 – 2014 m.

Apibendrinant 14 paveiksle pateiktus duomenis, galima teigti, kad didžiausią dalį indėlių portfelyje sudaro fizinių asmenų indėliai (\bar{x} - 59 proc.). Taip pat nemažą indėlių dalį bendroje indėlių portfelių struktūroje sudarė privačių įmonių indėliai (\bar{x} - 31 proc.). Valdžios institucijų indėliai sudarė vidutiniškai 4 proc. bendros indėlių portfelių struktūros. Finansų institucijų ir Valstybės, savivaldybės įmonių indėliai sudarė vidutiniškai po 3 proc. Stebint bendrą indėlių portfelio pokytį 2007 – 2014 m. galima teigti, kad mažiausiai indėlių bankuose buvo 2008 m. (38 mlrd. Lt), daugiausia indėlių buvo 2014 m. (49 mlrd. Lt).

Tikslinga analizuoti, kaip kito paskolų portfelis per tiriamą laikotarpį 2007 – 2014 m. (žr. 15 pav.)

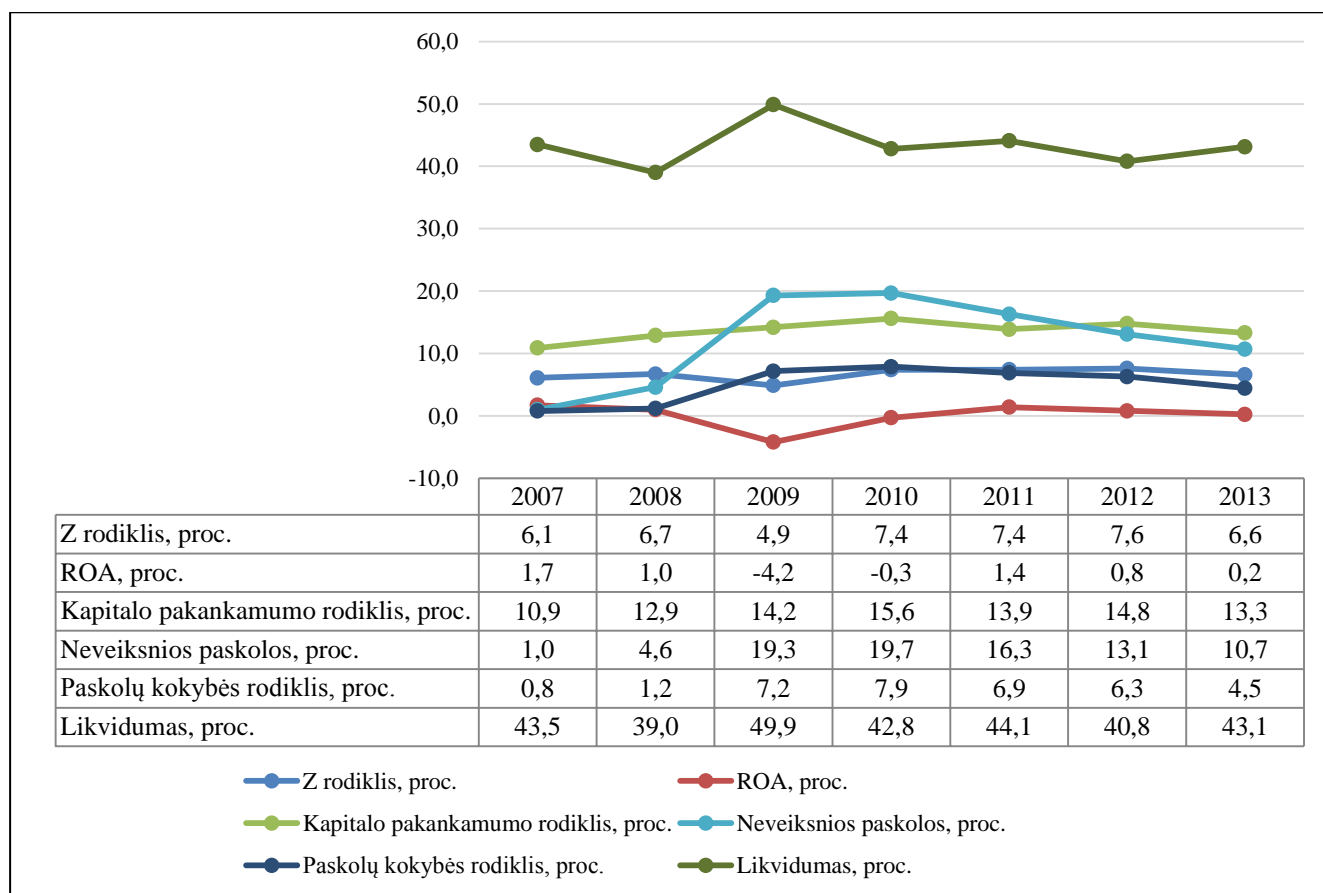

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

15 pav. Bankų paskolų dinamika ir struktūra 2007 – 2014 m.

Pastarojo paveikslo duomenimis, didžiąją paskolų portfelio dalį sudaro paskolos fiziniams asmenims (\bar{x} - 43 proc.) ir privačioms įmonėms (\bar{x} - 48 proc.). Finansų institucijoms skolinama vidutiniškai 4 proc. viso portfelio vertės, valstybės ir savivaldybėms institucijoms – 2 proc., valdžios institucijoms – 3 proc. Analizuojant bendrą klientams suteiktų paskolų portfelio dinamiką 2007 – 2014 m. galima teigti, kad paskolų portfelis nuo analizuojamo laikotarpio pradžios „susitraukė“ 14 proc.

Pateikus bendrųjų Lietuvos bankų rodiklių dinamiką, tikslinga pateikti rodiklius, kurie charakterizuoja bankų sistemos finansinį stabilumą: Z (finansų stabilumo) rodiklis, ROA, kapitalo pakankamumo rodiklis, paskolų kokybės rodiklis, likvidumo rodiklis, neveiksnių paskolų dalis (žr. 16 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos ir Lietuvos Banko duomenimis

16 pav. Rodiklių, charakterizuojančių bankų sistemos finansinį stabilumą, dinamika 2007 – 2013 m.

Kaip matyti iš paveikslo ROA, paskolų kokybės, Z rodiklis, neveiksnių paskolų ir kapitalo pakankamumo rodikliai 2010 – 2013 m. buvo mažėjantys. Nors negalima daryti prielaidos, kad Lietuvos finansinis stabilumas mažėjantis, nes krizės metais (2009 – 2010 m.) rodiklių vertės buvo stipriai išaugusios (išskyrus ROA rodiklį), tačiau faktas, kad paskolų kokybė blogėja, kapitalo pakankamumo rodiklis mažėja, Z rodiklis mažėja, leidžia manyti, kad ne viskas šalies bankų rinkoje yra gerai. Geri rezultatai stebimi analizuojant šalies likvidumo rodiklį. Finansų krizės laikotarpiu rodiklis buvo itin aukštas, tai rodė bankų gebėjimą susitelkti į galimas grėsmes pasekmes ir stabilizuoti

bankų veiklą. Kapitalo pakankamumo rodiklis nors ir svyruoja, yra dinamiškas, tačiau nekerta 8 proc. minimalios ribos. Nuo 2010 m. mažėja neveiksnių paskolų dalis, kas rodo bankų gebėjimą pasirinkti mokius klientus.

Siekiant įvertinti bankų sistemos stabilumo rodiklių tarpusavio tiesinę priklausomybę, buvo atlikta koreliacinė analizė, kurios rezultatai pateikti X priede. Koreliacinės analizės metu analizuojami tokie rodikliai: Z rodiklis, ROA, kapitalo pakankamumo rodiklis, palūkanų norma, neveiksnių paskolos, grynoji palūkanų marža, paskolų kokybės rodiklis, paskolų portfelio pokytis, likvidumas, BVP, mlrd. Lt, paskolos/BVP, vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma, metinis VKI pokytis, valdžios sektoriaus fiskalinis balansas, valstybės skola, paskolos/indėliai, indėliai/P, pinigų kiekis, P2, neveiksnių paskolos/visos paskolos, pasaulio ekonomikos augimo tempas, pasaulio infliacija, pasaulio ekonomikos klimato indeksas, proc., kurie daro įtaką banko veiklai.

Nustatyta, kad egzistuoja stiprus statistinis ryšys (koreliacijos reikšmė yra intervale 0,70 – 1) tarp:

- Z rodiklio, ROA ir likvidumo rodiklio;
- ROA rodiklio ir likvidumo rodiklio;
- kapitalo pakankamumo ir palūkanų normos pokyčių, neveiksnių paskolų dalies, grynujų palūkanų maržos, paskolų kokybės rodiklio, paskolų portfelio pokyčių, indėlių/PP2 santykio, neveiksnių paskolų/visų paskolų santykio;
- palūkanų normos ir neveiksnių paskolų, grynujų palūkanų maržos, paskolų kokybės rodiklio, paskolų portfelio pokyčių, indėlių/PP2 santykio, neveiksnių paskolų/visų paskolų santykio;
- neveiksnių paskolų ir grynujų palūkanų maržos, paskolų kokybės rodiklio, paskolų portfelio pokyčių, metinio VKI pokyčio, valdžios sektoriaus fiskalinio balanso, valdžios skolos, indėlių ir PP2 santykio, pasaulio ekonomikos augimo tempo;
- grynosios palūkanų maržos ir paskolų kokybės rodiklio, paskolų portfelio pokyčių, metinio VKI pokyčio, valdžios sektoriaus fiskalinio balanso, valstybės skolos, indėlių ir PP2 santykio, neveiksnių ir visų paskolų santykio;
- paskolų kokybės rodiklio ir paskolų portfelio pokyčio, metinio VKI pokyčio, valdžios sektoriaus fiskalinio balanso, valstybės skolos, indėlių ir PP2 santykio, neveiksnių ir visų paskolų santykio, pasaulio ekonomikos augimo tempo;
- paskolų portfelio pokyčio ir metinio VKI pokyčio, valdžios sektoriaus fiskalinio balanso, valstybės skolos, indėlių ir PP2 santykio, neveiksnių ir visų paskolų santykio;
- likvidumo ir pasaulio ekonomikos augimo tempo;
- BVP ir paskolų, BVP santykio, pinigų kiekio;

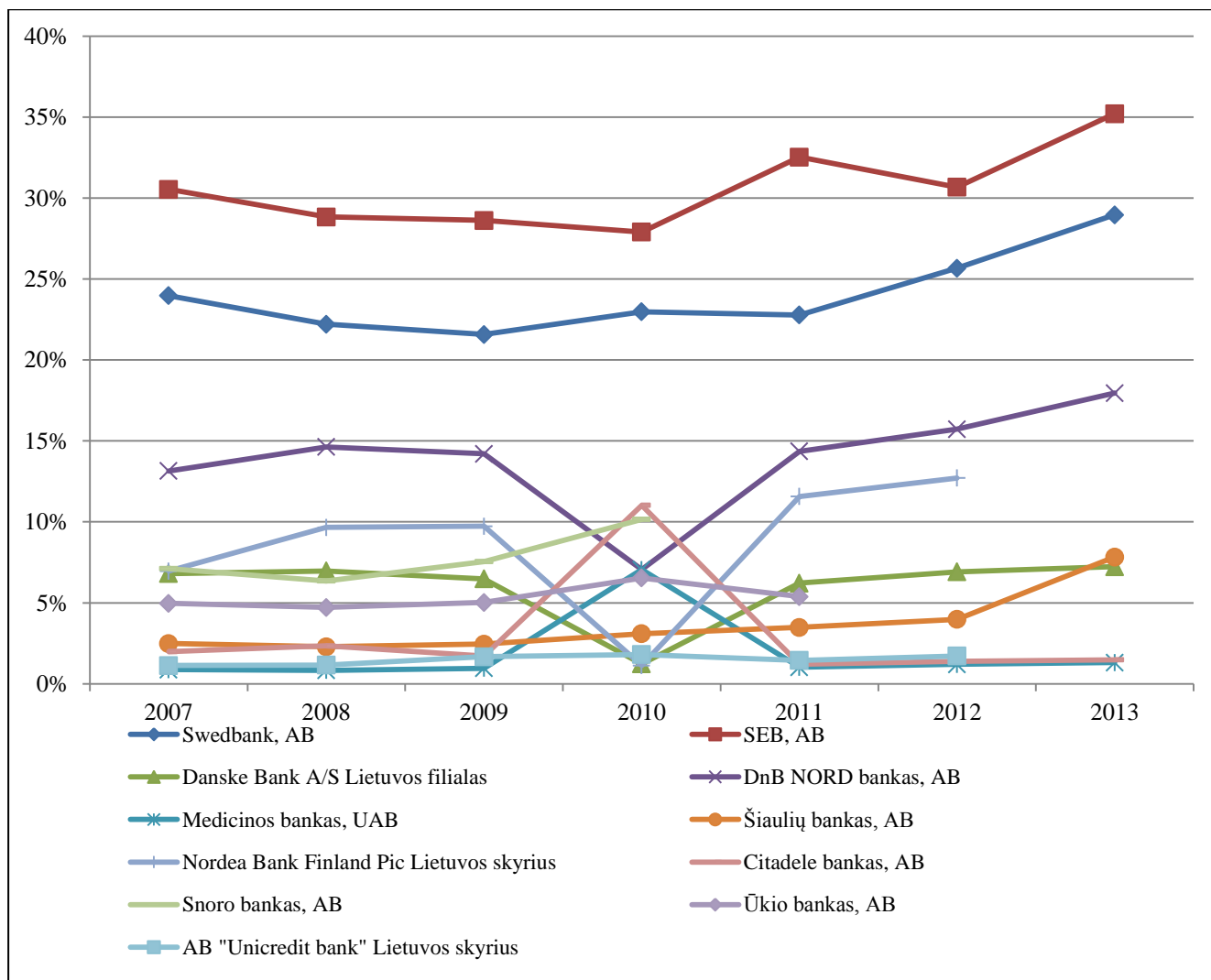
- paskolų/BVP santykio ir vidutinės naujai išduotų paskolų litais palūkanų normos, paskolų ir indėlio santykio, pinigų kiekio;
- vidutinės naujai išduotų paskolų litais palūkanų normos ir metinio VKI pokyčio, valstybės skolos, paskolų ir indėlių santykio, pinigų kiekio;
- metinio VKI pokyčio ir valstybės skolos, neveiksnių ir visų paskolų santykio, pasaulio ekonomikos augimo tempo, pasaulio infliacijos;
- valdžios sektoriaus fiskalinio balanso ir neveiksnių paskolų ir visų paskolų santykio;
- valstybės skolos ir paskolų ir indėlių santykio, indėlių ir PP2 santykio, pinigų kiekio, neveiksnių paskolų ir visų paskolų santykio;
- paskolų/indėlių santykio ir pinigų kiekio;
- indėlių/pinigų santykio ir neveiksnių paskolų ir visų paskolų santykio;
- neveiksnių paskolų ir visų paskolų santykio ir pasaulio ekonomikos augimo tempo;
- pasaulio ekonomikos augimo tempo ir pasaulio infliacijos.

Galima teigti, kad finansinį stabilumą charakterizuojantys rodikliai yra tarpiai statistiškai tarpusavyje susiję. Gauti rezultatai atskleidžia, kad kintant vienam rodikliui, didelė statistinė tikimybė, kad keisis didelė dalis kitų rodiklių, kurie vienas nuo kito priklauso.

3.2. Lietuvos bankų finansinio stabilumo rodiklių analizė 2007 – 2014 m.

Išnagrinėjus Lietuvos bankų sistemos rodiklių dinamiką 2007 – 2014 m., įvertinus, kurie rodikliai lemia šalies bankų sistemos finansinį stabilumą, analizuojami atskirų bankų rodikliai bei identifikuojama, kurie bankų rodikliai turi tiesioginį ir stiprų statistinį ryšį su finansų stabilumo rodikliais.

17 paveiksle pavaizduotas bankų rinkos pasiskirstymas pagal turtą, kurioje matoma, kad didžioji bankų turto ir veiklos dalis yra sutelkta keliuose sistemiškai svarbiuose bankuose (AB SEB bankas, AB „Swedbank“, AB DnB bankas).

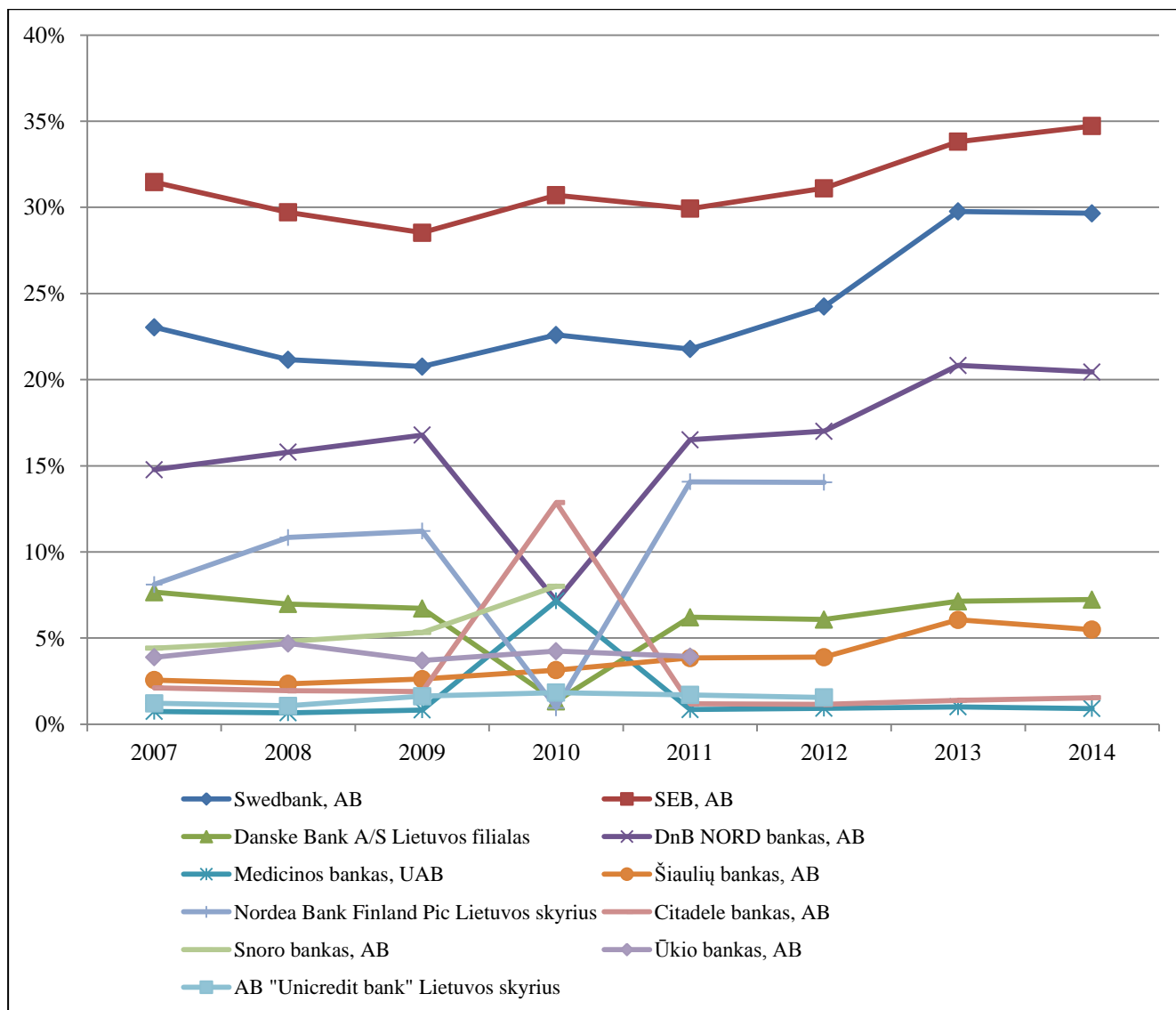

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

17 pav. Bankų rinkos pasiskirstymas pagal turtą

2013 m. trijų didžiausių šalies bankų užimamos rinkos dalies pagal turtą bankų sistemoje koncentracija siekė 82 proc. 2012 metais bankų koncentracija siekė 72 proc. 2007 m. bankų koncentracija siekė 68 proc. Taigi užsienio bankų sektoriaus reikšmingumas Lietuvos rinkoje yra didėjantis. Vis dėl to, lyginant bankų turto apimtį 2007 m. ir 2013 m. labiausiai išsiskiria Lietuvos bankai: Medicinos banko turtas augo 24 proc., Šiaulių banko – 161 proc. Dėl bankroto bylos Snoro ir Ūkio bankams iškėlimo pastebimas reikšmingas AB SEB, AB Swedbank, DnB Nord bankų turto augimas, kai buvo pradėtos mokėti VĮ Indėlių ir investicijų draudimo išmokos.

Taip pat buvo svarbu išsiaiškinti, koks bankų rinkos pasiskirstymas pagal paskolas (žr. 18 pav.)

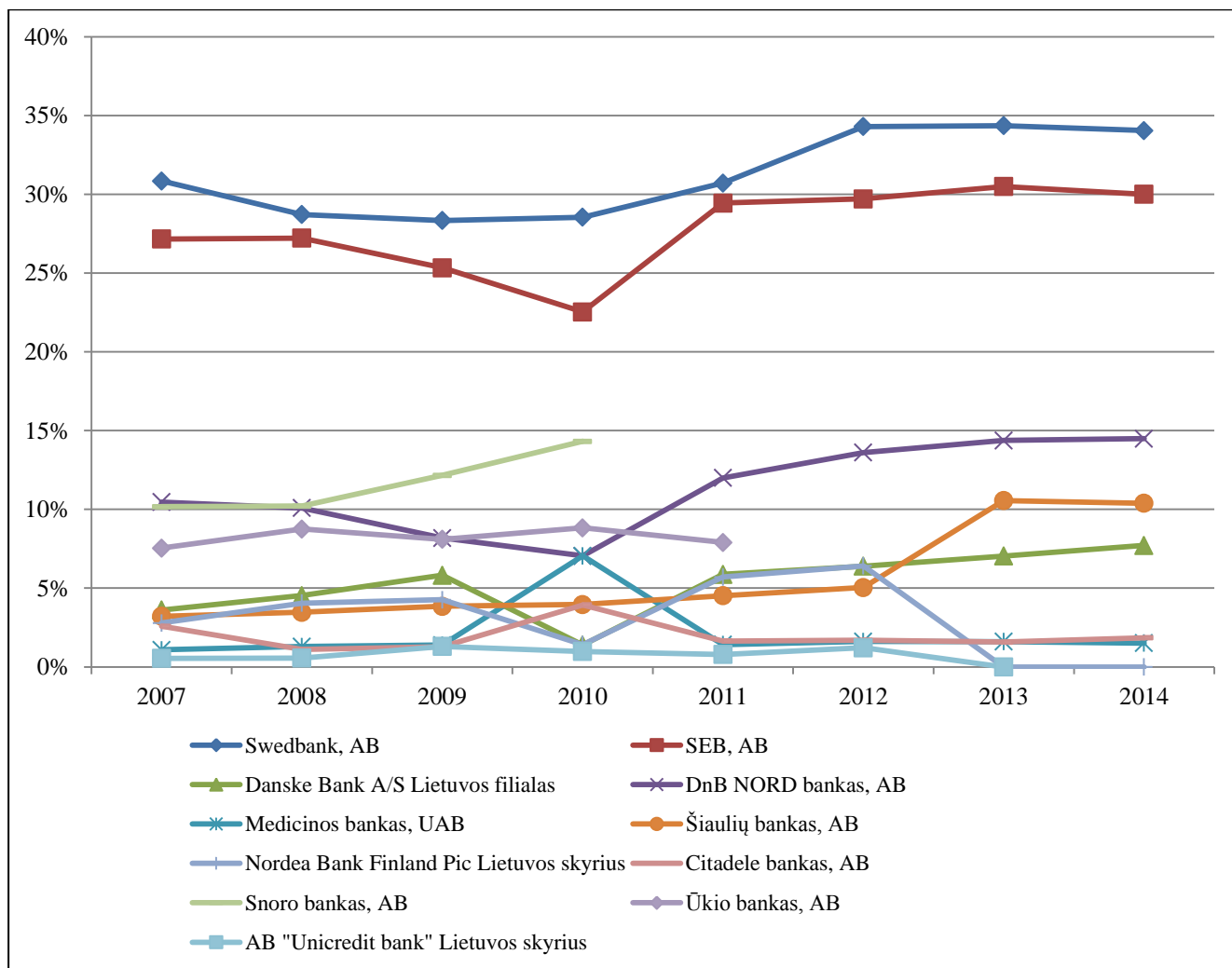

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

18 pav. Bankų rinkos pasiskirstymas pagal paskolas

Kaip matyti iš paveikslo, daugiausia paskolų Lietuvoje išduoda AB SEB bankas, AB Swedbank, DnB Nord bankas. Taip pat 13 paveiksle pateikti rezultatai atskleidžia, kad, padidėjus susirūpinimui dėl ekonomikos augimo perspektyvų, didieji šalies bankai – didžiausi šalies ūkio kreditoriai – stabdė savo plėtrą, t.y. paskolų išdavimą. Dėl šios priežasties bankų paskolų portfelio augimo tempas lėtėjo jau nuo 2007 m., t.y. jau buvo pasirodę pirmieji kreditų išdavimo mažėjimo požymiai. 2013 metais vertinant paskolų portfelio augimą absoliučia apimtimi trys didžiausi šalies bankai ūkiui skolino daugiausia, todėl paskolų koncentracijos sklaida šalies bankų sektoriuje nepakito ir tebėra gana didelė.

19 paveiksle pateiktas bankų rinkos pasiskirstymas pagal indėlius.

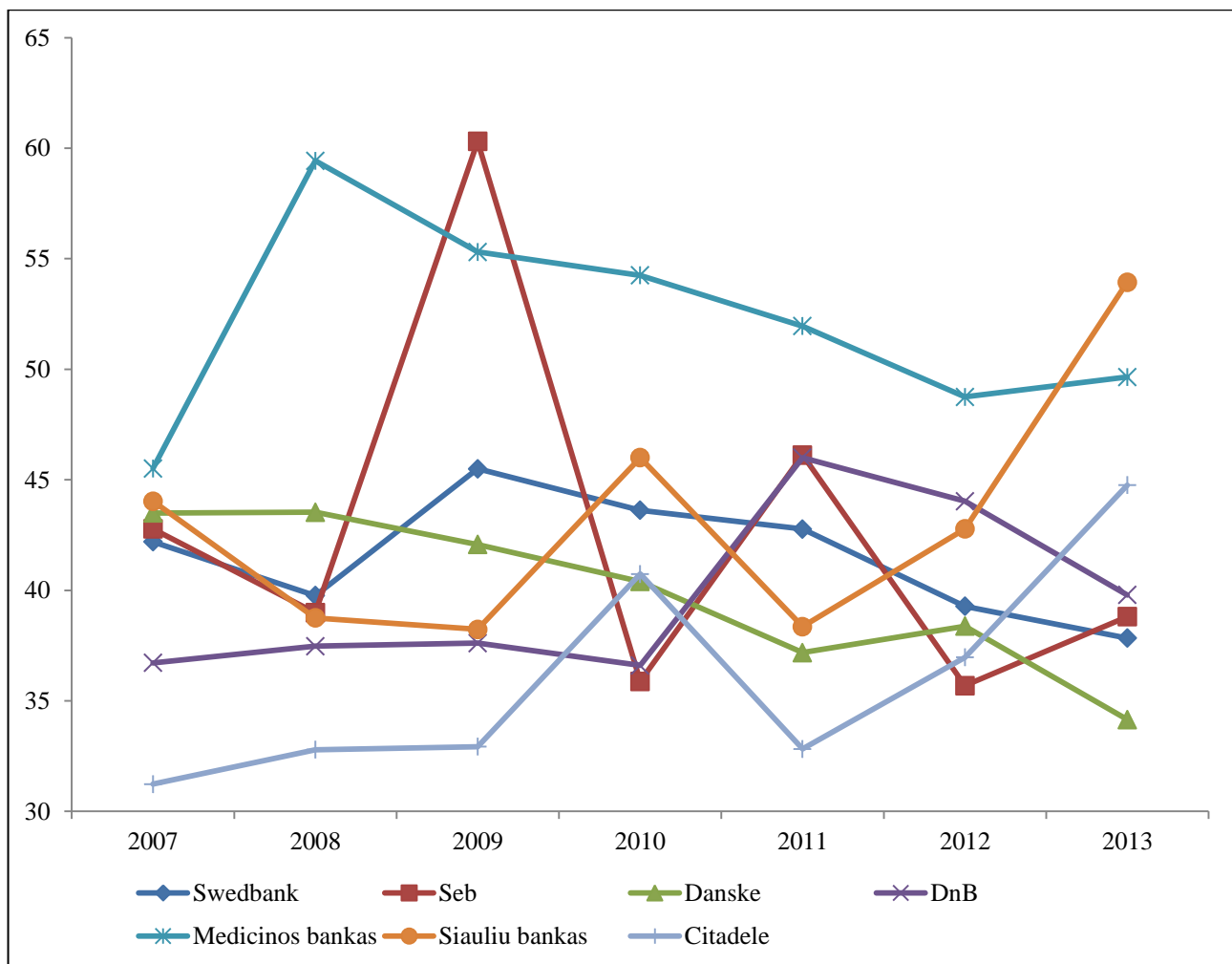

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

19 pav. Bankų rinkos pasiskirstymas pagal indėlius

Pastebima, kad 2010 metais AB SEB banko, AB „Swedbank“ ir kitų rinkoje veikiančių bankų indėlių kitimo sparta buvo nevienoda. 2010 – 2011 metais išaugo AB SEB banko indėlių portfelis. Šiems pokyčiams turėjo įtakos paskutinio 2011 metų ketvirčio įvykiai Lietuvos bankinėje rinkoje. Kaip matoma pateiktoje diagramoje AB bankas Snoras buvo itin svarbus – trečias pagal dydį – indėlių rinkos dalyvis. Todėl jo pasitraukimas iš bankų sektoriaus turėjo reikšmingos įtakos indėlių rinkai. AB banko Snoras indėliai buvo apdrausti Indėlių draudimo fonde, todėl didžioji dalis išmokėtų draudimo išmokų grįžo į kitų bankų sektorių indėlius ir indėlių rinka persiskirstė. Nuo 2011 metų didėjo Ūkio banko ir Šiaulių banko indėlių rinkos dalis, todėl galima teigti, kad mažesni bankai, siekdami pritraukti papildomų finansavimo išteklių, aktyviai konkuruoja indėlių rinkoje siūlydami didesnes palūkanų normas.

20 paveiksle pateikiami Lietuvos bankų likvidumo rodikliai 2007 – 2013 m.

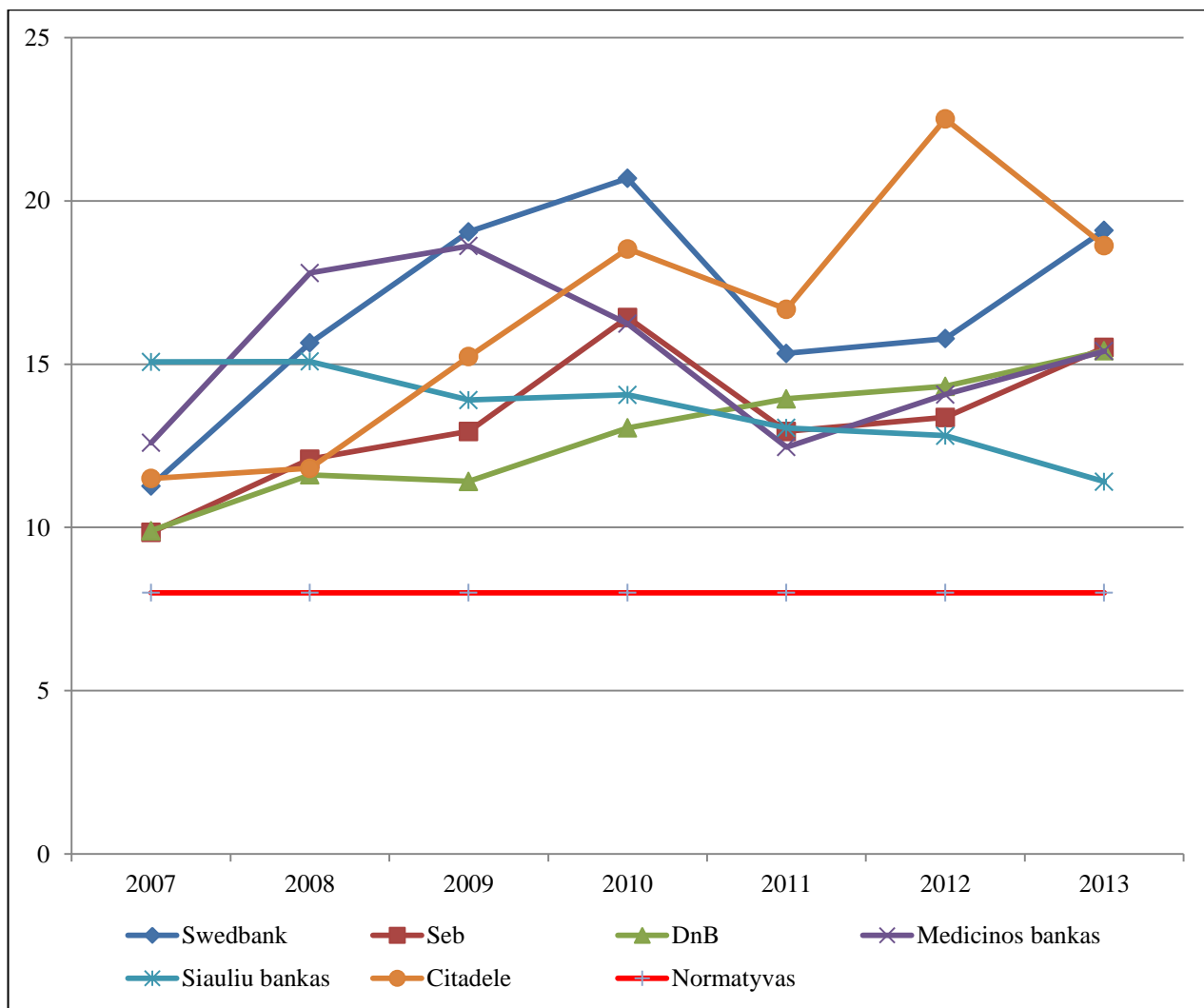

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis bankų finansinės atskaitomybės ataskaitomis

20 pav. Likvidumo rodikliai

Kaip matyti 20 iš paveikslėlio, geriausius likvidumo rodiklius per visą analizuojamą laikotarpį demonstravo UAB „Medicinos bankas“ (\bar{x} - 52 proc.). Taip pat aukšti likvidumo rodikliai buvo AB „Šiaulių bankas“ banko (\bar{x} - 43 proc.), AB SEB banko (\bar{x} - 42,6 proc.), AB Swedbank banko (\bar{x} - 41,5 proc.). Žemiausi likvidumo rodikliai per tiriamą laikotarpį buvo Danske (\bar{x} - 39,8 proc.) ir DnB Nord (\bar{x} - 39,7 proc.) bankų. 2011 – 2013 m. ženkliai mažėjo DnB Nord, AB Swedbank, Danske bankų likvidumo rodikliai, tačiau ženkliai didėjo UAB „Medicinos bankas“ ir AB „Šiaulių bankas“ likvidumo rodikliai. Labiausiai kito AB „SEB“ banko likvidumo rodiklis, kuris itin buvo padidintas finansų krizės laikotarpiu, ir vėliau 2011 m. bankrutavus Lietuvoje AB „Snoras“ bankui, ir 2013 m. sustabdžius AB „Ūkio bankas“ ir AS „UniCredit Bank“ Lietuvos skyriaus veiklą.

Toliau nagrinėjama, kaip kitų Lietuvos bankų kapitalo pakankamumo rodikliai 2007 – 2013 m. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 21 paveiksle.

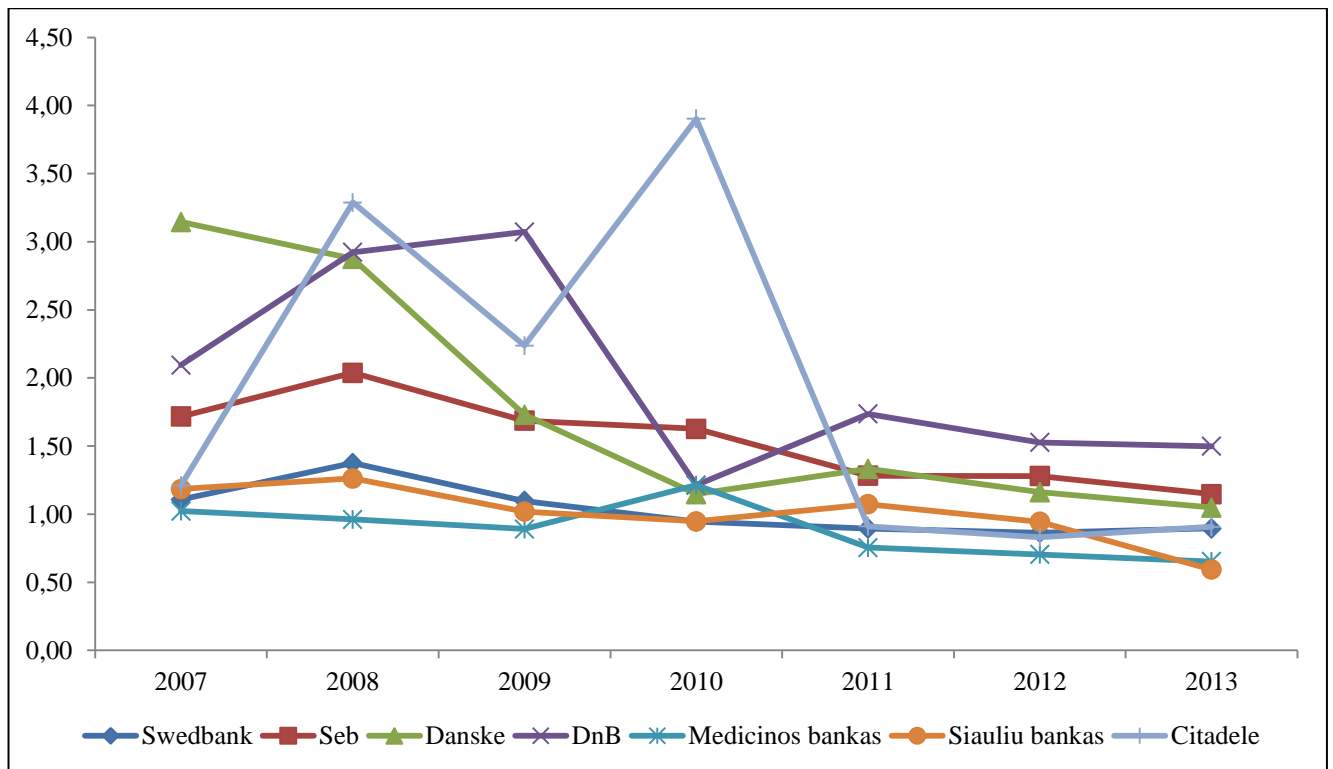

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis bankų finansinės atskaitomybės ataskaitomis

21 pav. Kapitalo pakankamumo rodikliai

21 paveikslo duomenimis, kapitalo pakankamumo rodikliai Lietuvos bankuose kito įvairiai. Geriausius kapitalo pakankamumo rodiklius demonstravo AB „Swedbank“ bankas (\bar{x} – 16,7 proc.), AB „Citadele“ (\bar{x} – 16,4 proc.), UAB „Medicinos bankas“ (\bar{x} – 15,31 proc.). Žemiausi kapitalo pakankamumo rodikliai buvo AB „DnB Nord“ banke (\bar{x} – 12,81 proc.). Per visą analizuojamą laikotarpį labiausiai keitėsi Citadele banko kapitalo pakankamumo rodiklis, kuris nuolat buvo stiprinamas. Per 2007 – 2013 m. nuolat mažėjo AB „Šiaulių bankas“ kapitalo pakankamumo rodiklis, kuris 2013 m. siekė 11,4 proc. Mažiausios kapitalo pakankamumo rodiklio reikšmės buvo stebimos 2007 m. prieš prasidedant finansų krizei. Didžiausios kapitalo pakankamumo reikšmės buvo stebimos 2010 – 2013 m.

Taip pat buvo svarbu analizuoti paskolų/indėlių pokyčius bankuose. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 22 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autorės

22 pav. Paskolų ir indėlių santykis

Kaip žinia, bankai daugiausia pajamų gauna iš grynujų palūkanų pajamų ir grynujų paslaugų ir komisinių pajamų. O banko įsipareigojimai, tai šalies gyventojų, juridinių asmenų indėliai. Svarbu išnagrinėti, kaip kito pajamų ir įsipareigojimų santykis. 2007 – 2011 m. paskolų ir indėlių santykis Lietuvos bankuose buvo labai įvairus, tačiau daugumos bankų artėjo prie 1 reikšmės. Kaip matyti iš paveikslo 2011 – 2013 m. visų bankų paskolų ir indėlių santykis susibalansavo ir ryškių pokyčių nebuvo. 2010 – 2013 m. mažiausią santykį išlaikė UAB „Medicinos bankas“, AB „Šiaulių bankas“, didžiausią santykį turėjo „DnB Nord“ bankas, AB „Seb“ bankas ir „Danske“ bankas.

Buvo nustatomas ryšys tarp priklausomojo kintamojo Y ir nepriklausomų kintamųjų. Visų pirma, pateikiami visi nagrinėjami, tyrimo metodikoje išvardyti veiksniai ir jų skaitinės charakteristikos – vidurkiai, dispersijos, vidutiniai standartiniai nuokrypiai, kurie buvo apskaičiuojami naudojant EXCEL funkcijas: *SUM*, *AVERAGE*, *VAR*, *STDEV*.

6 lentelė. Pasirinktųjų nepriklausomųjų kintamųjų: paskolų kokybės rodiklio, paskolų kokybės rodiklio, pinigų kiekio, paskolos/indėliai, vidutinės naujai išduotų paskolų litais palūkanų normos, metinio VKI pokyčio, valstybinio skolos skaitinės charakteristikos

	Rodiklis	Suma	Vidurkis	Dispersija	Kvadratinis nuokrypis
Y	Bankų kapitalo pakankamumas	116,3	14,5	8,2	2,9
X ₁	Paskolų kokybės rodiklis, proc.	34,7	5,0	8,5	2,9
X ₂	Pinigų kiekis, P2 (mlrd. Lt)	114.16	14.27	2.61	1.61
X ₃	Paskolos/indėliai, proc.	10,7	1,3	0,1	0,3
X ₄	Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	50,7	6,3	5,2	2,3
X ₅	Metinis VKI pokytis (proc.)	28,0	3,5	10,8	3,3
X ₆	Valstybės skola (proc. BVP)	253,1	31,6	104,5	10,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LR statistikos departamento duomenimis, 2015; Lietuvos Banko duomenimis, 2015

Pažiūrėjus į 6 lentelę matyti, jog vidutinis kapitalo pakankamumas analizuojamu laikotarpiu buvo apie 14,5 proc. Standartinis kvadratinis nuokrypis, parodantis kapitalo pakankamumo rodiklio sklaidą analizuojamuoju laikotarpiu, yra labai tolimas kapitalo pakankamumo rodiklio vidurkiui. Analizuojant pasirinktųjų nepriklausomų X_{1-6} kintamųjų standartinius nuokrypius nuo jų aritmetinių vidurkių, matyti, kad visų nepriklausomų kintamųjų X_{1-6} standartiniai nuokrypiai nuo vidurkių yra mažesni, o tai rodo, kad šių rodiklių kitimai arba svyravimai analizuojamuoju laikotarpiu buvo mažesni nei bankų kapitalo pakankamumo rodiklio kitimai. Taip pat galima pažymėti, kad mažiausia sklaida tarp nagrinėjamų veiksnių yra paskolos/indėliai (X_3), kurio vidutinis standartinis nuokrypis sudaro apie septyniasdešimtąją dalį vidurkio, tai reiškia, kad šio rodiklio tempai per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo nežymiausi.

Apskaičiuotų koreliacijos koeficientų ir statistikos t reikšmės su visais nepriklausomais kintamaisiais X_{1-6} pateikiamos 7 lentelėje.

7 lentelė. Banko kapitalo ir nepriklausomų kintamųjų koreliacijos koeficientai ir statistikos t reikšmės

Rodikliai	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
Y ir nepriklausomų kintamųjų koreliacijos koeficientas (r)	0,88	0,59	0,54	-0,62	-0,66	0,61
t lentelinis	3,81	1,79	-1,58	-1,94	-2,16	1,89
t_{kr} kritinis	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,30

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 7 lentelės, apskaičiuotos statistikos t reikšmės, ne visų šešių nagrinėjamų veiksnių, yra didesnės už t_{kr} reikšmę, o tik X_1 (paskolų kokybės rodiklis). Galima teigti, kad tarp šio nepriklausomojo kintamojo ir priklausomojo kintamojo yra stochastinė priklausomybė ir jie yra reikšmingi analizuojant kapitalo pakankamumo rodiklio dinamiką. Egzistuoja teigiamas tiesinis ryšys tarp kapitalo pakankamumo (Y) ir išskirto nepriklausomojo kintamojo. Tai reiškia, kad didėjant šalyje paskolų kokybės rodikliui, didės kapitalo pakankamumo rodiklis. Tačiau egzistuoja vidutinio stiprumo statistinis neigiamas ryšys tarp kapitalo pakankamumo rodiklio ir vidutinės naujai išduotų paskolų litais palūkanų normos ($r=-0,62$), metinio VKI pokyčio ($r=-0,66$) ir teigiamas vidutinis statistinis ryšys tarp kapitalo pakankamumo rodiklio ir valstybės skolos rodiklio ($r=0,61$).

Apibendrinant galima teigti, kad labiausiai pagal turimą turto, paskolų, indėlių rinką išsiskiria Swedbank, SEB ir DnB bankai, kuriems tenka didžioji dalis bankų sistemos rinkos. Taip pat šie bankai pasižymi tvirtais likvidumo, kapitalo pakankamumo ir paskolų/indėlių santykio rodikliais. Įvertinus, kokie veiksniai turi didžiausią poveikį Lietuvos bankų sistemai nustatyta, kad Lietuvos bankų sistemos finansinis stabilumas priklauso nuo paskolų kokybės rodiklio. Taigi galima teigti, kad tik geroji skolinimo praktika, blogų paskolų išdavimo ir likvidavimo politika gali sustiprinti Lietuvos bankų sistemos finansinį stabilumą. Kiti finansinio stabilumo rodikliai taip pat turi poveikį šalies bankų sistemai, tačiau kiekvieno ekonominio ciklo metu, rodikliai kinta skirtingai, todėl kiekvieną laikotarpį

tikslinga analizuoti atskirai. Todėl 2007 – 2014 m. laikotarpiui, Lietuvos bankų sistemos finansiniam stabilumui užtikrinti svarbiausia buvo paskolų kokybės rodiklis.

3.3. Lietuvos komercinių bankų kapitalo pakankamumo ir rodiklių, charakterizuojančių finansinį stabilumą, tarpusavio sąsajos

Pasaulinė krizė nulėmusi naujas pertvarkas, šalis priverstė ypatingą dėmesį skirti bendram pirmo lygio nuosavam kapitalui. Taip siekiama užtikrinti, kad Europos Sąjungos kredito įstaigos laikytų bendro pirmo lygio nuosavą kapitalą, kuris yra tokios pat aukštos kokybės kaip ir laikomas kitų tarptautinių partnerių, taip pat užtikrinti visišką suderinamumą su Bazelio III susitarimu, kurį patvirtino Centrinė bankų valdytojų ir priežiūros institucijų vadovų grupė. Iš finansinio stabilumo perspektyvos yra svarbu, kad siūlomo reglamento reikalavimai nuosavoms lėšoms užtikrintų, jog šalys laikytų aukščiausios kokybės kapitalą, tai yra 1 lygio pakankamumo kapitalą, nes tai padidina nuostolių padengimo lygį.

Tyrimu bus vertinama Lietuvos bankų finansinį stabilumą charakterizuojančių rodiklių ir kapitalo pakankamumo rodiklių tarpusavio sąsaja. Tai bus pasiekta atliekant porinę regresinę analizę, kurios pagalba išaiškinama kapitalo pakankamumo rodiklio poveikis kiekvienam banko rodikliui, kuris charakterizuoja finansinį institucijos stabilumą.

Kaip matyti iš 8 lentelės, atliktus koreliacinę ir porinę koreliacinę rodiklių analizę, nustatyta, kad Swedbank banko kapitalo pakankamumo rodikliui Lietuvos finansų sistemos rodikliai neturėjo per 2007 – 2014 m. jokio statistiškai reikšmingo poveikio. Galima tik daryti prielaidą, jog galbūt infliaciją paveikė Swedbank kapitalo pakankamumo rodiklį, tačiau t reikšmė, nurodo, kad statistiškai ryšio nėra.

8 lentelė. Swedbank banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja

Rodikliai, charakterizuojantys finansinį stabilumą	Kapitalo pakankamumo rodiklis	
	r (koreliacija)	t (Studento skirstinys)
Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	-0,39	-0,10
Metinis VKI pokytis (proc.)	-0,68	-2,28
Valstybės skola (proc. BVP)	0,56	1,66
Pinigų kiekis, P2 (mlrd. Eur)	0,30	0,77

Šaltinis: sudaryta autorės

Galima teigti, kad Swedbank banko kapitalo pakankamumas yra ganėtinai aukštas ir stabilus, todėl jam išoriniai veiksniai reikšmingos įtakos neturi. Tačiau ištyrus papildomai kitų finansinių rodiklių (kitų nepriklausomų kintamųjų, kurie neįtraukti į bendrąjį tyrimo modelį) poveikį Swedbank kapitalo pakankamumo rodikliui, nustatyta, kad reikšmingą ir stiprą statistinį poveikį turi palūkanų norma ($r=-0.82$), neveiksnios paskolos ($r=0.77$), grynoji palūkanų marža ($r=-0.79$), indėliai/P2 ($r=-$

0.78). Vadinas, Swedbank banko kapitalo pakankamumas mažėja, kuomet didėja neveiksnių paskolų apimtys, palūkanų norma, mažėja grynoji palūkanų marža ir indėlių ir pinigų kiekio santykis.

Toliau analizuojamas SEB banko kapitalo pakankamumo rodiklio tarpusavio sąsaja su Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodikliais. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. SEB banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja

Rodikliai, charakterizuojantys finansinį stabilumą	Kapitalo pakankamumo rodiklis	
	r (koreliacija)	t (Stjudento skirstinys)
Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	-0,66	-2,16
Metinis VKI pokytis (proc.)	-0,66	-2,16
Valstybės skola (proc. BVP)	-0,74	-2,22
Pinigų kiekis, P2 (mlrd. Eur)	0,58	1,66

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš lentelės, SEB banko kapitalo pakankamumo rodikliui didžiausią poveikį turi valstybės skola. Vadinas, mažėjant valstybės skolai, kapitalo pakankamumo rodiklis turėtų mažėti, ir atvirkščiai. Tikslinga pabrėžti, kad kartu su valstybės skolos apimties augimu didėja ir biudžeto deficitas. Airijos ir Graikijos pavyzdžiai parodo, kad ribą, kai skola tampa tiesiog nebecontroliuojama, galima greitai peržengti. O juk Lietuva kasmet turi per didelį biudžeto deficitą. Todėl jeigu vertinant trumpuoju laikotarpiu didėja skolos lygis, kyla rizika, kad bus labai sunku pasiskolinti finansų rinkose, kas gali ženkliai nusilpninti Lietuvos finansinę sistemą. Tai tinka ne tik Lietuvai, ar bet kuriam, joje esančiam bankui, bet ir konkrečiai ir SEB bankui. Analizuojant SEB banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir kitų finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsają, nustatyta, kad kapitalo pakankamumo rodiklį veikia palūkanų norma ($r=-0,76$) ir grynoji palūkanų marža ($r=0,70$). Vadinas SEB banko kapitalo pakankamumo rodiklis mažėja, kai didėja palūkanų norma ir mažėja grynoji palūkanų marža. Galima daryti prielaidą, kad brangstant paskoloms ir mažėjant grynajai palūkanų maržai, SEB banko kapitalas gali menksti, kas didintų banko kapitalo riziką.

Tikslinga tirti, kas turi poveikį DnB banko kapitalo pakankamumo rodikliui. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. DnB banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja

Rodikliai, charakterizuojantys finansinį stabilumą	Kapitalo pakankamumo rodiklis	
	r (koreliacija)	t (Stjudento skirstinys)
Paskolų kokybės rodiklis, proc.	0,51	1,46
Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	-0,87	-4,2
Metinis VKI pokytis (proc.)	-0,70	-2,4
Valstybės skola (proc. BVP)	-0,87	-4,2
Pinigų kiekis, P2 (mlrd. Eur)	-0,94	-6,9

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 10 lentelės, DnB banko kapitalo pakankamumo rodikliui didžiausią poveikį turi vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma, metinis VKI pokytis, valstybės skola, pinigų kiekis. Vadinasi, didėjant vidutinei naujai išduotų paskolų litais palūkanų normai, didėjant valstybės skolai ir didėjant metiniam VKI pokyčiui, pinigų kiekiui rinkoje, mažės DnB banko kapitalo pakankamumo rodiklis. Galima pastebėti, kad nei Swedbank, nei SEB banko kapitalo pakankamumo rodikliai nebuvo jautrūs infliacijos, naujų paskolų palūkanų normai, pinigų kiekiui rinkoje pokyčiams, o DnB banko kapitalo pakankamumo rodiklis pasirodo yra jautresnis minėtų rodiklių svyravimams. Ir nors, pagal turto, pagal išduotų paskolų ir turimų indėlių turimą rinką Lietuvoje DnB bankas yra trečioje vietoje, tačiau bankas yra jautresnis finansinio stabilumo rodiklių dinaminiais judėjimams nei kiti du pirmaujantys bankai.

Tikslinga analizuoti Šiaulių banko kapitalo pakankamumo rodiklio jautrumą Lietuvos bankų sistemos finansinių rodiklių pokyčiams. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė. Šiaulių banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja

	Kapitalo pakankamumo rodiklis	
	r (koreliacija)	t (Stjudento skirstinys)
Rodikliai, charakterizuojantys finansinį stabilumą		
Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	-0,86	-4,13
Metinis VKI pokytis (proc.)	-0,85	-4
Valstybės skola (proc. BVP)	-0,85	-4
Pinigų kiekis, P2 (mlrd. Eur)	-0,94	6,9

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 11 lentelės, Šiaulių banko kapitalo pakankamumo rodikliui didžiausią statistiškai reikšmingą poveikį turėjo vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma, metinis VKI pokytis, valstybės skolos dydis, pinigų kiekis rinkoje. Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad didėjant naujų paskolų palūkanų normai, infliacijos tempui, valstybės skolai ir pinigų kiekiui rinkoje, mažės Šiaulių banko kapitalo pakankamumo rodiklis. Be to, pažymėtina, kad Šiaulių bankas, kaip ir DnB bankas yra jautrus tiems, patiems rodikliams, tik Šiaulių banko koreliacinis ryšys yra stipresnis, už DnB banko, vadinasi, Šiaulių banko kapitalo pakankamumo rodiklis, yra labiau priklausomas nuo minėtų finansinio stabilumo rodiklių dinamikos finansų rinkoje. Būtina pažymėti, kad 2015 m. Lietuvos Bankas nustatė, kad Šiaulių bankas nepakankamai vykdė vidaus kontrolės ir rizikos vertinimo (valdymo) organizavimo nustatytus reikalavimus, ne visada laikėsi galiojančių prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms. Inspektavimo metu nustatyta ir kitų trūkumų. AB Šiaulių bankas įpareigotas iki 2015 m. birželio 30 d. pašalinti inspektavimo metu nustatytus teisės aktų pažeidimus ir banko veiklos trūkumus ir informuoti apie tai Lietuvos Banką.

Būtina pažymėti, kad savo kapitalo pakankamumo rodiklio neatskleidžia savo finansinėse metinėse ataskaitose Danske bankas ir to priežastis neatkleidžiama. Taip pat kapitalo pakankamumo

rodiklį 2008 m. nustoto rodyti Nordea bankas, pagrįsdamas, kad teiks prieinamą vartotojams tik visos grupės finansinius rezultatus. Taip pat svarbu pažymėti, kad Medicinos banko kapitalo pakankamumo rodiklis nebuvo statistiškai reikšmingai susijęs nė su vienu finansinio stabilumo rodikliais.

Galiausiai buvo analizuotas Citadele banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Citadele banko kapitalo pakankamumo rodiklio ir Lietuvos bankų sistemos finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsaja

Rodikliai, charakterizuojantys finansinį stabilumą	Kapitalo pakankamumo rodiklis	
	r (koreliacija)	t (Studento skirstinys)
Paskolų kokybės rodiklis, proc.	0,71	2,56
Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	-0,89	-4,87
Metinis VKI pokytis (proc.)	-0,72	-2,54
Valstybės skola (proc. BVP)	-0,92	-5,81
Pinigų kiekis, P2 (mlrd. Eur)	-0,82	-3,55

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 12 lentelės, Citadelė bankas yra jautrus visiems pateiktiems finansinio stabilumo rodikliams. Gauti koreliacinės ir porinės koreliacinės analizės duomenys atskleidžia, kad didėjant naujai išduotų paskolų litais palūkanų normai, didėjant infliacijos tempui, augant valstybės skolai ir didėjant pinigų kiekiui rinkoje, Citadele banko kapitalo pakankamumo rodiklis mažėja. Ir žinoma, mažėjant paskolų kokybės rodikliui, mažės ir kapitalo pakankamumo rodiklis. Vadinas, kintant finansų rinkoje, šis finansinio stabilumo rodikliams, kis automatiškai ir Citadele banko kapitalo pakankamumo rodiklis. Galbūt todėl, Citadele banko kapitalo pakankamumo kreivė yra tokia dinamiška (žr. 21 pav.) ir kapitalo pakankamumo rodiklis yra vienas didžiausias tarp visų Lietuvoje veikiančių komercinių bankų. Tikriausiai centrinis bankas įžvelgia nemažai rizikos banko veikloje, spausdamas ir skatindamas didinti šio rodiklio dydį. Banko jautrumą dar galima paaiškinti tuo, kad Citadele bankas 2010 metų rugpjūtį, perėmė žlugusio ir valstybės išgelbėto „Parex“ banko likvidžius aktyvus, todėl šio banko veikla dar yra lydima rizikos ir tam tikro klientų nepasitikėjimo.

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad Lietuvos bankai (vieni mažiau, kiti daugiau) yra jautrūs šiems finansinio stabilumo rodiklių dinamikai: naujai išduotų paskolų litais palūkanų normos, infliacijos tempo, valstybės skolos, pinigų kiekiui rinkoje didėjimui, paskolų kokybės rodiklio mažėjimui. Jautriausiai į finansinio stabilumo rodiklių pasikeitimus reaguoja DnB, Šiaulių ir Citadele bankų kapitalo pakankamumo rodikliai. Tai galima pagrįsti šių bankų tam tikrais rizikingais veiklos aspektais, kurie kelia klientų ir partnerių nepasitikėjimą komerciniais bankais ir tai pasireiškia bankų rodikliuose. Būtina pažymėti, kad pagrindinės rizikos šalies finansų sistemos tvirtumas yra sietinas su išoriniais veiksniais, tai: užsitęsusi euro zonos valstybių skolų krizė, energetinių išteklių kainų šuolis bei reikšmingi pasaulio prekybos apimtys susitraukimai. Šios rizikos

gali neigiamai paveikti mūsų šalies finansų sistemą pirmiausia per mažėjantį eksportą, kylančias palūkanų normas ar tiesiog brangstančius energetinius išteklius. Šie veiksniai daro neigiamą įtaką šalies bankų sektoriaus pagrindinių skolininkų finansinei būklei (įmonės, namų ūkiai) bei lemia papildomus bankų kredito nuostolius. Dėl nepalankių veiksnių pakilusi palūkanų norma trumpuoju laikotarpiu taip pat galėtų įtakoti bankų grynujų palūkanų pajamų mažėjimą, o iš to sektų, jog tai neigiamai veiktų pelningumą ir bankų pinigų srautų valdymą (Finansinio stabilumo apžvalga, 2012). Daugeliu atveju finansinės krizės kyla dėl problemų bankiniame sektoriuje, kadangi šis sektorius dažniausiai yra pats reikšmingiausias bei geriausiai išvystytas bendrose šalių finansinėse sistemose. Per paskutinį dvidešimtmetį centriniai bankai pradėjo aiškiai formuluoti savo tikslus ir kad kainų stabilumo užtikrinimas tapo reikšmingiausių tikslų. Dėl to bankinis sektorius yra ypatingai svarbus besivystančiose šalyse.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo nustatyta, kad finansų sistemos stabilumas tiesiogiai priklauso nuo komercinių bankų stabilumo ir patikimumo. Finansų sistema laikoma stabili, jei ji sudaro palankias sąlygas veiksmingai paskirstyti ekonominius išteklius geografiniu ir laiko aspektais, įvertina, įkainoja, paskirsto ir valdo finansinę riziką, geba atlikti šias pagrindines funkcijas net ir tada, kai susiduria su išorės sukrėtimais ar disbalansais, geba užtikrinti sklandų ir efektyvų ekonomikos veikimą ir, kuri sugeba sušvelninti ekonominius ir finansinius šokus. Apibendrintai, finansų sistemos stabilumas – finansų sistemos būklė. Skiriami du pagrindiniai požūriai į finansinį stabilumą: makroekonominis ir mikroekonominis.
2. Ekonominėje literatūroje teigiama, kad finansų sistemų stabilus veikimas yra viena iš pagrindinių sąlygų norint užtikrinti ilgalaikį šalies ekonomikos augimą. Daugeliu atveju, finansinis stabilumas siejamas su sklandžiu ir veiksmingu ekonomikos taupymo–investavimo mechanizmo veikimu. Optimaliai veikianti ši sistema gali sutrikti dėl finansų sistemos efektyvaus veikimo trukdžių ar finansinių krizių.
3. Finansų sistemos stabilumo palaikymo klausimas turėtų būti vienas pagrindinių modernaus centrinio banko tikslų. Integracija, inovacijos finansų srityje ir finansų sistemos architektūros sudėtingumas – bruožai, kuriais pasižymi šiandieninė finansų sistema. Siekiant finansų sistemos stabilumo, centrinis bankas turėtų laikytis šių pagrindinių strategijų: finansinių institucijų reguliavimas, priežiūra puoselėjant rinkos discipliną; finansų sistemos mokslinių tyrimų plėtojimas; efektyvus bendradarbiavimas su atitinkamomis institucijomis; krizių valdymas. Centriniai bankai, remdamiesi specifine savo paskirtimi bei ypatingais administraciniais gebėjimais, gali efektyviausiai ir nepriklausomai iš visų viešųjų finansų institucijų įvertinti šalies finansų sistemų būklę bei siekti užtikrinti jų stabilumą.
4. Pagrindiniai banko rodikliai, atskleidžiantys bankų sistemos finansinį stabilumą, yra likvidumo, kapitalo pakankamumo ir pelningumo rodikliai. Visi jie susiję, nes vieno didėjimas lemia kito mažėjimą ir atvirkščiai. Komercinių bankų grupavimas pagal jų pelningumo rodiklius yra atvirkščias jų grupavimui pagal kapitalo pakankamumo ar likvidumo rodiklį.
5. Kapitalo pakankamumo rodiklis rodo banko mokumą, kuriam įtakos turi veiksniai, susiję su politine ir ekonomine situacija šalyje, pinigų bei vertybinių popierių rinkų plėtotės ir banko valdymo kokybės lygiu. Tradiciškai yra naudojamos dvi kapitalo pakankamumo įvertinimo sistemos – banko savų ir skolintų lėšų santykis ir aktyvų, įvertintų pagal rizikos laipsnį, santykis. Vertinant bankų kapitalo pakankumą, reikia būtinai atsižvelgti, kaip vykdomi kiti rizikos reikalavimai, nes bankai tą patį kapitalą naudoja kelis kartus, kelioms rizikoms atsverti, labai

pageidautinas būtų skaidresnis ir operatyvesnis visapusiškų bankų rizikų viešas atskleidimas, kuris pats savo ruožtu paskatintų bankus protingai ir atsargiai žiūrėti į prisiimamas rizikas.

6. Lietuvos bankų finansinio stabilumo rodiklių analizė atskleidė, kad bankų sistema yra labiausiai jautri paskolų kokybės rodikliui ($r=0,88$; $t=3,81$). Koreliacinė analizė atskleidė, kad finansinį stabilumą charakterizuojantys rodikliai yra tarpiai statistiškai tarpusavyje susiję. Gauti rezultatai atskleidžia, kad kintant vienam rodikliui, didelė statistinė tikimybė, kad keisis didelė dalis kitų rodiklių, kurie vienas nuo kito priklauso.
7. Atlikus atskirų Lietuvos bankų kapitalo pakankamumo ir Lietuvos bankai finansinio stabilumo rodiklių tarpusavio sąsajos analizę nustatyta, kad bankai (vieni mažiau, kiti daugiau) yra jautrūs šių finansinio stabilumo rodiklių dinamikai: naujai išduotų paskolų litais palūkanų normų, infliacijos tempo, valstybės skolos, pinigų kiekio rinkoje didėjimui, paskolų kokybės rodiklio mažėjimui. Jautriausiai į finansinio stabilumo rodiklių pasikeitimus reaguoja DnB, Šiaulių ir Citadele bankų kapitalo pakankamumo rodikliai. Tai galima pagrįsti šių bankų tam tikrais rizikingais veiklos aspektais, kurie kelia klientų ir partnerių nepasitikėjimą komerciniais bankais ir tai pasireiškia bankų rodikliuose.
8. Nepaisant to, kad kapitalo pakankamumo rodikliai Lietuvos komerciniuose bankuose nagrinėjamu 2007–2014 metų laikotarpiu ženkliai lenkia nustatytą minimalią normą, būtina ir toliau tobulinti Lietuvos centrinio banko vykdomą politiką siekiant užtikrinti komercinių bankų stabilumą. Lietuvos Bankas turi aiškiai formuluoti savo tikslus ir, kad kainų stabilumo užtikrinimas turi būti vienas reikšmingiausių tikslų.
9. Įvade iškeltą hipotezę, kad lemiamą įtaką bankų sistemos stabilumui turi bankų kapitalo pakankamumas, galima patvirtinti iš dalies, nes kapitalo pakankamumas yra itin svarbus bankų priežiūros elementas, tačiau ne vienintelis. Šis rodiklis nors ir leidžia įvertinti banko vykdomos veiklos rezultatus bei riboja banko veiklos riziką, tačiau lemiamos įtakos bankų sistemos stabilumui neturi. Įtaką bankų sistemos stabilumui turi kompleksas rodiklių, užtikrinančių stabilią bankų veiklą. Be to, šalies finansų sistemos tvirtumas yra sietinas su išoriniais veiksniais, tai: užsitęsusi euro zonos valstybių skolų krizė, energetinių išteklių kainų šuolis bei reikšmingi pasaulio prekybos apimties susitraukimai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Albaitytė G. Iššūkiai mokesčių administravimui ekonomikos nuosmukio sąlygomis // *Public Administration*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, No. 2 (22), p. 63–68.
2. Ališauskas L., Vaškelaitis V. *Šiuolaikinės bankų sistemos*. - Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 2003.
3. Bagdonas R., Klimašauskas D. Vertybinių popierių kainai įtaka darantys veiksniai // *Lietuvos ekonomikos apžvalga*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, Nr. 11, p. 24–31.
4. Baležentis A., Vijeikis J. Krizės valdymo veiksniai ir priemonės Lietuvos įmonėse // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. Vilnius: MRU leidykla, 2010, Nr. 23(4), p. 1 – 10.
5. Benefits of price stability. European central bank, Eurosystem. Prieiga per internetą: URL: <http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/benefits/html/index.en.html>, [žiūrėta 2015 01 06]
6. Bernanke B. S., Gertler M. Should Central Banks Respond to Movements in Asset Prices? // *American Economic Review*, 2001, Vol. 91, vol. 253–254.
7. Buckiūnienė O. *Finansų teorijos pagrindai: mokomoji knyga*. - Vilnius: Vilniaus kolegija, 2011.
8. Buckiūnienė O. *Valstybės ir tarptautiniai finansai*. - Vilnius: Vilniaus kolegija, 2005.
9. Caruana J. Monetary policy, financial stability and asset prices // *Documentos Ocasiones*. – Bianco de España: Madrid, 2005, N.º 0507, p. 14. Prieiga per internetą: URL: <http://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesSeriadas/DocumentosOcasiones/05/Fic/do0507e.pdf>, [žiūrėta 2015 01 06].
10. Chant J., Financial Stability As a Policy Goal in Essays on Financial Stability, by John Chant, Alexandra Lai, Mark Illing, and Fred Daniel, Bank of Canada Technical Report // *Ottawa: Bank of Canada*, 2003, No. 95 September, vol. 3–4.
11. Dapkus M., Romikaitytė B. Verslo ciklai: amortizacijos laikotarpio aspektas // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. – Kaunas: VDU leidykla, 2006, Nr. 39, p. 53-65.
12. Deksnienė J. Ekonominės konvergencijos būklės analizė Pabaltijo šalyse // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. – Šiauliai: ŠU leidykla, 2010, Nr. 1(17), p. 25 – 33.
13. Deksnytė I. Finansų sistemos stabilumo vertinimas šalyje: Lietuvos atvejis // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, – Šiauliai: ŠU leidykla, 2010, Nr. 1(17), p. 34 – 42.
14. Deltuvaitė V. Indėlių draudimo sistemos svarba bankų sistemos stabilumo kontekste // *Ekonomika ir vadyba*, – Šiauliai: ŠU leidykla, 2008, Nr. 13, p. 107 – 114.
15. Deltuvaitė V. Koncentracijos įtakos bankų sistemos finansiniam stabilumui tyrimas // *Ekonomika ir vadyba*, – Šiauliai: ŠU leidykla, 2009, Nr. 14, p. 156 – 165.

16. Dobravolskas A., Seiranov J. Financial stability and the goal post-crisis regulatory reforms // *Business systems and Economics*. – Vilnius: MRU, 2011, No. 1 (1), p. 101–114.
17. Dudzevičiūtė G. Bankininkystės sektoriaus poveikis ekonomikos augimui: teoriniai ir praktiniai aspektai // *Veršlas: teorija ir praktika*. – Vilnius: VGTU leidykla, 2006, Vol VII, No 2, p. 128 – 135.
18. Ekonomikos stimuliavimo būdai ir pasekmės. 2009 Prieiga per internetą: URL: http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/ekonomikos_stimuliavimas_iseitis_ar_kliutis/5508, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
19. European Central Bank. 2007. Financial stability review. December 2007. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200712en.pdf??353b0c4283d432a6c751d74fb7d1963d>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
20. European Central Bank. 2007. Financial stability review. June 2007. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200706en.pdf??83282dc6b1f86ee5ba08cc09b8cf4dca>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
21. European Central Bank. 2008. Financial stability review. December 2008. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200812en.pdf??f7a464a8263f48fb8d552e4283e0f791>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
22. European Central Bank. 2008. Financial stability review. June 2008. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200806en.pdf??667c2af0d89bac37ec0cfa216628a8ed>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
23. European Central Bank. 2009. Financial stability review. December 2009. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200912en.pdf??7e1073aa7dd961b1248c19c2fecbf696>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
24. European Central Bank. 2009. Financial stability review. June 2009. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200906en.pdf??a57d8a5471a9dcf458ebc2db64b1cff8>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
25. European Central Bank. 2010. Financial stability review. December 2010. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201012en.pdf??cd3d821010bce731ce2d7cdb7875d411>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
26. European Central Bank. 2010. Financial stability review. June 2010. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201006en.pdf??e4a98829604731bb5628a660af1a756c>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
27. European Central Bank. 2011. Financial stability review. December 2011. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201112en.pdf??6f5124e76e8fb31484ceae2efb355a5>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].

28. European Central Bank. 2011. Financial stability review. June 2011. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201106en.pdf??d3bf269310d2cd39a3ec516912a3eb1c>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
29. European Central Bank. 2012. Financial stability review. December 2012. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201212en.pdf??f73875a2aa7884337314f4f1c4db5a7d>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
30. European Central Bank. 2012. Financial stability review. June 2012. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201206en.pdf??04dd3f34bbcdb698b66591b5d95ea6b3>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
31. European Central Bank. 2013. Financial stability review. May 2013. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201305en.pdf??5846cf772a9afe86c62ef9b9dd3ee2fe>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
32. European Central Bank. 2013. Financial stability review. November 2013. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201311en.pdf??6fd6719bc2d089c67c09358e3be31>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
33. European Central Bank. 2014. Financial stability review. May 2014. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview201405en.pdf??b9ad281efe7751025dd1bb9b6673e07c>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
34. Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas. 2009. Sprendžiant ekonomikos nuosmukio problemas: ES valstybių narių ir Norvegijos viešosios iniciatyvios užimtumo srityje. Prieiga per internetą: URL: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/471/lt/1/EF09471LT.pdf>, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
35. *Financial Stability Review. Frankfurt am Main*: ECB. – 2009, vol. 223.
36. Garbaravičius T., Kuodis R. Lietuvos finansų sektoriaus struktūra ir funkcionalumas // *Pinigų studijos: Ekonomikos teorija ir praktika*. – Vilnius: Lietuvos Bankas, 2002, Nr. 1 (02), p. 18. Prieiga per internetą: URL: http://www.ebiblioteka.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2002_01_02.pdf, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
37. Garbaravičius T., Kuodis R. Lietuvos finansų sektoriaus struktūra ir funkcionavimas // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos Bankas, 2002, Nr. 1, p. 18 – 47.
38. Garcia-Herrero A., del Rio P. Central banks as Monetary Authorities and Financial Stability // *Handbook of Central Banking and Financial Authorities in Europe*. – Edited by D. Masciandro. UK, Cheltenham, 2005.
39. Gerasymenko O. Influence of economic firmness on the efficiency of the mechanism Of the balanced functioning global financial system // *Journal of young scientists*. – Lviv State Financial Academy,

- 2012, Nr. 2 (35), p. 17–18. Prieiga per internetą: URL: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1648-8776.N_2_35.PG_17-21/DS.002.1.01.ARTIC, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
40. Haas Rh., Lelyveld I. Foreign banks and credit stability in Central and Eastern Europe. A panel data analysis // *Journal of banking & finance*, 2006, No 30, p. 1927 – 1952.
41. Jasienė M., Paškevičius A. Lietuvos pinigų ir kapitalo rinkos tarpusavio sąveiką lemiančių veiksnių analizė // *Verslas: teorija ir praktika*, – Vilnius: VGTU leidykla, 2010, Nr. 11(2), p. 107 – 115.
42. Kiyak D., Labanauskaitė D., Reichenbachas T. Finansų krizių tipai, jų palyginamoji analizė Lietuvoje // *Regional formation and development studies*, 2012, No. 2(7), p. 57–73.
43. Knutter R. et al. The Effects of Central Bank Communication on Financial Stability: A Systematization of the Empirical Evidence. - Hagen, 2011, No. 463, vol. 1.
44. Krėpšta S. ES nacionalinių centrinių bankų vaidmuo, užtikrinant šalių finansų sistemų stabilumą. Galimybės ir sprendimai: magistro darbas: 04 S – Ekonomika. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008. – 10 p. – URL: http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_2008818_144816-36525, [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
45. Kuodis R., Vetlov I. Pinigų politikos poveikio mechanizmas Lietuvoje // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos Bankas, 2002, Nr. 3, p. 27 – 63.
46. Lakštutienė A. Correlation of the Indicators of the Financial system and Gross Domestic Product in European Union Countries // *Engineering Economics*, 2008, No. 3(58), p. 7 – 18.
47. Lakštutienė A., Breiterytė A., Rumšaitė D. Stress Testing of Credit Risk Lithuania Banks under Simulated Economical Crisis Environment Conditions // *Engineering Economics*, 2009, No. 5, p. 15 – 25.
48. Lakštutienė A., Krusinskas R., Pletenkovienė J. Economic Cycle and Credit Volume Interaction: Case of Lithuania // *Engineering Economics*, 2011, No 22(5), p. 468 – 476.
49. Laurinavičiūtė R., Valkiūnas E. Valstybės kredito reitingo modeliavimas Baltijos šalių pavyzdžiu. Vilnius: MRU. Prieiga per internetą: URL: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130626_190909-34991/DS.005.0.01.ETD, [žiūrėta 2015 m. vasario 20 d.].
50. Leika M. Finansų sistemos stabilumas – centrinio banko tikslas // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos Bankas, 2008, Nr. 1, p. 68 – 83.
51. Leipus R., Norvaiša R. Finansų rinkos teorijų pagrindai // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos Bankas, 2003, Nr. 4, p. 5 – 28.
52. Lietuvos Bankas. 2007. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/2007_m_4_2. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
53. Lietuvos Bankas. 2008. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/2008_m_4_2. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].

54. Lietuvos Bankas. 2009. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/2009_m_4_2. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
55. Lietuvos Bankas. 2010. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2010. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
56. Lietuvos Bankas. 2011. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2011. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
57. Lietuvos Bankas. 2012. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2012. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
58. Lietuvos Bankas. 2013. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2013. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
59. Lietuvos Bankas. 2014. Finansinio stabilumo apžvalga. Prieiga per internetą: URL: http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2014. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
60. Novickytė L. Bankų konsolidacijos procesas ir įtaka finansų stabilumui // *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2010, 2 tomas, Nr. 2, p. 62 – 68.
61. Oosterloo S., de Haan, J. The Role of Central Banks in Fostering Financial Stability // *Handbook of Central Banking and Financial Authorities in Europe*. – Edited by D. Masciandro. – UK: Cheltenham, 2005.
62. Pekarskienė I., Pridotkienė J. Vertybinių popierių rinkos vaidmuo ekonomikoje // *Ekonomika ir vadyba: mokslo darbai*. – Šiauliai: ŠU leidykla, 2010, Nr.15, p. 177–184.
63. Pilsuma V. Involvement of the European system of central banks in safeguarding financial stability // *European integration studies*, No. 7, p. 118 – 131.
64. Ramanauskas T. Bankų kredito didėjimas makroekonominiu požiūriu // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos Bankas, 2005, Nr. 3, p. 78 – 97.
65. Schinasi G. J. *Defining Financial Stability*. 2006. Prieiga per internetą: URL: <http://cdi.mecon.gov.ar/biblio/docelec/fmi/wp/wp04187.pdf>. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
66. Simanavičienė A., Užkurytė L. Changes in the labor market during the economic recession the case of Lithuania // *Economics and Management*, – Šiauliai: ŠU leidykla, 2009, Vol.14, p.940–946.
67. Sinenko N., Titarenko D., Arinš M. The Latvian financial stress index as an important element of the financial system stability monitoring framework // *Baltic Journal of Economics*, 2013, No. 13(2), p. 85–110.
68. Sinevičienė L., Vasiliauskaitė A. Fiskalinės politikos ypatumai ciklinio ekonomikos vystymosi kontekste // *Ekonomika ir vadyba*. – Šiauliai: ŠU leidykla, 2010, Nr. 15, p. 1024 – 1030.
69. Sprendžiant ekonomikos nuosmukio problemas: ES valstybių narių ir Norvegijos viešosios iniciatyvios užimtumo srityje. Prieiga per internetą: URL:

<<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/471/lt/1/EF09471LT.pdf>>. [žiūrėta 2014 m. rugsėjo 20 d.].

70. Stankevičienė J., Bernatavičienė A. 2012. Daugiakertinis Lietuvos investicinių fondų veiklos efektyvumo vertinimas // *Verslo ir teisės aktualijos*. – Vilnius: Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla, 2012, Nr. 7(2), p. 404 – 422.
71. Stasytė V. Investicijų portfelio sudarymas naudojant sprendimų paramos sistemą // *Verslas: teorija ir praktika: mokslo darbai*. – Vilnius: VGTU leidykla, 2012, Nr.13(3), p. 253–263.
72. Šenavičius V., Talutis T. Finansų rinkos priežiūra Europos Sąjungoje ir jos įtaka Lietuvai // *Viešoji politika ir administravimas*, – Kaunas: Technologija, 2012, T. 11, Nr. 1, p. 129 – 138.
73. Upadhyaya K. 2011. 7 main functions of a Commercial bank. Prieiga per internetą: URL: <http://www.preservearticles.com/201104115277/7-main-functions-of-a-commercial-bank.html>. [žiūrėta 2014 m. liepos 29 d.].
74. Valackienė A. *Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas*. Kaunas: Technologija, 2005.
75. Žvirblis A., Rimkevičiūtė V. Lietuvos investicinių fondų rodiklių ir makroveiksnių vertinimas // *Socialinių mokslų studijos*. – Kaunas: Technologija, 2012, 4 (1), p. 111 – 123.

Karbauskienė A. *Bankų sistemos stabilumo vertinimas kapitalo pakankamumo aspektu* / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Vaicenavičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe, remiantis makroekonominiais ir finansinio stabilumo rodikliais, išanalizuota ir įvertinta Lietuvos bankų sistemos stabilumo situacija kapitalo pakankamumo aspektu, atlikta Lietuvos bankų kapitalo pakankamumo ir rodiklių, charakterizuojančių finansinį stabilumą, sąsajos analizė. Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje analizuojama kaip užtikrinamas bankų sistemos stabilumas teoriniu aspektu. Pateikiama finansų sistemos stabilumo reikšmė bei, kokia bankų sistemos įtaka šalių finansiniam stabilumui. Taip pat pateikiama, kokia yra centrinio banko veikla, siekiant užtikrinti finansų sektoriaus stabilumą, identifikuojami rodikliai ir veiksniai, kuriais remiantis vertinamas bankų stabilumas. Antroje darbo dalyje aprašomos bankų sistemos stabilumo vertinimo galimybės ir metodai. Pateikiama vertinimo metodologija, kuria remiantis parengta analitinė darbo dalis. Analitinėje darbo dalyje pateikiama tyrimo rezultatų analizė. Vertinamas Lietuvos bankų sistemos rodiklių stabilumas 2007 – 2014 m., atliekama Lietuvos bankų rodiklių ir finansų stabilumo rodiklių koreliacinė ir regresinė analizė.

Pagrindiniai žodžiai: bankų sistema, bankų sistemos stabilumas, kapitalo pakankamumas, bankų sistemos stabilumo vertinimas kapitalo pakankamumo aspektu.

Karbauskienė A. *The banking system stability assessment in capital adequacy perspective /* Master's Work in Financial markets. Supervisor doc. dr. R. J. Vaicenavičius – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, 2015.

ANNOTATION

In the final Master's work, based on macroeconomic and financial stability indicators, analyzed and evaluated Lithuanian banking system stability situation in capital adequacy perspective, performed Lithuanian banks' capital adequacy and the characterizing the financial stability indicators links analysis. In the first part of the final work analyzed how to ensure banking system stability in theoretical terms. Provided financial stability meaning and the banking system implications to financial stability. Also presented, central bank's activities in order to ensure financial sector stability, identified factors and indicators, in order to evaluate the stability of the banks. In the second part of the final work is described banking system stability possible evaluation methods. Provided assessment methodology, based on which was made the analytical work. In analytical part given analysis results. Rated Lithuanian banking system parameters in 2007 – 2014. In order to evaluate Lithuanian banks and financial stability indicators, was made correlation and regression analysis.

Key words: banking system, banking system stability, the capital adequacy of the banking system stability assessment in capital adequacy perspective.

Karbauskienė A. *Bankų sistemos stabilumo vertinimas kapitalo pakankamumo aspektu* / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Vaicenavičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015.

SANTRAUKA

Stabili finansų sistema – tai finansų rinkos būklė, kuomet finansinio tarpininkavimo funkcija yra veiksminga ir atspari sukrėtimams, o finansiniai ištekliai yra efektyviai perskirstomi. Taigi, stabili finansų sistema yra glaudžiai susijusi ne tik su ekonominiais ciklais šalyje, regione, pasaulyje, tačiau ir su vidiniu finansinės sistemos dalyvių potencialu efektyviai bei veiksmingai atlikti savo tiesiogines funkcijas. Ši sistema negali būti palikta savieigai, jai netinka tobulos konkurencijos rinkos dėsniai, nes finansų sistema yra jautri išorės ir vidaus poveikiui, jai reikalinga valstybės institucijų priežiūra, nuolatinis finansų sistemos dalyvių rezultatų stebėjimas ir analizė. Lietuvos Bankas iš komercinių bankų reikalauja, kad jie turėtų sukaupę papildomų kapitalo ir likvidumo atsargų, stiprintų prisiimtos rizikos ir visos finansų įstaigos valdymą, pagal naujus europinius reikalavimus parengtų įstaigos gaivinimo planus. Be to, kelių finansų rinkos dalyvių bankrotai išryškino turto vertintojų ir išorės auditorių patikimumo ir atsakomybės svarbą. Besikeičiančios makroekonominės ir mikroekonominės aplinkos sąlygos, skatina analizuoti ir vertinti veiksnius, lemiančius bankų stabilumą. Svarbu išsiaiškinti, kokią įtaką bankų sistemos stabilumui turi bankų kapitalo pakankamumas?

Darbo tikslas – remiantis parengta metodika, įvertinti Lietuvos bankų sistemos stabilumą.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti, kaip užtikrinamas bankų sistemos stabilumas teoriniu aspektu.
2. Išanalizuoti bankų sistemos stabilumo vertinimo rodiklius ir pateikti pagrindinius komercinių bankų finansinio stabilumo vertinimo kriterijus.
3. Iširti ir palyginti bankų sistemos stabilumo rodiklius Lietuvos komerciniuose bankuose kapitalo pakankamumo aspektu.
4. Įvertinti Lietuvos centrinio banko vykdomą politiką siekiant tobulinti komercinių bankų stabilumą per kapitalo pakankamumo rodiklį.

Tyrimo metodai: rengiant magistro baigiamojo darbo teorinę dalį naudota mokslinės literatūros, teisės aktų, sisteminė, apibendrinamoji analizė. Rengiant analitinę darbo dalį, naudota statistinė, koreliacinė, regresinė, sisteminė analizė.

Darbo rezultatai ir išvados: gauti rezultatai nepatvirtina iškeltos hipotezės, tačiau ir neleidžia jos visiškai atmesti, nes kapitalo pakankamumas yra itin svarbus bankų priežiūros elementas, tačiau ne vienintelis, todėl jis negali turėti lemiamos įtakos bankų sistemos stabilumui. Nepaisant to, kad kapitalo pakankamumo rodikliai Lietuvos komerciniuose bankuose nagrinėjamu 2007–2014 metų laikotarpiu ženkliai lenkė nustatytą minimalią normą, būtina ir toliau tobulinti Lietuvos centrinio

banko vykdomą politiką, siekiant užtikrinti komercinių bankų stabilumą. Tyrimo metu nustatyta, kad bankai (vieni mažiau, kiti daugiau) yra jautrūs šių finansinio stabilumo rodiklių dinamikai: naujai išduotų paskolų litais palūkanų normų, infliacijos tempo, valstybės skolos, pinigų kiekio rinkoje didėjimo, paskolų kokybės rodiklio mažėjimo.

Darbo struktūra: pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje analizuojama kaip užtikrinamas bankų sistemos stabilumas teoriniu aspektu. Pateikiama finansų sistemos stabilumo reikšmė bei, kokia bankų sistemos įtaka šalių finansiniam stabilumui. Taip pat pateikiama, kokia yra centrinio banko veikla, siekiant užtikrinti finansų sektoriaus stabilumą, identifikuojami rodikliai ir veiksniai, kuriais remiantis vertinamas bankų stabilumas. Antroje darbo dalyje aprašomos bankų sistemos stabilumo vertinimo galimybės ir metodai. Pateikiama vertinimo metodologija, kuria remiantis parengta analitinė darbo dalis. Analitinėje darbo dalyje pateikiama tyrimo rezultatų analizė. Vertinamas Lietuvos bankų sistemos rodiklių stabilumas 2007 – 2014 m., atliekama Lietuvos bankų rodiklių ir finansų stabilumo rodiklių koreliacinė ir regresinė analizė. Darbo pabaigoje formuluojamos magistro baigiamojo darbo išvados.

Karbauskienė A. *The banking system stability assessment in capital adequacy perspective* / Master's Work in Financial markets. Supervisor doc. dr. R. J. Vaicenavičius – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, 2015.

SUMMARY

A stable financial system - it is a financial market condition where the financial intermediation function is efficient and resistant to shocks, and financial resources are effectively redistributed. So a stable financial system is closely related not only to economic cycles in the country, in the region in the world, but with the inner participants' potential efficiently and effectively carry out its direct functions in the financial system. This system cannot be left „*laissez-faire*“, financial system is not suitable for perfect competition market laws, because the financial system requires government supervision, for constant financial system participants performance monitoring and analysis. Lithuanian Central Bank from commercial banks require that they should have accumulated additional capital and liquidity reserves, according to the new European institutions regulations, should strengthen taken risk by all financial institutions and governance, should prepare recovery plans. In addition, several financial markets participants' bankruptcy has highlighted the real estate appraisers and external auditors' reliability and responsibility importance. The changing macroeconomic and microeconomic environmental conditions force to analyze and evaluate the factors that determine the stability of banks. It is important to find out what impact to the banking system stability has banks' capital adequacy?

The aim - based on methodology prepared, assess the Lithuanian banking system stability.

The tasks:

1. Analyze, how to ensure the banking system stability in theoretical terms.
2. Analyze the banking system stability and performance indicators in order to provide commercial banks' financial stability criteria.
3. Explore and compare Lithuanian banking system stability and commercial banks indicators in capital adequacy perspective.
4. Assess the Lithuanian central bank existing policies in order to improve the commercial banks stability through the capital adequacy ratio.

Research methods: scientific literature, law, system, synthesis analysis, statistics, correlation, regression, system analysis.

The results and conclusions: the results does not confirm the hypothesis, but it does not completely rejected, as the capital adequacy is a particularly important element in banking supervision, but not the only one, so it cannot have a decisive impact on the banking system stability. Despite the fact that the capital adequacy ratios in Lithuanian commercial banks on the 2007-2014 period

significantly surpassed the minimum rate, it is necessary to continue to improve the Lithuanian central bank's ongoing policy for commercial banks in order to ensure stability. The study found out that banks (some less than others) are sensitive to financial stability indicators dynamics: newly issued loans in litas interest rate, inflation rate, public debt, monetary market power, loan quality indicator loss.

The structure: in the first part of the final work analyzed how to ensure banking system stability in theoretical terms. Provided financial stability meaning and the banking system implications to financial stability. Also presented, central bank's activities in order to ensure financial sector stability, identified factors and indicators, in order to evaluate the stability of the banks. In the second part of the final work is described banking system stability possible evaluation methods. Provided assessment methodology, based on which was made the analytical work. In analytical part given analysis results. Rated Lithuanian banking system parameters in 2007 – 2014. In order to evaluate Lithuanian banks and financial stability indicators, was made correlation and regression analysis.

PRIEDAI

LIETUVOS BANKŲ SISTEMOS RODIKLIAI

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Klientams suteiktos paskolos	60.019.244	71.305.306	61.424.954	58.191.503	53.805.761	52.722.824	45.010.174	51.045.001
Valdžios institucijoms	820.774	1.384.092	1.230.046	1.395.179	1.775.017	1.887.341	2.574.504	2.394.420
Valstybės ir savivaldybės įmonėms	170.517	222.065	345.796	1.171.750	1.467.770	1.363.058	1.029.138	1.870.152
Finansų institucijoms	3.343.005	3.881.987	1.943.398	2.890.165	2.148.578	2.843.534	1.785.577	52.028
Privačioms įmonėms	32.007.800	37.345.384	31.094.099	27.832.049	25.002.493	23.955.094	19.819.910	23.530.476
Fiziniam asmeniui	23.677.148	28.471.778	26.811.615	24.902.360	23.411.903	22.673.797	19.800.861	23.197.925
Skolos vertybiniai popieriai	7.348.231	5.971.406	7.738.677	8.030.556	5.508.490	4.912.539	7.574.711	
Nuosavybės vertybiniai popieriai	494.659	403.466	453.009	856.959	1.076.466	1.101.550	818.817	
Iš viso turto	80.876.045	89.574.449	84.033.559	81.339.489	78.320.903	73.633.488	67.228.513	
Skolos bankams ir kitoms kredito įstaigoms	28.390.176	38.862.646	32.221.185	25.325.934	24.039.364	20.233.660	13.704.131	18.213.992
Indėliai iš viso	40.479.789	38.196.973	41.010.022	45.289.445	42.644.375	43.138.042	43.507.832	49.526.717
Valdžios institucijų indėliai	960.387	1.152.445	2.178.689	3.055.982	1.227.778	1.897.849	1.215.761	2.616.127
Valstybės ir savivaldybės įmonių indėliai	2.317.231	1.106.953	1.151.193	1.664.766	1.281.566	1.407.029	1.128.496	1.239.555
Finansų institucijų indėliai	1.006.134	1.224.489	1.579.819	1.200.960	1.249.331	1.043.505	705.641	1.314.192
Privačių įmonių indėliai	13.145.010	10.605.393	11.382.388	13.324.847	13.808.963	14.514.706	13.437.143	15.471.033
Fizinių asmenų indėliai	22.677.739	24.107.693	24.717.933	26.042.890	25.076.737	24.274.953	27.020.792	28.918.295
Iš viso įsipareigojimų, nuosavybės ir mažumos nuosavybės	80.876.045	89.574.449	84.033.559	81.339.489	78.320.903	72.367.481	67.228.513	
Suteiktos finansinės garantijos	2.101.962	2.357.268	1.956.168	1.728.337	1.975.680	1.994.447	1.610.573	1.793.811
fizinių asmenų indėliai	9.615.311	7.942.975	7.313.295	9.429.839	10.357.936	11.589.355	13.409.591	15.355.675
juridinių asmenų indėliai	9.530.860	7.482.265	8.401.183	11.432.005	11.891.672	13.939.991	13.098.733	16.247.884
Terminuotieji indėliai								
fizinių asmenų indėliai	13.062.426	16.164.719	17.404.639	16.613.050	14.718.802	12.685.599	13.611.199	13.562.620
juridinių asmenų indėliai	5.206.047	4.728.639	5.622.053	5.751.141	3.779.693	3.387.786	2.095.872	2.415.394
Paskolos fiziniams asmenims nominalia verte								
būsto paskolos	15.897.825	19.762.351	19.747.957	20.350.515	20.129.634	19.781.530	17.385.320	19.686.662
vartojamosios paskolos	2.437.440	2.654.980	1.864.140	1.300.401	926.265	835.006	893.517	934.634
overdraftai sąskaitose ir kortelėse	490.479	686.309	668.413	591.388	310.498	299.650	285.310	299.235
kitos paskolos	4.657.071	5.296.481	5.032.929	3.607.748	3.081.678	2.745.013	1.998.795	2.277.504
Paskolos juridiniams asmenims nominaline verte	34.276.190	40.473.935	35.577.825	33.001.543	30.346.935	28.628.159	24.568.281	27.847.056
Naujai pasirašytos paskolų sutartys fiziniams asmenims nominalia verte								
būsto paskolos	547.420	181.834	79.483	111.659	104.452	113.445	127.829	629.132
vartojamosios paskolos	92.944	22.126	15.419	25.452	27.470	24.481	30.032	155.469
overdraftai sąskaitose ir kortelėse	53.428	39.647	10.734	11.574	11.055	8.647	11.674	41.611
kitos paskolos	214.882	34.965	27.966	19.752	13.394	7.348	6.724	30.756

LIETUVOS BANKŲ SISTEMOS FINANSINIO STABILUMO RODIKLIAI

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Z rodiklis, proc.	6,1	6,7	4,9	7,4	7,4	7,6	6,6	
ROA, proc.	1,7	1,0	-4,2	-0,3	1,4	0,8	0,2	
Kapitalo pakankamumo rodiklis, proc.	10,9	12,9	14,2	15,6	13,9	14,8	13,3	20,7
Palūkanų norma, proc.	5,1	4,1	1,7	1,1	2,0	2,8	2,9	
Neveiksnios paskolos, proc.	1,0	4,6	19,3	19,7	16,3	13,1	10,7	
Grynoji palūkanų marža, proc.	2,8	2,1	1,3	1,3	1,6	1,5	1,9	
Paskolų kokybės rodiklis, proc.	0,8	1,2	7,2	7,9	6,9	6,3	4,5	
Paskolų portfelio pokytis, proc.	42,9	19,1	-8,8	-4,9	-5,3	1,1	11,7	
Likvidumas, proc.	43,5	39,0	49,9	42,8	44,1	40,8	43,1	40,6
BVP, mlrd. Eur	29.040.662	32.696.282	26.934.820	28.001.294	31.247.264	33.313.969	34.955.598	36.270.843
Paskolos/BVP	2,07	2,18	2,28	2,08	1,72	1,58	1,29	1,41
Vidutinė naujai išduotų paskolų litais palūkanų norma (proc.)	8,61	10,08	8,14	5,62	5,26	4,66	4,47	3,87
Metinis VKI pokytis (proc.)	8,1	8,5	1,3	3,8	3,4	2,8	0,4	-0,3
Valdžios sektoriaus fiskalinis balansas (proc. BVP)	-1	-3,3	-9,3	-6,9	-9	-3,2	-2,6	-2,5
Valstybės skola (proc. BVP)	16,7	15,4	29	36,3	37,3	39,9	39	39,5
Paskolos/indėliai	1,48	1,87	1,50	1,28	1,26	1,22	1,03	1,03
Indėliai/P2	3,22	3,05	3,25	3,28	2,94	2,78	2,67	3,05
P pinigų kiekis, P2 (mlrd. Eur)	12590000	12544000	12637000	13823000	14491000	15530000	16288000	16257000
Neveiksnios paskolos/visos paskolos	1,0	4,6	19,3	19,7	16,3	13,1	10,7	9,8
ROA, proc.	1,7	1,0	-4,2	-0,3	1,4	0,8	0,2	1,1
Pasaulio ekonomikos augimo tempas, proc.	3	0	5,4	4,1	3,4	3,3	3,3	3,5
Pasaulio infliacija, proc.	5	9	2,9	3,5	5	3,7	2,6	2,6
Pasaulio ekonomikos klimato indeksas, proc.	107,7	77,2	71,7	101,4	97,7	86,2	95,9	101,4

ATSKIRŲ LIETUVOS BANKŲ SISTEMOS RODIKLIAI

Turtas

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Swedbank, AB	19.390.063	19890640	18127955	17317158	17839044	18901562	19418459
SEB, AB	24.694.845	25830497	24052590	21028262	25477573	22583627	23606992
Danske Bank A/S Lietuvos filialas	5.509.907	6243005	5451027	930921	4871175	5090342	4852737
DnB NORD bankas, AB	10.631.469	13101513	11940314	5317154	11242806	11580673,42	12036510,82
Medicinos bankas, UAB	707.562	745948	804590	5317154	798877	889242	879801
Šiaulių bankas, AB	2013146	2049685	2063715	2334651	2731566	2931466	5250828
Nordea Bank Finland Pic Lietuvos skyrius	5.629.075	8653131	8181186	853780	9060424	9362072	
Citadele bankas, AB	1.613.759	2102750	1442737	8310762	942612	1028497	996464,8526
Snoro bankas, AB	5.753.774	5694651	6342577	7657003			
Ūkio bankas, AB	4019358	4224250	4220724	4923246	4220417		
AB "Unicredit bank" Lietuvos skyrius	913087	1038379	1406144	1366968	1136409	1266007	

Paskolos

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Swedbank, AB	13.831.318	15088304	12750207	11902877	11717913	12780242	13372340	13935242
SEB, AB	18.886.808	21189441	17525244	16174570	16105545	16400604	15191785	16318359
Danske Bank A/S Lietuvos filialas	4.600.776	4974835	4128165	701205	3339787	3204504	3206329	3401731
DnB NORD bankas, AB	8.869.160	11260940	10311546	3770297	8882705	8964368	9357107,67	9608690
Medicinos bankas, UAB	447.431	474418	505589	3770297	456830	489013	454595	426324
Šiaulių bankas, AB	1540031	1674285	1610522	1657056	2068456	2052826	2723685	2581113
Nordea Bank Finland Pic Lietuvos skyrius	4.870.165	7725948	6885456	500053	7569968	7403380		
Citadele bankas, AB	1.266.173	1386408	1167353	6774142	637801	606780	622743	724334
Snoro bankas, AB	2.648.725	3425698	3269786	4221043				
Ūkio bankas, AB	2331031	3342277	2271821	2232455	2111599			
AB "Unicredit bank" Lietuvos skyrius	727626	762752	999265	967195	915157	821107		

Indėliai

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Swedbank, AB	12.486.705	10969615	11621297	12593371	13095977	14797837	14925360	15418667
SEB, AB	10.995.994	10396740	10389066	9940586	12557640	12816799	13245685	13585728
Danske Bank A/S Lietuvos filialas	1.462.868	1730491	2386573	611451	2504959	2759549	3056918	3492312
DnB NORD bankas, AB	4.234.819	3851973	3356078	3109415	5116803	5871003	6243910,28	6561158
Medicinos bankas, UAB	437.549	493259	567595	3109415	604966	694508	696056	682929
Šiaulių bankas, AB	1299682	1326340	1580002	1749468	1927274	2175559	4586362	4704380
Nordea Bank Finland Pic Lietuvos skyrius	1.127.337	1545757	1749027	623173	2431391	2766514		
Citadele bankas, AB	1.045.334	421556	521585	1735478	699699	730809	686258	839200
Snoro bankas, AB	4.117.040	3900959	4985779	6316395				
Ūkio bankas, AB	3052819	3343863	3320289	3892118	3367859			
AB "Unicredit bank" Lietuvos skyrius	219642	216420	532731	433591	337807	525464		

Likvidumo rodiklis

Swedbank	42,2	39,76	45,5	43,62	42,77	39,28	37,84
Seb	42,78	38,99	60,31	35,88	46,12	35,69	38,81
Danske	43,5	43,53	42,07	40,4	37,18	38,38	34,15
DnB	36,72	37,47	37,61	36,6	46	44,03	39,79
Medicinos bankas	45,51	59,43	55,31	54,25	51,95	48,75	49,65
Siauliu bankas	44,03	38,75	38,23	46	38,36	42,78	53,94
Citadele	31,23	32,79	32,93	40,74	32,82	36,97	44,76

Kapitalo pakankamumo rodiklis

Swedbank	11,27	15,65	19,05	20,69	15,33	15,78	19,1
Seb	9,85	12,09	12,94	16,43	12,94	13,37	15,51
DnB	9,9	11,61	11,41	13,05	13,94	14,32	15,41
Medicinos bankas	12,59	17,79	18,62	16,24	12,46	14,07	15,4
Siauliu bankas	15,07	15,08	13,9	14,06	13,05	12,81	11,4
Citadele	11,5	11,81	15,23	18,53	16,68	22,51	18,63

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 m. balandžio 24 d.

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto, bankininkystės ir investicijų katedros, finansų rinkų magistro studijų programos studentė, Airida Karbauskienė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Bankų sistemos stabilumo vertinimas kapitalo pakankamumo aspektu“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)

AIRIDA KARBAUSKIENĖ

EL. PAŠTO ADRESAS: airida68@gmail.com

TEL. NR. 867603825

DARBAS BAIGTAS: 2015 04 24

DARBAS PRISTATYTAS Į KATEDRĄ: 2015 04 24